

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Het juridisch kader als pedagogische ruimte

Höfte, S.J.C.

Publication date

2024

Document Version

Final published version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Höfte, S. J. C. (2024). *Het juridisch kader als pedagogische ruimte*. [Thesis, externally prepared, Universiteit van Amsterdam].

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, P.O. Box 19185, 1000 GD Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

**Het
juridisch kader
als
pedagogische
ruimte**

Susanne Höfte

Het juridisch kader als pedagogische ruimte

Susanne Höfte

Het juridisch kader als pedagogische ruimte

Susanne Höfte

Copyright 2024 © Susanne Höfte

All rights reserved. No parts of this thesis may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means without permission of the author.

Provided by thesis specialist Ridderprint, [ridderprint.nl](https://www.ridderprint.nl)

Printing: Ridderprint

Layout and (cover) design: Harma Makken, [persoonlijkproefschrift.nl](https://www.persoonlijkproefschrift.nl)

ISBN: 978-94-6506-235-8

Het juridisch kader als pedagogische ruimte

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van de graad van doctor
aan de Universiteit van Amsterdam
op gezag van de Rector Magnificus
prof. dr. ir. P.P.C.C. Verbeek

ten overstaan van een door het College voor Promoties ingestelde commissie,
in het openbaar te verdedigen in de Agnietenkapel
op donderdag 24 oktober 2024, te 13.00 uur

door Susanne Johanna Catharina Höfte
geboren te Hengelo

Promotiecommissie

Promotores:

prof. dr. C.H.Z. Kuiper
prof. dr. G.J.J.M. Stams

Universiteit van Amsterdam
Universiteit van Amsterdam

Overige leden:

prof. dr. E.A. Mulder
prof. dr. L. Boendermaker
dr. mr. E.M.A. Eltink
prof. dr. A.T. Harder

prof. dr. mr. M.R. Bruning

Universiteit van Amsterdam
Universiteit van Amsterdam
Universiteit van Amsterdam
Erasmus Universiteit
Rotterdam
Universiteit Leiden

Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1	Algemene introductie	7
Hoofdstuk 2	Rechten van jeugdigen in gesloten residentiële jeugdhulp in Nederland	17
Hoofdstuk 3	De voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp: de rol en de functie van de gekwalificeerde gedragswetenschapper bij het opstellen van de instemmingsverklaring	43
Hoofdstuk 4	Rechtswaarborgen bij vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp	69
Hoofdstuk 5	Jeugdigen en ouders recht doen: een pedagogisch kinderrechtenperspectief	93
Hoofdstuk 6	Algemene discussie	135
Hoofdstuk 7	Literatuurlijst	147
Hoofdstuk 8	Samenvatting	157
Bijlagen	Bijdrage van auteurs	162
	Engelse samenvatting	164
	Dankwoord	168
	Curriculum vitae	170
	Lijst van publicaties	171

1

Algemene introductie

Algemene introductie

Aanleiding onderzoek

Iedere jeugdige¹ heeft recht op veilige, ondersteunende en verzorgende opvoedings-situaties waarin het zich zo optimaal mogelijk kan ontwikkelen. Soms komt een gezonde ontwikkeling echter in het gedrang door onveilige of ongunstige kind- en gezinsomstandigheden. Als intensieve (gezins)ondersteuning onvoldoende effectief is gebleken om de veiligheid van de jeugdige te waarborgen, kan een (tijdelijke) uithuisplaatsing (met het aanbieden van jeugdhulp met verblijf) een passend alternatief zijn. Het (inter)nationale recht stelt speciale eisen aan gedwongen behandeling van jeugdigen. De leeftijd en ontwikkeling van de jeugdige zijn redenen voor een speciale benadering.

Nederland heeft zich met het ratificeren van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens² (EVRM) en het Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind³ (IVRK) verbonden om de rechten van de jeugdige te waarborgen en te eerbiedigen. Een ieder heeft recht op vrijheid van zijn persoon (artikel 3 EVRM) en het IVRK stelt dat iedere jeugdige het recht heeft om bij zijn eigen familie te kunnen wonen (artikel 9 IVRK), op een veilige manier te kunnen opgroeien en zich te ontwikkelen (artikel 6 IVRK) met een daarbij horend toekomstperspectief. Volgens Unicef (2020) behoren de Nederlandse jeugdigen tot de meest gelukkige en best opgeleide jeugdigen ter wereld. Maar als er door omstandigheden toch een uithuisplaatsing plaatsvindt dan mag de vrijheidsbeneming niet willekeurig of onrechtmatig zijn en alleen als uiterste middel en voor de kortst passende duur worden toegepast (artikel 37 sub b IVRK en artikel 5 lid 1 sub d EVRM).

In het nationale recht stelt artikel 4.1.1 Jeugdwet⁴ (Jw) dat “de jeugdhulpaanbieder en de gecertificeerde instelling verantwoorde hulp moeten verlenen, waaronder wordt verstaan hulp van goed niveau, die in ieder geval veilig, doeltreffend, doelmatig en cliëntgericht wordt verleend en die is afgestemd op de reële behoefte van de jeugdige of ouder”. Op 1 januari 2024 is de Wet Rechtspositie gesloten jeugdhulp⁵

---

1 Overall waar jeugdige of kind vermeld staat wordt bedoeld: elke persoon die de leeftijd van 18 jaar nog niet heeft bereikt, of die tussen de 18 en 23 jaar is en bij wie jeugdhulp nog steeds noodzakelijk is.

2 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Wet van 4 November 1950, inwerking getreden op 31 Augustus 1954 (*Trb.* 1990, 156).

3 European Convention on the Rights of the Child, 20 November 1989, Treaty Series, vol. 1577, p. 3. The UNCRC was adopted during the 44th General Assembly of the United Nations, Resolution 44/25.

4 Wet van 1 maart 2014, inwerking getreden op 1 januari 2015 (*Stb.* 2014, 105).

5 Wet van 17 mei 2023, inwerking getreden op 1 januari 2024 (*Stb* 2023, 421).

in werking getreden die de Jeugdwet wijzigt. Een bijzonder doel van deze wet is om binnen de gesloten setting vrijheidsbeperking van jeugdigen zoveel mogelijk te voorkomen (hier wordt in hoofdstuk vier verder op in gegaan).

Er is veel kritiek op de inhoud en de uitvoering van de jeugdhulp in Nederland omdat jeugdigen en ouders in complexe opvoedingssituaties onvoldoende worden betrokken in beslissingen die het toekomstperspectief van jeugdigen in belangrijke mate beïnvloeden (Friele et al., 2018; IGJ, 2024a; Koper, 2023; Stellaard, 2023, Van Dam, 2018). Actueel zijn de positie bij uithuisplaatsingen, het vele wisselen van verblijfplekken, weinig aanbod passende hulp, het repressief handelen jegens jeugdigen en het toepassen van vrijheidsbeperkende maatregelen in de residentiële settingen (Bruning et al., 2022; Commissie Geweld Jeugdzorg, 2019; De Valk, 2019). Uit de Evaluatie van de Jeugdwet (Friele et al., 2018) blijkt dat de rechtsbescherming van jeugdigen en hun ouders die gebruik maken van (gespecialiseerde) jeugdhulp tekortschiet. In de praktijk wordt nog regelmatig gebruik gemaakt van vrijheidsbeperkende maatregelen in de jeugdhulp, die vaak als traumatisch worden ervaren door de jeugdigen (en hun ouders) en in ieder geval leiden tot veel stress (De Valk, 2019). Zo concludeert een rapport van de Verenigde Naties (VN, 2019), dat het opsluiten van jeugdigen hen berooft van hun jeugd en dat hun rechten niet altijd worden geëerbiedigd. Kinderrechten zijn een ondergeschikt thema in de residentiële jeugdhulp. In de dagelijkse praktijk worden kinderrechten niet altijd geëerbiedigd (KidsRights, 2023).

Voor de jeugdige leidt inperking van rechten en autonomie vaak tot minder behandelmotivatie en slechtere behandeluitkomsten. Instellingen en medewerkers beschouwen gebrek aan positieve behandeluitkomsten, weinig of geen motivatie en agressie van jeugdigen, met vaak repressief ingrijpen van medewerkers, als de belangrijkste problemen in de sector (Van der Helm et al., 2018).

Het werk van jeugd- en gezinsprofessionals behoeft versterking. Zij moeten zorgdragen dat de rechten maar ook de plichten van jeugdigen en hun ouders in de jeugdhulp op de juiste manier worden geborgd door zich te richten op de ontwikkeling en perspectief voor de jeugdigen (BPSW, 2021, p.8).

Jeugdhulp met verblijf

De term 'jeugdhulp met verblijf' verwijst naar een gecombineerde vorm van zorg, onderwijs en huisvesting voor jeugdigen. Gedurende een bepaalde periode verblijft de jongere in pleegzorg of een kleinschalige voorziening of residentiële instelling, samen met andere jeugdigen (Harder & Knorth, 2015). Jeugdprofessionals werken samen met de jeugdigen om een zo huiselijk mogelijke leefomgeving te creëren

binnen de mogelijkheden van de verblijfsvorm. Deze omgeving is gericht op het bevorderen van het herstel van jeugdigen op het gebied van onderwijs, sociale ontwikkeling, ondersteuning en bescherming. Hierbij betrekken jeugdprofessionals het netwerk van de jongere en andere hulpbronnen in de samenleving (Whittaker et al., 2015). Er wordt specifiek aandacht besteed aan het perspectief van de jeugdige en zijn of haar netwerk tijdens en na de periode van jeugdhulp met verblijf.

Jeugdhulp met verblijf is niet vrij toegankelijk en vereist een besluit van de gemeente (artikel 2.3 Jw). Deze vorm van jeugdhulp kan in zowel vrijwillig als gedwongen kader worden ingezet. In een vrijwillig kader wordt de plaatsing aangevraagd door jeugdigen en/of ouders, vaak in samenwerking (artikel 7.3.4 Jw). Ondanks dat ouders en/of jeugdigen zich onder bepaalde omstandigheden gedwongen kunnen voelen om in te stemmen met deze ingrijpende vorm van jeugdhulp met verblijf (RSJ, 2023; Verkroost, 2022).

De drie voornaamste vormen van jeugdhulp met verblijf zijn pleegzorg, gezinshuizen en residentiële zorg. Zowel pleegzorg als gezinshuizen bieden een gezinsgerichte omgeving, wat vaak de voorkeur geniet omdat het kind daar meer mogelijkheden heeft om stabiele, langdurige hechttingsrelaties aan te gaan met de vervangende opvoeders (zo thuis als mogelijk). Daarnaast lijkt een gezinssetting het meest op een biologische gezinssituatie (Leloux-Opmeer et. al., 2016).

Residentiële jeugdhulp

Een specifieke vorm van jeugdhulp met verblijf betreft residentiële jeugdhulp. Binnen de residentiële jeugdhulp verblijven jeugdigen, zowel vrijwillig als gedwongen, dag en nacht buiten hun eigen gezinssituatie. Zij verblijven in leefgroepen meestal van 6 tot 10 jeugdigen, waar zij begeleid worden door pedagogisch medewerkers. Binnen de residentiële jeugdhulp bestaan diverse varianten, zoals kamertraining, leefgroepen gericht op opvoeding en ontwikkeling, behandelgroepen voor specifieke problematiek, crisisopvang en gesloten jeugdhulp.

Het aantal jeugdigen dat gebruik maakt van open residentiële jeugdhulp (jeugdhulp met verblijf anders dan pleegzorg en gezinsgericht, tot de leeftijd van 23 jaar en verblijvend op de voorziening van de jeugdhulpaanbieder, met uitzondering van gesloten plaatsingen) lijkt de afgelopen jaren stabiel te zijn gebleven, zie Tabel 1 (CBS, 2021, 2023).

Gesloten residentiële jeugdhulp, waarop dit proefschrift zich richt, biedt hulp aan jeugdigen die ernstige gedragsproblemen vertonen en/of te maken hebben met zeer nadelige familieomstandigheden, waardoor hun ontwikkeling ernstig bedreigd wordt. Deze jeugdigen hebben behoefte aan intensieve zorg en soms worden

vrijheidsbeperkende maatregelen noodzakelijk geacht (zoals de inzet van de in de Jeugdwet genoemde midden en maatregelen) vanwege hun eigen veiligheid, het gevaar dat ze vormen voor hun omgeving en/of hun neiging om zich aan de zorg te onttrekken (Eltink et al., 2017; Frensch & Cameron, 2002; Gutterwijk, 2023, Leloux-Opmeer et al., 2016; Martin et al., 2017). Momenteel verblijven er in gesloten residentiële leefgroepen maximaal 6 jeugdigen.

Het aantal jeugdigen in de gesloten residentiële jeugdhulp vertoont vanaf 2019 een aanzienlijke daling. In de periode van 1 januari tot en met 31 december 2023 werden 891 plaatsingen geregistreerd in het Toeleidingssysteem. Dit betekent een afname van 10% ten opzichte van het totale aantal plaatsingen in 2022 en een afname van 52% ten opzichte van 2019. Bij (eerste) opname is 49% van de geregistreerde jeugdigen tussen de 15 en 16 jaar, en 10% 17 jaar en ouder. Het aandeel jongens dat nieuw geplaatst wordt, is groter dan het aandeel meisjes (Jeugdzorg Nederland, 2020, 2023).

Tabel 1: Cijfers open en gesloten jeugdhulp 2019-2023

	2019	2020	2021	2022	2023
Open plaatsing (anders dan pleegzorg en gezinsgericht)	18.350	18.135	18.970	18.510	14.045
Gesloten plaatsing totaal	1706	1364	1181	989	891
Gesloten unieke plaatsing	977	758	740	580	516
Gemiddelde gesloten plaatsingsduur in maanden	6,2	6,5	6,3	5,9	5,9
Aantal jongens	604	457	421	303	281
Aantal meisjes	373	301	319	277	235

Hoewel onderzoek heeft aangetoond dat gesloten jeugdhulp kan bijdragen aan een afname van gedragsproblemen (De Swart et al., 2012; Strijbosch et al., 2015), ontvangt deze zorgvorm veel kritiek (James, 2016; Souverein et al., 2013; Van IJzendoorn et al., 2020). Voor sommige jeugdigen zou deze vorm van zorg juist contraproductief kunnen zijn en hen beschadigen (De Valk, 2019; Gutterwijk, 2023).

Een van de kritiekpunten betreft met name de schending van kinderrechten (KidsRights, 2023).

De professionele standaard

Volgens de beroepscode van de beroepsvereniging van professionals in sociaal werk (BPSW, 2021) werken professionals in de residentiële setting vanuit een maatschappelijke opdracht waarin ze continu verbindingen aangaan met jeugdigen en ouders. In het competentieprofiel van de jeugd- en gezinsprofessional (SKJ, 2017) wordt gesproken over 'vakvolwassen professionals', wat betekent dat ze in staat

moeten zijn om vakspecifieke kennis zelfstandig, flexibel en op maat toe te passen in de praktijk. De kennis wordt geïntegreerd in het handelen en is, in sommige opzichten, zelfs impliciet. Wat iemand precies nodig heeft, verschilt per individu. Daarom beschikken de professionals over een zekere mate van handelingsruimte om binnen de gegeven kaders maatwerk te kunnen bieden.

Het handelen van de professional is gebonden aan verschillende kaders; wettelijke, vakinhoudelijke kennis en beroepsethische kaders. De pedagogische basis is alles in de wereld dat te maken heeft met het 'gezond' opgroeien en de noodzakelijke en voldoende voorwaarden voor de ontwikkeling van jeugdigen tot hun volste potentieel, zodat iedere jeugdige de kans krijgt op een zinvolle manier te participeren in de maatschappij, naar eigen inzicht, als een verantwoordelijk lid van de samenleving. Dit werd door Langeveld (1945) omschreven met het begrip 'zelfverantwoordelijke zelfbepaling'. Biesta en Stams (2001) hebben dit idee geactualiseerd vanuit het perspectief van de postmoderne samenleving, waarin (morele) opvoeding en maatschappelijke participatie (i.e., inclusie) geënt zijn op het principe van diversiteit en worden gewaarborgd door het voorkomen van exclusie. De pedagogische basis bestaat daarmee uit zowel pedagogische sociale relaties als de pedagogische leefomgeving (NJI, 2022) in al hun diversiteit (Biesta & Stams, 2001). In de nieuwe pedagogische leefomgeving moet er een aanbod van diensten, voorzieningen en (residentiële) plekken zijn waar jeugdigen en ouders gebruik van kunnen maken en die zijn afgestemd op hun behoeften.

Een van de belangrijkste (inter)nationale wettelijke kaders zijn het EVRM, IVRK, het Burgerlijk Wetboek en de Jeugdwet (Jw). Sombroek en Liefwaard (2023, p.19) pleiten in het preadvies 'Jeugd, zorg en recht' voor een integrale kinderrechtenbenadering, omdat 'alle kinderrechten met elkaar samenhangen en even belangrijk zijn'. Een benadering die voortvloeit uit een juridisch bindend karakter van het IVRK. Ook in het rapport van het NJI wordt het IVRK gezien als een universeel kader voor de pedagogische basis (NJI, 2022, p. 16).

De vrijheid van de jeugdige kan door een rechter worden ontnomen met als doel toe te zien op zijn opvoeding (artikel 5 lid 1 sub a en d EVRM). Op grond van het IVRK mag vrijheidsbeneming alleen in uitzonderlijke gevallen, als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke duur worden toegepast (artikel 37 sub b IVRK). Belangrijk is dat tussentijdse evaluaties systematisch worden toegepast, er moet periodiek en op maat geëvalueerd worden of het in het belang van het kind is om teruggeplaatst te worden of dat het behandelplan en alle andere omstandigheden die verband houden met zijn of haar plaatsing nog aansluit bij de behoefte van de jeugdige (artikel 25 IVRK).

Vrijheidsbeperkende maatregelen

De jeugdhulpaanbieder mag de in de Jeugdwet omschreven vrijheidsbeperkende maatregelen uitsluitend inzetten voor het waarborgen van de veiligheid van de jeugdige of anderen; voor het afwenden van gevaar voor de gezondheid van de jeugdige of anderen; voor het bereiken van de met de jeugdhulp beoogde doelen voor de ontwikkeling van de jeugdige, die in het hulpverleningsplan van de jeugdige zijn opgenomen. Het hulpverleningsplan wordt pas vastgesteld als de jeugdige in de gesloten accommodatie is aangekomen. Er is daarom een speciale regeling voor de korte periode daarvoor: het vervoer van en naar de gesloten accommodatie. In het hulpverleningsplan moet staan hoelang, wanneer en welke maatregelen toegepast kunnen worden. Maatregelen die niet in het hulpverleningsplan zijn opgenomen, mogen wel worden ingezet ter overbrugging van tijdelijke noodsituaties. Er moet dan binnen 12 uur na toepassing van de maatregel instemming van een gedragswetenschapper zijn. De maatregel mag dan worden ingezet voor maximaal drie dagen.

Vrijheidsbeperkende maatregelen mogen alleen worden ingezet als daar een wettelijke basis voor is. De Jeugdwet biedt geen grondslag om vrijheidsbeperkende maatregelen in de open jeugdhulp in te zetten (RSJ, 2023; IGJ & AKJ, 2022).

Opbouw en doel proefschrift

Mijn persoonlijke interesse voor de (kinder)rechten in de residentiële jeugdhulp is ontstaan tijdens mijn deelname aan het longitudinale leefklimaat onderzoek van Van der Helm (2011b) voor mijn Masterscriptie Jeugdrecht aan de Radboud Universiteit Nijmegen. Hier onderzocht ik of de zorg in de gesloten residentiële jeugdhulp, zoals ervaren door jeugdigen, tegemoetkomt aan de eisen zoals beschreven in de (inter)nationale juridische kaders. Hier kwamen we tot de conclusie dat er een spanningsveld bestaat tussen het juridisch kader en de interpretatie ervan door de professionals. Professionals in residentiële jeugdinstanties hebben een ruime discretionaire beoordelingsvrijheid met betrekking tot het professioneel en pedagogisch handelen. De professionele bewegingsruimte wordt bepaald door de juridische, pedagogische en ethische kaders, waarbij een eerste noodzakelijke voorwaarde het centraal stellen van kinderrechten is. Op welke manier gaan de professionals en de instanties hiermee om? En in hoeverre zijn ze zich bewust van de ruimte die ze hebben? Dit proefschrift wil hiermee een potentiële bijdrage leveren aan hoe het recht en de pedagogiek samen komen. Voor dit proefschrift is de volgende centrale vraag geformuleerd:

Hoe vindt de pedagogische invulling van het juridisch kader plaats in de gesloten residentiële jeugdhulp?

Deze vraag wordt beantwoord met behulp van vier deelstudies waarin verschillende onderzoeksmethoden worden gebruikt.

Hoofdstuk twee van dit proefschrift is een substantieel herziene versie van mijn Master scriptie wat betreft theoretische inbedding, analyse en discussie van de resultaten. Het doel van dit artikel was om vanuit de ervaringen van jeugdigen te onderzoeken in hoeverre de gesloten residentiële jeugdhulp voldoet aan de kinderrechten zoals vastgelegd in het IVRK en de Jeugdwet, zodat voor het personeel werkbaar instructies kunnen worden gemaakt om meer bewustzijn van de kinderrechten te creëren.

In 2015 trad de Jeugdwet in werking, waar ook de voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp zijn intrede deed. In hoofdstuk drie is onderzoek gedaan naar de rol en functie van de gekwalificeerde gedragswetenschapper die de instemmingsverklaring opstelt bij deze (toen net nieuwe) machtiging en wat deze doet met de ontwikkelingspsychologie van de jeugdigen. De resultaten uit dit onderzoek zijn met name door de beroepsverenigingen gebruikt om handreikingen te maken, zodat er eenduidig met de maatregel kan worden gewerkt.

Hoofdstuk vier beschrijft vanuit het (inter)nationale juridische kader de rechtswaarborgen bij de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp. Steeds vaker komen er signalen van jeugdigen en ouders dat vrijheidsbeperkende maatregelen op onjuiste wijze worden ingezet en/of als 'straf' worden ervaren en dat de rechtsbescherming van jeugdigen en ouders in de residentiële jeugdbescherming tekortschiet. De resultaten uit dit hoofdstuk kunnen bijdragen aan de rechtmatige inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp.

In hoofdstuk vijf is onderzoek gedaan naar de wijze waarop professionals in de residentiële jeugdhulp omgaan met kinderrechten als beoogde basis voor het pedagogisch handelen. Op deze manier kan een stap worden gezet in het ontwikkelen van een evidence-based pedagogische aanpak, die bijdraagt aan het verminderen van repressieve en vrijheidsbeperkende maatregelen in de jeugdhulp.

Tot slot worden in hoofdstuk zes de belangrijkste bevindingen en aanbevelingen van het proefschrift geïntegreerd in een algemene discussie.

2

Rechten van jeugdigen in gesloten residentiële jeugdhulp in Nederland

---

Höfte, S. J. C., Kuiper, C. H. Z., Van der Helm, G. H. P., De Valk, S. M., & Stams, G. J. J. M. (2021). Children's Rights in Secure Residential Youth Care in the Netherlands.

The International Journal of Children's Rights, 29(4), 946-971.

<https://doi.org/10.1163/15718182-29040004>

Samenvatting

In deze studie is onderzocht of de zorg in gesloten residentiële jeugdhulp, zoals ervaren door jeugdigen, tegemoetkomt aan de eisen zoals beschreven in de artikelen van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) en de Jeugdwet. Het leefklimaat werd gemeten met het Prison Group Climate Instrument (PGCI), dat de kwaliteit van de leefgroepen beoordeelt vanuit het perspectief van de drie basisbehoeften voor menselijke zelfbeschikking contact, autonomie en competentie. De resultaten geven aan dat kinderrechten een ondergeschikt onderwerp zijn in de gesloten residentiële jeugdhulp in Nederland, omdat professionals en (beleid) medewerkers onvoldoende kennis hebben van kinderrechten en de Nederlandse wetgeving over jeugdhulp. De Jeugdwet geeft gesloten instellingen de ruimte om hun eigen beleid te maken over de uitvoering van jeugdhulp, maar het lijkt erop dat het beleid onvoldoende expliciet is over kinderrechten. De resultaten van dit onderzoek kunnen gebruikt worden om te werken aan de naleving van kinderrechten in de gesloten residentiële jeugdhulp.

Trefwoorden: kinderrechten, gesloten residentiële jeugdhulp.

Inleiding

Meer dan 40.000 jeugdigen in Nederland kunnen niet bij hun ouders wonen vanwege een instabiele of onveilige thuissituatie (CBS, 2021). Er zijn drie vormen van residentiële jeugdhulp in Nederland die verschillen in vrijheidsbeneming: open en gesloten residentiële jeugdhulp (de civiele setting) en justitiële jeugdinrichting (de strafsetting).

Een veilige en passende behandeling in Nederlandse residentiële jeugdhulpinstellingen moet voldoen aan normen van internationaal recht en Nederlands recht, waarbij het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM, 1950) en het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van het kind (IVRK, 1989) de belangrijkste mensenrechtenverdragen zijn. Ook de regels van de Verenigde Naties voor de bescherming van minderjarigen die van hun vrijheid zijn beroofd (Havana rules, 1990) zijn gericht op de bescherming van de mensenrechten van het kind in justitiële instellingen of andere residentiële instellingen.

Zoals aangegeven in de preambule van het IVRK heeft het kind op grond van zijn leeftijd en ontwikkeling recht op een speciale benadering, speciale bescherming en speciale rechten. Deze speciale formulering van de mensenrechten van het kind belichaamt de cruciale toegevoegde waarde van het IVRK (Olujic & Forder, 2012). Bijna alle buitenlandse staten in de wereld hebben het verdrag geratificeerd, behalve de Verenigde Staten van Amerika, die het alleen hebben ondertekend. Daarmee is het IVRK het meest geaccepteerde mensenrechteninstrument ter wereld. Iedereen vindt dat jeugdigen aanspraak moeten kunnen maken op hun mensenrechten (Mijnarends, 2011). De Verenigde Naties hebben verklaard dat het kind recht heeft op speciale zorg en hulp: "Het kind heeft vanwege zijn lichamelijke en geestelijke onmondigheid speciale bescherming en zorg nodig, waaronder passende wettelijke bescherming zowel voor als na de geboorte". De Nederlandse overheid is verplicht om de rechten van jeugdigen te respecteren en het belang van het kind moet een primaire doelstelling zijn volgens artikel 3 van het IVRK.

Het IVRK vormt het kader voor de rechtvaardiging van vrijheidsbeneming door opname in en detentie in een gesloten residentiële instelling. Het biedt het hoogste niveau van internationale standaarden en richtlijnen voor regionale en nationale implementatie. Doek (2008) stelt dat het IVRK voldoende aanknopingspunten en bepalingen heeft die van belang zijn voor het beantwoorden van de vraag of een (Nederlandse) wet in overeenstemming is met zowel de letter als de interpretatie van het IVRK.

Wanneer een staat een verdrag ratificeert, neemt hij volgens het internationaal recht de verplichting op zich om het verdrag uit te voeren (artikel 43 IVRK). In andere gevallen is het mogelijk dat artikelen door hun specifieke formulering en inhoud rechtstreeks van toepassing zijn op burgers. Naar Nederlands recht is de nationale rechter de enige instantie die bevoegd is om te bepalen of artikelen van het IVRK rechtstreekse werking hebben in de Nederlandse rechtsorde (artikel 93 Grondwet). Hierbij wordt gekeken naar criteria als aard, inhoud, doel en formulering van een artikel. Daarnaast kunnen rechtstreekse werking van vergelijkbare artikelen uit andere mensenrechtenverdragen rechtstreekse werking in de Nederlandse rechtsorde impliceren (Ruitenbergh, 2003). Volgens de Nederlandse jurisprudentie worden de artikelen 2-12, 16, 19-23, 26-28, 37 en 40 van het IVRK in toenemende mate toegepast in de Nederlandse rechtsorde. De artikelen 3, 7, 9, 10 en 37 van het IVRK worden het meest toegepast.

Het EVRM heeft zich de afgelopen jaren ontwikkeld tot een verdrag waarvan algemeen wordt erkend dat het verstrekende gevolgen heeft voor de Nederlandse rechtsstaat. Het EVRM en de jurisprudentie van het Europese Hof voor de Rechten van de Mens zijn vaak geciteerd door Nederlandse rechters op alle niveaus (Barkhuysen, 2004). Daarom hebben alle artikelen van het EVRM een directe werking in de Nederlandse rechtsorde. De Havana regels zijn minimumnormen gericht op het jeugdstrafrecht en de vrijheidsbeneming van jeugdigen, maar zijn niet juridisch bindend in de Nederlandse rechtsorde (Liefwaard, 2009).

Artikel 5 lid 1 van het EVRM en artikel 37 van het IVRK stellen zeer strenge eisen waaraan moet worden voldaan om veilige residentiële jeugdhulp te rechtvaardigen. Artikel 37 van het IVRK bepaalt dat geen enkel kind onwettig of willekeurig van zijn vrijheid mag worden beroofd en dat opsluiting alleen mag worden toegepast als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke passende periode; opsluiting moet strikt noodzakelijk zijn en zo kort mogelijk duren. Artikelen 2 en 11b van de Havana rules maken duidelijk dat onder vrijheidsbeneming elke vorm van detentie of gevangenneming wordt verstaan, of het plaatsen van een persoon in een openbare of particuliere hechtenis, waaruit deze persoon niet naar believen mag vertrekken, op bevel van een gerechtelijke, administratieve of andere overheidsinstantie. Jeugdrechters moeten handelen in het belang van het kind, in overeenstemming met artikel 3 IVRK.

Vrijheidsbeneming door opname en detentie in een gesloten instelling is toegestaan, maar alleen als er sprake is van een passende behandeling (educational supervision), aldus artikel 5 lid 1 onder d EVRM. Helaas geeft het EVRM geen specifieke definitie van de betekenis van passende behandeling. In *Koniarska tegen Verenigd Koninkrijk*

(2000 appl. no. 33670/96) heeft de Europese Raad wel uitgelegd wat het niet is “The words ‘educational supervision’ must not be equated rigidly with notions of classroom teaching ... Such supervision must embrace many aspects of the exercise, by the authority, of parental rights for the benefit and protection of the person concerned.”

En in *Blokhin tegen Rusland* (2016, appl. no. 47152/06 para. 170):

Educational supervision must nevertheless contain an important core schooling aspect so that schooling in line with the normal school curriculum should be standard practice for all detained minors, even when they are placed in a temporary detention centre for a limited period of time, in order to avoid gaps in their education.

In de zaak *Bouamar tegen België* (1988 appl. no. 9106/80, para. 52) werd gesteld dat het de plicht van de staat is om te zorgen voor passende institutionele instellingen die voldoen aan de veiligheids- en onderwijs-eisen van dat systeem: “The detention of a young man in a remand prison in conditions of virtual isolation and without the assistance of staff with educational training cannot be regarded as furthering any educational aim.”

Volgens artikel 6.1.2 Jeugdwet kan een jeugdrechter een kind in een gesloten residentiële jeugdhulpinstelling plaatsen wanneer het kind ernstige psychiatrische problemen of gedragsproblemen vertoont. Een dergelijke machtiging kan alleen worden gegeven wanneer een kind zijn of haar eigen ontwikkeling ernstig in gevaar brengt en een gevaar voor zichzelf of de samenleving wordt, wanneer minder ingrijpende vormen van behandeling niet afdoende zijn geweest. Volgens artikel 2.3 lid 6 Jeugdwet moet een rechter ervan overtuigd zijn dat ambulante of open residentiële behandeling onvoldoende is om het kind de bescherming te bieden die het nodig heeft wanneer de rechter de bevoegdheid verleent aan de gecertificeerde instelling om een opname van een kind in een gesloten zorginstelling toe te staan. Dit is geen gemakkelijke beslissing. Om aan de behandelbehoefte van het kind te kunnen voldoen zal de rechter zijn vrijheid moeten ontnemen met mogelijk negatieve gevolgen die samenhangen met een gesloten behandeling (De Valk et al., 2016). In 2020 plaatste de kinderrechter 1.364 jeugdigen in een gesloten residentiële jeugdhulpinstelling (Jeugdzorg Nederland, 2020).

Of de rechten van jeugdigen worden gewaarborgd, hangt in grote mate af van de kwaliteit van de zorg die binnen de instelling wordt geboden. Naleving van kinderrechten wordt alleen bereikt als de betreffende instelling een veilig en therapeutisch klimaat biedt (Van der Helm et al., 2011a). Het opleggen van beperkende maatregelen en het toepassen van controlemaatregelen moet volgens artikel 4.1.1 Jeugdwet voldoen aan het principe van verantwoorde zorg. Dit wordt gedefinieerd als: “Hulp van goed niveau, die in ieder geval veilig, doeltreffend, doelmatig en cliëntgericht wordt verleend en is afgestemd op de reële behoefte van de cliënt of ouder.”

Voor 2010 werden alle jeugdigen vanuit het civiele of justitiële kader samen in één en dezelfde instelling geplaatst (Boendermaker & Bruinsma, 2007). In 2008 besloot de wetgever dat deze twee groepen jeugdigen in verschillende instellingen moesten worden geplaatst, wat leidde tot de oprichting van gesloten residentiële instellingen (Kamerstukken II, 2012). Veel van de bestaande gesloten zorginstellingen waren oorspronkelijk justitiële jeugdinrichtingen en veel van het personeel dat in deze instellingen werkt, is opgeleid op het gebied van strafdetentie. Gesloten instellingen hebben in de praktijk een ruime discretionaire bevoegdheid ten aanzien van het toepassen van vrijheidsbeperkingen (Van der Helm et al., 2011a). Hierdoor hangt alles af van het professionele gedrag van het personeel dat de gesloten zorg levert. Met name een gebrek aan professioneel gedrag kan schadelijk zijn voor jeugdigen (Heynen et al., 2017; Van der Helm et al., 2011a).

Wij beschouwen ‘therapeutische residentiële zorg’ zoals gedefinieerd door Whittaker et al. (2014: 24) als een basisnorm voor hoe zorg zou moeten worden geleverd:

Therapeutische residentiële zorg omvat het planmatige gebruik van een doelgericht geconstrueerde, multidimensionale leefomgeving die ontworpen is om behandeling, onderwijs, socialisatie, ondersteuning en bescherming te bieden aan jeugdigen en jeugdigen met vastgestelde behoeften op het gebied van geestelijke gezondheid of gedrag, in samenwerking met hun families en in samenwerking met een volledig spectrum van formele en informele hulpbronnen in de gemeenschap.

Deze definitie is algemeen geaccepteerd, onder andere door de International Work Group on Therapeutic Residential Care en wordt onderschreven door verschillende wereldwijde verenigingen (de European Scientific Association on Residential and Family Care for Children and Adolescents (EUSARF); de International Association for Outcome-Based Evaluation and Research on Family and Children’s Services

(IAOBER); de Association of Children's Residential Centers (ACRC) (VS); en het Centre of Excellence for Looked After Children in Scotland (CELCIS).

Hoewel niet expliciet beschreven, zijn we van mening dat de onderliggende waarden, bijvoorbeeld geen schade berokkenen, voortdurend streven naar het smeden en onderhouden van sterke en vitale familiebanden, als strategieën voor de praktijk voldoende duidelijk zijn in procedures, structuren en protocollen om volledige toegang tot service te bieden in een bepaalde plaats, regio of jurisdictie (Whittaker et al., 2016), en congruent zijn met de IVRK-standaarden.

Het leven in gesloten residentiële jeugdhulp vindt meestal plaats in leefgroepen, met ongeveer zes tot acht jeugdigen samen in één groep, onder toezicht van getrainde maatschappelijk werkers. Het leefklimaat is door Stams en Van der Helm (2017) gedefinieerd als:

De kwaliteit van de sociale en fysieke omgeving in termen van het creëren van voldoende en noodzakelijke voorwaarden voor fysieke en mentale gezondheid, welzijn, contact en persoonlijke groei van de bewoners, met respect voor hun menselijke waardigheid en mensenrechten en (indien niet beperkt door gerechtelijke maatregelen) hun persoonlijke autonomie, gericht op herstel en succesvolle participatie in de samenleving.

Jeugdigen in gesloten residentiële zorg vormen vaak een gevaar voor zichzelf (bijvoorbeeld middelengebruik, psychiatrische problemen, gedragsproblemen, onderwijsweigering) of anderen (bijvoorbeeld agressie, crimineel gedrag) (Colins et al., 2010; Fazel et al., 2008; Leloux-Opmeer et al., 2016). Ze weigeren vaak elke vorm van gedwongen behandeling en kunnen agressief reageren (Van der Helm et al., 2011a). Deze agressie kan niet-professioneel gedrag van hulpverleners uitlokken (Van der Helm & Stams, 2012). Medewerkers kunnen bijvoorbeeld dwangmaatregelen gebruiken als straf voor hun gedrag (De Valk et al., 2015) of bewust of onbewust misbruik maken van de macht die ze onvermijdelijk overschrijden (Souverein et al., 2013). Dit schadelijke gedrag kan repressie worden genoemd.

In de scoping review van De Valk et al. (2016) wordt repressie gedefinieerd als een autoriteitsfiguur die opzettelijk handelt op een manier die de jeugdige schaadt, of door een autoriteitsfiguur die de jeugdige onrechtmatig of willekeurig zijn vrijheid of autonomie ontnemt. De Valk et al. (2016) stellen dat repressie verborgen zit in aspecten die een essentieel onderdeel zijn van residentiële jeugdhulp, zoals macht,

structuur en dwang. Deze aspecten worden repressief wanneer ze schadelijk, onwettig of willekeurig worden gebruikt. Willekeurig gebruik van macht, structuur en dwang kan ertoe leiden dat jeugdigen het gedrag van medewerkers zien als onvoorspelbaar, oneerlijk en onveilig, wat kan leiden tot reactie en demotivatie bij jeugdigen, wat een effectieve behandeling in residentiële jeugdhulp in de weg staat.

Zoals De Valk et al. (2016) specifiek stellen, is het cruciaal om de naleving van kinderrechten binnen de gesloten residentiële jeugdhulp te controleren. Omdat het leefklimaat beïnvloedt of, wanneer en hoe de rehabilitatie- en opvoedingsdoelen van residentiële zorg bereikt kunnen worden (Heynen et al., 2017; Souverein et al., 2013; Stams & Van der Helm, 2017), is het belangrijk om regelmatig het residentiële leefklimaat te evalueren. Bovendien kan de effectiviteit van jeugdhulp worden vergroot door genderspecifieke en leeftijdsverschillen te erkennen (Sonderman et al., 2015).

Het leefklimaat kan worden gemeten met het Prison Group Climate Instrument (PGCI; Van der Helm et al., 2011b), dat de kwaliteit van leefgroepen beoordeelt vanuit het perspectief van de drie basisbehoeften voor menselijke zelfontplooiing (Van der Helm et al., 2018): contact (zinnvolle en ondersteunende sociale relaties hebben), autonomie (vrije keuzes maken) en competentie (mogelijkheden voor persoonlijke groei). Het PGCI maakt onderscheid tussen vier schalen: *Ondersteuning*, *Groei*, *Repressie* en *Sfeer*. Deze schalen kunnen worden gerelateerd aan de kinderrechten die zijn vastgelegd in het IVRK.

De schaal *Ondersteuning* verwijst naar de professionele kwaliteit van het gedrag van maatschappelijk werkers en het reactievermogen van de maatschappelijk werker ten aanzien van de speciale behoeften van het kind. Volgens artikel 3 van het IVRK moet bij alle handelingen met betrekking tot het kind ten volle rekening worden gehouden met zijn of haar belangen. De schaal *Groei* geeft aan in welke mate een kind het gevoel heeft dat het iets leert, hoop heeft voor de toekomst en het doel van zijn verblijf in de gesloten residentiële jeugdinstelling begrijpt. Volgens Artikel 6 van het IVRK moeten overheden ervoor zorgen dat jeugdigen zich gezond kunnen ontwikkelen. *Repressie* correspondeert met artikel 13 van het IVRK, waarin staat dat jeugdigen het recht hebben om hun eigen mening te uiten en serieus genomen en eerlijk behandeld te worden. Bovendien hebben jeugdigen volgens artikel 12 van het IVRK het recht om gehoord te worden in alle aangelegenheden die hen aangaan. Artikel 37 van het IVRK en artikel 5 lid 1 onder d van het EVRM bepalen dat vrijheidsbeneming alleen is toegestaan ten behoeve van opvoedkundig doel. *Sfeer* verwijst naar de beleving van het kind in de manier waarop de jeugdigen elkaar respecteren en vertrouwen op de leefgroep en zich veilig voelen (Van der Helm et al., 2011a).

Instellingen voor gesloten residentiële jeugdhulp worden regelmatig door de overheid geïnspecteerd. In Nederland worden deze inspecties uitgevoerd door de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd en de Gezamenlijke Inspecties, een samenwerkingsverband van verschillende inspecties binnen het sociale domein.

Onderzoeksvraag

Dit onderzoek is uniek omdat er nog niet eerder in Nederland is onderzocht of de zorg in de gesloten residentiële jeugdhulp, zoals jeugdigen die ervaren, voldoet aan de eisen zoals gesteld in de artikelen van het IVRK en de Jeugdwet. Andere studies naar gesloten residentiële jeugdhulp gaan over het leefklimaat (met name over veiligheid en repressie) in gesloten residentiële instellingen en justitiële jeugdinrichtingen (Van der Helm et al., 2011a; Van der Helm et al., 2018; De Valk, 2019a). In dit onderzoek worden het IVRK en de Jeugdwet als leidraad genomen. De verwachting is dat jeugdigen in residentiële instellingen een positiever leefklimaat ervaren dan jeugdigen in justitiële jeugdinrichtingen, omdat uit de review van De Valk et al. (2016) bleek dat de justitiële setting gekenmerkt kan worden door meer repressie vanwege het straf karakter. Daarentegen zijn gesloten residentiële instellingen van oorsprong meer gericht op behandeling en rehabilitatie. Eerst wordt een kwantitatieve analyse uitgevoerd om te onderzoeken of jeugdigen in verschillende typen instellingen verschillen ervaren in het leefklimaat. Vervolgens wordt een kwalitatieve analyse uitgevoerd met behulp van een frame-analyse om te onderzoeken of de zorg in de verschillende typen instellingen voldoet aan de eisen zoals gesteld in de artikelen van het IVRK en de Jeugdwet.

Methode

Kwantitatief onderzoek

Deze cross-sectionele studie onderzoekt verschillen in leefklimaat tussen open en gesloten residentiële instellingen en justitiële jeugdinrichtingen.

Deelnemers

De totale steekproef bestond uit $N = 838$ jeugdigen. De eerste subgroep bevatte 310 jeugdigen in de leeftijd van 10 tot 19 jaar die open residentiële jeugdhulp ontvingen; 169 jongens (54,5 %) en 132 meisjes (42,6 %) met een gemiddelde van 15,44 jaar. De tweede subgroep bevatte 387 jeugdigen van 120 tot 18 jaar die gesloten residentiële jeugdhulp kregen; 214 jongens (44,7 %) en 173 meisjes (44,6 %) met een gemiddelde van 15,43 jaar. De derde subgroep, jeugdigen in justitiële jeugdinrichtingen, bestond

uit 241 jeugdigen in de leeftijd van 14 tot 23 jaar; twee 240 jongens (99,6 %) en één meisje (0,4 %) met een gemiddelde van 18,37 jaar.

Steekproef

Een steekproef van 838 jeugdigen in open en gesloten residentiële instellingen en de justitiële jeugdinrichtingen nam vrijwillig deel. De jeugdigen werden door de maatschappelijk werkers van hun eenheid benaderd om deel te nemen aan het onderzoek. De jeugdigen werd verteld dat de gegevens vertrouwelijk zouden worden behandeld, anoniem zouden worden geanalyseerd door de onderzoekers en alleen voor onderzoeksdoeleinden zouden worden gebruikt. De gegevens zijn niet te herleiden naar de namen van de deelnemers. De databases waren niet toegankelijk voor de maatschappelijk werkers of de jeugdhulpinstellingen. De jeugdigen werden gevraagd deze informatie te bevestigen door een informed consent formulier te ondertekenen. Het onderzoeksprotocol werd goedgekeurd door de ethische commissie van Hogeschool Leiden met het referentienummer CEO 06/2023.

Onderzoeksinstrument

De PGCI bestaat uit 36 items op een vijfpuntsschaal van het Likert-type, variërend van 1 = 'Ik ben het er niet mee eens' tot 5 = 'Ik ben het er helemaal mee eens'. Elk item behoort tot een van de vier schalen van het leefklimaat. De schaal *Ondersteuning* (12 items) beoordeelt het ervaren professionele gedrag en in het bijzonder de mate waarin groeps werkers inspelen op specifieke behoeften van de jeugdigen. Een voorbeeld van een ondersteuningsitem is: 'Groeps werkers behandelen mij met respect'. De schaal *Groei* (9 items) beoordeelt leerpercepties, hoop voor de toekomst en het geven van betekenis aan het verblijf in de instelling. Een voorbeeld van een groei-item is: 'Ik leer hier de juiste dingen'. De schaal *Repressie* (7 items) beoordeelt percepties van strengheid en controle, oneerlijke en lukrake regels en gebrek aan flexibiliteit op de leefgroep. Een voorbeeld van een repressie-item is: 'Je moet hier overal toestemming voor vragen'. De schaal *Sfeer* (7 items) beoordeelt de manier waarop jeugdigen met elkaar omgaan en elkaar vertrouwen, gevoelens van veiligheid ten opzichte van elkaar, het kunnen krijgen van rust en het hebben van voldoende daglicht en frisse lucht. Een voorbeeld van een sfeeritem is: 'We vertrouwen elkaar hier'. De score van een respondent wordt bepaald door het antwoord op alle items die binnen de schaal vallen op te tellen en deze uitkomst te delen door het aantal items binnen de schaal. Een hoge score op *Ondersteuning*, *Groei* en *Sfeer* betekent een positieve uitkomst. Een hoge score op *Repressie* geeft een negatieve uitkomst. Cronbach's alfa-betrouwbaarheidscoëfficiënten van de vier schalen waren goed: ondersteuning $\alpha = .90$, groei $\alpha = .88$, repressie $\alpha = .76$ en sfeer $\alpha = .76$. De PGCI werd in

2011 gevalideerd en toonde een gunstige constructvaliditeit (confirmatory factor analysis) en betrouwbaarheid (Van der Helm, et al., 2011b).

Gegevensanalyse

Er werd een voorbereidende analyse uitgevoerd om te controleren of aan de voorwaarden van MANOVA/MANCOVA was voldaan (Bray & Maxwell, 1985). Zo werden de veronderstellingen met betrekking tot MANOVA/MANCOVA in de statistische analyse onderzocht op: (a) multivariate normaliteit, (b) gelijkheid van covariantiematrices van groepspopulaties, (c) lineair verband tussen covariaten en afhankelijke variabelen, (d) afwezigheid van multicollineariteit en (e) homogeniteit van variantie van afhankelijke variabelen.

Om te onderzoeken of er significante statistische verschillen waren tussen de gemiddelde scores van de jeugdigen op *Ondersteuning*, *Groei*, *Repressie* en *Sfeer* in de drie groepen (Tabel 1), werd een eenzijdige multivariate analyse van covariantie (MANCOVA) uitgevoerd (met leeftijd en geslacht als covariaten). Door de MANCOVA te gebruiken, kan voor initiële verschillen tussen groepen worden gecontroleerd (Hair et al., 2010). Als de algemene multivariate toets (MANCOVA) significant was, werd een univariate F-toets (ANCOVA) uitgevoerd met, wederom, leeftijd en geslacht als covariaten, om verder te onderzoeken of er een statistisch significant hoofdeffect was van het type instelling op het ervaren leefklimaat.

De aannames voor de MANCOVA en inferentiële statistische analyses werden getoetst met SPSS (versie 23). Het ging om 296 jeugdigen in de open residentiële jeugdhulp, 315 in de gesloten residentiële jeugdhulp en 227 in de justitiële jeugdinrichting. De effectgrootte-index (f) werd berekend op basis van eta kwadraat (η^2). Volgens de ruwe karakterisering van Cohen (Cohen, 1988: 284-288 en 1992) wordt $0,2 \leq f \leq 0,4$ beschouwd als een klein effect, $0,4 < f \leq 0,7$ als een middelgroot effect, en $0,7 < f \leq 1,0$ als een groot effect (voor de interpretatie van η^2 geldt: $0,010 \leq \eta^2 \leq 0,039$ = klein, $0,039 < \eta^2 \leq 0,11$ = middelgroot, en $0,11 < \eta^2 \leq 0,20$ = groot effect).

Tabel 1: Beschrijvende Statistieken van de Afhankelijke Variabelen (Gemiddelden en Standaarddeviaties)

Afhankelijke variabelen	Instelling	N	M	sd
Ondersteuning	Open	296	3.50	0.78
	Gesloten	315	3.24	0.93
	JJI	227	3.29	1.00
	Totaal	838	3.35	0.90
Groei	Open	296	3.39	0.93
	Gesloten	315	3.25	1.10
	Justitiele	227	3.03	1.09
	Totaal	838	3.24	1.05
Repressie	Open	296	3.30	0.68
	Gesloten	315	3.48	0.69
	JJI	227	3.33	0.75
	Totaal	838	3.38	0.71
Sfeer	Open	296	3.11	0.78
	Gesloten	315	2.90	0.86
	JJI	227	3.24	0.97
	Totaal	838	3.07	0.87

Kwalitatief onderzoek

Gegevensverzameling

De kwalitatieve studie is gebaseerd op een secundaire analyse van een bestaande database die bestaat uit semi-gestructureerde interviews met jeugdigen in residentiële jeugdhulp instellingen ($n = 384$). De interviews werden afgenomen als onderdeel van het onderzoeksproject 'Wat werkt in de residentiële jeugdhulp?', gefinancierd door een subsidie van NWO SIA-RAAK. Voor dit project werden alle deelnemende residentiële instellingen gevraagd om jeugdigen te werven voor deelname. Jeugdigen werden geselecteerd door middel van 'convenience sampling'. Deze gegevens werden verkregen door informele gegevensuitwisseling, aangezien de hoofdonderzoeker ook deel uitmaakt van het secundaire analyseteam (Heaton, 2008). Van 2009 tot 2014 werden de interviews afgenomen door studenten van Hogeschool Leiden en de Universiteit van Amsterdam die zich inschreven voor de interviews als onderdeel van hun scriptie of een onderzoekscursus. De studenten kregen voorlichting over jeugdigen in de residentiële jeugdhulp, het voorbereiden van een interview, gespreksvaardigheden, omgaan met dilemma's tijdens het interview van onderzoekers van de Hogeschool Leiden.

Alle betrokken studenten ondertekenden een geheimhoudingsverklaring. Toen de studenten de jeugdigen voor het eerst ontmoetten, legden ze uit dat hun gegevens vertrouwelijk en anoniem zouden worden behandeld en alleen voor onderzoeksdoeleinden zouden worden gebruikt. De jeugdigen die wilden deelnemen aan het onderzoek werd gevraagd een informed consent formulier te ondertekenen. De interviews duurden ongeveer 45 minuten. De onderzoekers gebruikten een topiclijst om de semi-gestructureerde interviews te begeleiden, rekening houdend met de vier elementen van het leefklimaat (Van der Helm et al., 2011b): steun van het personeel, groei, repressie en sfeer. Alle interviews werden afgenomen op de leefgroepen in een aparte ruimte. Als dank voor hun deelname ontvingen de jeugdigen een kleine beloning die met de instelling was afgesproken (bijvoorbeeld douchegel of een tijdschrift). De interviews werden opgenomen en de studenten werd gevraagd de interviews woordelijk te transcriberen voor coderingsdoeleinden.

Selectie van gegevens

Deze secundaire analyse van de gegevens is aanvullend, omdat het goed weergeeft wat er gebeurt als een jeugdige in de gesloten zorginstelling verblijft. Om ervoor te zorgen dat de oorspronkelijke gegevens gebruikt kunnen worden om de doelen van de huidige studie te bereiken, zijn er verschillende stappen gevolgd. Eerst werden alleen de interviews in de gesloten residentiële jeugdhulp geselecteerd ($n = 251$). Vervolgens werden de interviews geëxcludeerd die niet woordelijk waren getranscribeerd en die opvallend kort waren ($n = 53$). Ten slotte werden de interviews van voor 2012 uitgesloten ($n = 17$). In 2008 werden de gesloten residentiële instellingen opgericht en tot 2010 ontstond er een overgangsfase om de juiste jeugdigen in een gesloten instelling te plaatsen. Hierdoor nam het aantal veilig geplaatste jeugdigen tijdelijk toe in de jaren 2008-2010 gevolgd door een daling met een tendens tot stabilisatie in 2012 (Dresen et al., 2017). We hebben deze studie beperkt tot deze gestabiliseerde periode.

Uit de 12 deelnemende organisaties werden willekeurig één voor één interviews geselecteerd. Als het transcript relevante informatie bevatte, werd de diepte en rijkdom van deze delen beoordeeld (Moerman, 2010; Rubin & Rubin, 2012). Dit selectieproces ging door tot verzadiging was bereikt. Meer specifiek werd het steekproefproces beëindigd zodra er geen nieuwe onrechtmatige aspecten meer aan het licht waren gekomen. Deze steekproef bestond uit 50 jeugdigen in de leeftijd van 12 tot 18 jaar (22 jongens (66 procent) en 17 meisjes (34 procent)), die allemaal in gesloten jeugdhulp verbleven. De gemiddelde leeftijd was 15,47 jaar.

Analyse

De getranscribeerde interviews werden geanalyseerd door middel van frame-analyse (Goffman, 1974), wat een deductieve analysebenadering is: codes werden vooraf geselecteerd op basis van de artikelen van het IVRK en er werd open codering gebruikt om ervoor te zorgen dat belangrijke aspecten van de gegevens niet werden gemist. Elk onderwerp in het interview had betrekking op een artikel van het IVRK en was - *onder andere* - vrijheid van meningsuiting, gezondheidszorg, adequate levensstandaard, onderwijs, vrije tijd en recreatie. Eén onderzoeker paste vervolgens dit analytische werkkader toe door de transcripten te indexeren. De gegevens uit elk transcript werden vervolgens per categorie in kaart gebracht. Gedurende het onderzoek werd een onderzoeksdagboek bijgehouden om indrukken van de gegevens en gedachten over de interpretatie vast te leggen. Tijdens de analyse werd de software Atlas.ti gebruikt om de organisatie en categorisatie van de gegevens te ondersteunen.

Resultaten

Kwantitatieve resultaten

De assumptie van homogeniteit van de variantie-covariantiematrix werd beoordeeld als significant (Box's M waarde = 84,766, $p = 0,000$), waarbij werd aangenomen dat de covariantiematrix tussen de groepen ongelijk was. Verder bleek de toets van Levene ten aanzien van variantiegelijkheid significant voor drie afhankelijke variabelen: Ondersteuning, Groei en Sfeer. Maar omdat de steekproefgroottes gelijk waren (niet meer dan 50% verschil tussen de kleinste en de grootste groep), kon de Box-toets genegeerd worden en kon worden aangenomen dat de Pillai's Trace statistiek die de multivariate-verschillen evalueert, robuust was (Field, 2016).

Nadat de gegevens waren aangepast op leeftijd en geslacht, was er een significant verschil tussen de drie groepen voor de afhankelijke variabelen (Pillai's Trace = 0,045, $F(8, 1662) = 4,790$, $p < 0,001$, afgeleide $\eta^2 = 0,023$). Uit de daarna uitgevoerde ANCOVA bleek dat er een significant hoofdeffect was bij het soort instelling voor al de vier afhankelijke variabelen: Ondersteuning ($F(2, 833) = 7,34$; $p < 0,025$; afgeleide $\eta^2 = 0,017$), Groei ($F(2, 833) = 3,40$; $p < 0,05$; afgeleide $\eta^2 = 0,008$), Repressie ($F(2, 833) = 5,19$; $p < 0,025$; afgeleide $\eta^2 = 0,012$), en Sfeer ($F(2, 833) = 6,06$; $p < 0,025$; afgeleide $\eta^2 = 0,014$). Om de meerdere ANOVA's te verantwoorden, werd een Bonferroni-correctie uitgevoerd. Er werden geen tot nauwelijks verbanden gevonden tussen het soort instelling en afhankelijke variabelen, wat erop wees dat 1,7% (Ondersteuning), 0,8% (Groei), 1,2% (Repressie) en 2,5% (Sfeer) van de verkregen variantie door het soort instelling verantwoord werd.

Een volgende toets (Post hoc paarsgewijze toets, zie Tabel 2) liet zien dat jeugdigen in open residentiële jeugdhulp significant meer ondersteuning ervoeren dan jeugdigen in gesloten residentiële jeugdhulp ($p < 0,001$), meer groei dan jeugdigen in justitiële jeugdinstanties ($p < 0,05$), minder repressie dan jeugdigen in gesloten residentiële jeugdhulp ($p < 0,05$), en een betere sfeer dan jeugdigen in gesloten residentiële jeugdhulp ($p < 0,05$). Verder ervoeren jeugdigen in justitiële jeugdhulp een betere sfeer dan jeugdigen in gesloten residentiële jeugdhulp ($p < 0,05$).

Tabel 2: Samenvatting van de post-hoc vergelijking per paar

Vergelijkingsgroep	Cohen's d	Gemiddeld verschil	Sig.
Ondersteuning			
Open vs. Gesloten	.30	.269	.001**
Open vs. JJI	.23	.229	.075
Gesloten vs. JJI	-.05	-.039	1.000
Groei			
Open vs. Gesloten	.14	.137	.311
Open vs. JJI	.36	.296	.039*
Gesloten vs. JJI	.20	.159	.532
Repressie			
Open vs. Gesloten	-.26	-.182	.004*
Open vs. JJI	-.04	-.121	.397
Gesloten vs. JJI	.21	.061	1.000
Sfeer			
Open vs. Gesloten	.26	.214	.006*
Open vs. JJI	-.15	-.036	1.000
Gesloten vs. JJI	-.37	-.250	.030*

Kwalitatieve resultaten

In dit hoofdstuk beschrijven we of de ervaringen van de jeugdigen in overeenstemming zijn met de artikelen van het IVRK of iets zeggen over de schending van kinderrechten.

Artikel 12 IVRK: Mening van het kind

Artikel 12 IVRK is een unieke bepaling in een mensenrechtenverdrag: het behandelt de juridische en sociale status van jeugdigen die enerzijds niet de volledige autonomie van volwassenen hebben, maar anderzijds wel subjecten van rechten zijn (IVRK General Comment No. 12, 2009, para. 1). Het vereist de bereidheid om veronderstellingen over de capaciteiten van jeugdigen in vraag te stellen en om de

ontwikkeling van omgevingen waarin jeugdigen capaciteiten kunnen opbouwen en tonen, aan te moedigen. Het kind heeft het recht om zijn eigen mening te uiten over alles wat hem of haar aangaat, en aan deze mening moet voldoende gewicht worden toegekend door degenen die beslissingen nemen die hem of haar aangaan. General Comment No. 12 is heel duidelijk:

Het is het recht van elk kind zonder enige discriminatie. Om gemiddelde kansen voor de implementatie van artikel 12 te bereiken, moeten de wettelijke, politieke, economische, sociale en culturele barrières worden geslecht die momenteel de mogelijkheid van jeugdigen om te worden gehoord en hun toegang tot participatie in alle zaken die hen aangaan, belemmeren.

Nederlandse rechters hebben in verschillende zaken geoordeeld dat dit artikel rechtstreeks van invloed is op de Nederlandse rechtsorde (Ruitenbergh, 2003). De meeste jeugdigen waren negatief over de manier waarop ze hun eigen mening over dingen kunnen uiten. Eén kind gaf aan dat er geen discussie mogelijk is met personeelsleden:

Nou, kijk, als je een klacht hebt, dan gaan ze [. . .], doen ze net alsof ze je niet horen of zeggen ze dat je niet mag klagen of dat je naar je kamer moet. Je kunt niks doen. Ze kunnen je in de isoleer zetten, maar ze luisteren nooit. Ze nemen niets serieus. (R323)

Een paar jeugdigen meldden dat personeelsleden hun macht misbruikten door hen naar hun kamer te sturen. Eén kind illustreert dit:

Nou, het personeel heeft macht en dat maken ze ook heel duidelijk. [. . .] Bijvoorbeeld, als je een grapje maakt met iemand en het personeel ziet dat niet als een grapje en dan ga je in discussie. Ondanks het feit dat ze het mis hebben, sturen ze je naar je kamer. Ze kunnen het niet aan als een kind gelijk heeft. Als een kind een discussie aangaat en wint, moet het kind uiteindelijk naar zijn kamer. Ze misbruiken hun macht. Veel te snel op het alarm drukken, dat soort dingen. (R360)

Een kind legt uit waarom hij nooit iets aan een personeelslid vertelt: “En je kunt de medewerkers helemaal niet vertrouwen omdat ze informatie niet privé kunnen houden. En dan weet iedereen in de organisatie het” (R319). De meeste jeugdigen leggen uit dat ze gezien en gehoord willen worden door het personeel. Een paar jeugdigen leggen uit dat als de medewerker tijd heeft, hij zal luisteren. Maar ze weten niet of ze er ook echt iets mee doen.

Artikel 24 IVRK: Gezondheidszorg

Het Comité van de Verenigde Naties stelt in General Comment No. 15 2013, Para 2 dat de gezondheid van het kind:

Een inclusief recht is dat zich niet alleen uitstrekt tot tijdige en passende preventie, gezondheidsbevordering, curatieve, revalidatie- en palliatieve diensten, maar ook een recht om te groeien en zich ten volle te ontplooiën en te leven in omstandigheden die hen in staat stellen de hoogste gezondheidsstandaard te bereiken door programma's uit te voeren die de onderliggende determinanten van gezondheid aanpakken.

Het kind heeft recht op de hoogst haalbare standaard van gezondheidszorg, met de nadruk op basisgezondheid en de ontwikkeling van preventieve gezondheidszorg (Spronk, 2011). Artikel 24 had geen direct effect in de Nederlandse rechtsstaat (Kamerstukken II, 1992/93). Maar het kan wel gebruikt worden als kader door de Nederlandse overheid om eigen prioriteiten te stellen voor gezondheidszorg. De staten moeten deze jeugdigen alle noodzakelijke instellingen bieden. De VN-commissie stelde verder dat:

De gezondheid en ontwikkeling van adolescenten worden sterk bepaald door de omgeving waarin ze leven. Het creëren van een veilige en ondersteunende omgeving houdt in dat de houding en handelingen van zowel de directe omgeving van de adolescent worden aangepakt. (algemeen commentaar nr. 4 2003 IVRK, Para 14).

De VN-commissie is ook zeer bezorgd over het hoge zelfmoordcijfer onder deze leeftijdsgroep:

Geestelijke stoornissen en psychosociale ziekten komen relatief vaak voor bij adolescenten. In veel landen zijn symptomen zoals depressie, eetstoornissen en psychosociale stoornissen relatief veel voorkomend bij adolescenten. Orders en zelfdestructief gedrag, soms leidend tot zelf toegebrachte verwondingen en zelfmoord, nemen toe.

Artikel 24 van het IVRK stelt dat Staten die partij zijn bij het Verdrag opgeroepen worden om adequate behandeling en rehabilitatie te bieden aan adolescenten met psychische stoornissen (IVRK General Comment No. 4 2003, para. 22 en 29).

In de interviews kwam een onderscheid naar voren tussen twee soorten gezondheidszorg: lichamelijke en psychologische zorg. Wat betreft de lichamelijke verzorging gaven de meeste jeugdigen aan dat hun lichamelijke klachten erger werden nadat ze enige tijd in de instelling hadden verbleven. De meeste jeugdigen gaven aan dat ze slaapproblemen hadden. Dit kind illustreert het probleem heel duidelijk: "De stress van gevangenschap. Dat ik niet naar buiten kan wanneer ik sigaretten wil kopen" (R391). Het volgende citaat illustreert dat het belangrijk is om rekening te houden met de eigenschappen van het kind:

Ik ben iemand die alles onder controle wil hebben. En omdat ik hier ben, kan ik niet zoveel controle over mezelf hebben. Wat er dus gebeurt is dat ik absoluut alles onder controle wil hebben en dat maakt me gek. Want als ik geen controle heb, wel, dan is het game over voor mij (R329).

Wat betreft de psychologische zorg waren een paar jeugdigen van mening dat ze onvoldoende psychologische hulp kregen, omdat er - volgens hen - een verkeerde diagnose was gesteld. Eén kind legt uit: "Nou, de dingen die ze zeggen na een persoonlijk onderzoek. Gehechtheidsproblemen, PDD-NOS, ODD, ADHD, ik had ze allemaal. Ach ja, iedereen heeft ze." (R389). Sommigen vonden dat hun aandoeningen genegeerd werden door het personeel of dat hun depressieve gedrag bestraft werd.

Artikelen 28 en 29 IVRK: Onderwijs

Het recht van het kind op onderwijs is niet alleen een kwestie van toegang (artikel 28 IVRK) maar ook van inhoud (IVRK General Comment No. 1, 2001, para. 3). De staat moet de ontwikkeling van verschillende vormen van secundair onderwijs aanmoedigen en beschikbaar stellen voor elk kind. Het recht op onderwijs is een fundamenteel recht.

Onderwijs moet gericht zijn op de ontwikkeling van de persoonlijkheid in het licht van de talenten en vaardigheden van het kind. Elke vorm van schooldiscipline moet rekening houden met de menselijke waardigheid van het kind en moet in overeenstemming zijn met het IVRK. Schoolbestuurders moeten hun tuchtbeleid herzien en tuchtpraktijken afschaffen waarbij sprake is van fysiek of mentaal geweld, misbruik of verwaarlozing. Het directe effect van deze artikelen is niet besproken door een Nederlandse rechter, maar de overheid heeft een verplichting om deze rechten te realiseren.

Uit de interviews blijkt dat veel meer jeugdigen ontevreden waren over het onderwijs dan tevreden. Ze gaven aan dat het niveau van het onderwijs niet overeenkwam met hun eigen standaard en capaciteiten. Opvallend is dat de meeste jeugdigen voordat ze in de instelling kwamen een opleiding op een hoger niveau volgden dan tijdens hun verblijf. Bijna alle jeugdigen gaven aan dat ze niet genoeg leerden. Eén jeugdige legt uit:

School is saai. Het is niet echt zoals school. Ik ben de hele dag aan het kaarten. Dat is alles. We hebben wel leraren, maar die geven geen les. Ze zitten daar gewoon en geven je iets te doen. Ze waarschuwen je een paar keer, en anders moet je terug naar de leefgroep. Dat is het. Dat is alles wat je hier op school doet. (R355)

De selectie van soorten onderwijs die gevolgd kunnen worden is ontoereikend omdat in sommige instellingen jeugdigen slechts kunnen kiezen uit een beperkt aantal schoolonderwerpen. Twee jeugdigen geven ook aan dat er helemaal geen onderwijs wordt gegeven als de leerkracht ziek is. Eén kind gaf ook aan dat sommige leerkrachten niet weten hoe ze met de jeugdigen om moeten gaan. Het kind illustreert:

Eerlijk gezegd kunnen de begeleiders op school wel een paar cursussen gebruiken, want de laatste tijd zijn er een paar klachten binnengekomen over jeugdigen die door leerkrachten zijn geslagen. Ik zal heel eerlijk zijn, ik heb gezien hoe leerlingen op school door leraren werden neergeslagen en door de hal renden. (R368)

Een paar jeugdigen zeiden dat het opleidingsniveau overeenkwam met hun eigen niveau.

Artikel 31 van het IVRK: Vrije tijd, spel en cultuur

Het Comité van de Verenigde Naties stelt in algemeen commentaar nr. 17:

De Staten nemen alle passende maatregelen om te waarborgen dat alle jeugdigen de mogelijkheid hebben hun rechten ingevolge artikel 31 te verwezenlijken zonder enige vorm van discriminatie . . . Bijzondere aandacht dient te worden geschonken aan de rechten van bepaalde groepen jeugdigen, met inbegrip van instellingen voor gezondheidszorg of tehuizen. (algemeen commentaar nr. 17 IVRK, 2013, Par. 51)

De staten dienen maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat al deze instellingen ruimte en mogelijkheden bieden aan jeugdigen om met leeftijdgenoten in de gemeenschap om te gaan, te spelen en deel te nemen aan spel, lichamelijke oefening, cultureel en artistiek leven. Dergelijke maatregelen mogen niet beperkt blijven tot verplichte of georganiseerde activiteiten; er is een veilige en stimulerende omgeving nodig waarin jeugdigen vrij kunnen spelen en recreëren. Beschikbaarheid van tijd, geschikte ruimte, adequate middelen en uitrusting, getraind en gemotiveerd personeel en het beschikbaar stellen van speciale budgetten zijn nodig om de noodzakelijke omgevingen te creëren om te garanderen dat elke jeugdige dat in een instelling verblijft zijn of haar rechten onder artikel 31 IVRK kan uitoefenen. Dit artikel heeft geen directe gevolgen voor de Nederlandse rechtsstaat (Kamerstukken II, 1992/93).

Uit de interviews bleek dat sommige instellingen niet aan deze verplichting voldoen. Bijna alle jeugdigen gaven aan dat ze zich verveelden op de groep:

Er is hier niets te doen. We hebben geen sportleraar. De wet en de dagindeling zeggen dat we recht hebben op twee sportmomenten per dag, maar die hebben we nooit. We zouden echt al onze energie willen verbruiken. (R360)

Ze vonden dat er niet genoeg activiteiten werden georganiseerd. Bijna de helft van de jeugdigen gaf aan dat ze zonder gegronde reden en voor een te lange periode naar hun kamer werden gestuurd. Een paar jeugdigen meldden dat het in sommige instellingen standaardprocedure is dat een nieuwkomer de eerste drie dagen zonder speciale reden op zijn of haar kamer moet blijven: "Mijn eerste dag hier? Sorry, ik kan het me niet herinneren. Gewoon saai, ik was de hele tijd op mijn kamer. Bijna de hele week eigenlijk" (R355).

Discussie

De kwantitatieve resultaten uit de vragenlijsten laten zien de jeugdigen in de justitiële jeugdinrichtingen een opener en positiever leefklimaat ervaren dan de jeugdigen in de gesloten residentiële instellingen. De mate van ondersteuning, groei en sfeer zijn in de gesloten residentiële instelling lager en de mate van waargenomen repressie hoger dan in een justitiële jeugdinstelling.

Het kwalitatieve onderzoek biedt voldoende grond om de kwantitatieve bevindingen te ondersteunen, in die zin dat jeugdigen significant meer negativiteit ervaren in de gesloten residentiële instelling. De interviews bevestigen een aantal moeilijke kwesties met betrekking tot de zorg die in gesloten instellingen wordt geleverd. Het Comité van de Verenigde Naties heeft meerdere keren verklaard dat de gezondheid en ontwikkeling van jeugdigen sterk bepaald worden door de omgeving waarin ze leven. Sommige jeugdigen geven aan dat de lichamelijke klachten erger werden na een verblijf in de inrichting door toegenomen stress als gevolg van vrijheidsbeneming en een onvoldoende kwaliteit van het leefklimaat. Het onderwijs sloot niet altijd aan bij het opleidingsniveau van het kind, omdat er meestal beperkte mogelijkheden voor (lager) onderwijs werden geboden en medewerkers soms hun macht misbruikten, wat leidde tot repressie.

De resultaten van dit onderzoek suggereren dat sommige gesloten instellingen niet altijd in staat zijn om een therapeutisch leefklimaat binnen de inrichting te bieden. Dit is opmerkelijk omdat - in tegenstelling tot justitiële jeugdinrichtingen, waar jeugdigen met een veroordeling worden opgesloten - gesloten residentiële instellingen primair een zorgdoelstelling hebben en het element straf (repressie) naar verwachting minder aanwezig zal zijn dan in een justitiële jeugdinrichting. Het gemiddelde verblijf in gesloten residentiële instellingen is vaak langer (6,5 maanden) (Jeugdzorg Nederland, 2020) dan een verblijf in justitiële jeugdinrichtingen (80 dagen) (DJI, 2019). Zoals De Valk et al. (2016) constateren, kan repressie in residentiële instellingen zich openlijk manifesteren in dwangmaatregelen of juist verborgen zitten in gedrag van personeel dat kenmerkend is voor residentiële jeugdhulp, zoals drang en strenge gedragscontrole. De kwaliteit van de zorg in de gesloten instelling moet de rechtvaardiging vormen voor vrijheidsbeneming. Zonder deze rechtvaardiging zijn de restricties in gesloten residentiële instellingen in strijd met artikel 37 IVRK en artikel 5 EVRM. Zoals eerder gezegd, wordt de wet niet specifiek genoeg geacht. Het geeft de inrichtingen de vrijheid om hun eigen beleid te bepalen. Kennisgebrek over professioneel gedrag kan resulteren in machteloosheid en onwetendheid en oneerlijke behandeling van jeugdigen, die hierdoor geschaad kunnen worden.

Whittaker et al. (2016) zien hun definitie van ‘therapeutische residentiële zorg’ als een stap in de richting van het vaststellen van een algemene taal voor therapeutische residentiële zorg, omdat hiermee een kader gegeven wordt voor gesprekken over beleid. Zijn werkgroep heeft een onderzoeksagenda ontwikkeld voor therapeutische residentiële zorg met een duidelijk potentieel voor grensoverschrijdende samenwerking. Gebaseerd op onze observaties in dit onderzoek willen we graag de kinderrechten toevoegen als een belangrijk onderzoekselement bij hun specifieke veelbelovende paden voor toekomstig onderzoek in de therapeutische residentiële zorg.

Beperkingen

De PGCI is geen normgerelateerd, gestandaardiseerd instrument. Het was daarom niet mogelijk om vast te stellen of repressie in het algemeen laag of hoog was in de residentiële instellingen in vergelijking met residentiële of niet-residentiële groepszorg in het algemeen. De interviews bevestigden echter dat sommige jeugdigen negatief waren over de zorg in de jeugdinstellingen en in de interviews voorbeelden gaven van repressie. Deze studie was gebaseerd op zelfrapportage van jeugdigen. Het kan niet worden uitgesloten dat hun perceptie positief of negatief vertekend was, bijvoorbeeld door sociaal wenselijke antwoorden te geven (doen alsof ze goed zijn), cognitieve vertekeningen te vertonen (vijandige attributie) of een slecht beeld van zichzelf te geven (doen alsof ze slecht zijn). Het doel van deze studie was echter om de jeugdigen voor zichzelf te laten spreken en hun subjectieve ervaringen te beoordelen. Deze studie geeft met name geen objectief beeld van het leefklimaat in de residentiële instellingen, maar laat zien hoe jeugdigen hun verblijf in de residentiële zorg hebben ervaren.

Conclusie

Voor zover wij weten is dit de eerste studie in Nederland waarin wordt onderzocht of de zorg in gesloten residentiële jeugdhulp, zoals ervaren door jeugdigen, tegemoetkomt aan de eisen zoals beschreven in de artikelen van het IVRK en de Jeugdwet. Vanuit het perspectief van het kind zijn er enkele aanwijzingen dat gesloten residentiële instellingen de fundamentele rechten van het kind niet altijd voldoende waarborgen. Dit is in lijn met de United Nations Study on Children deprived of their liberty, waarin wordt gesteld dat in de meeste staten de omstandigheden van detentie, in alle contexten, betreurenswaardig zijn en niet voldoen aan internationale standaarden (United Nations, 2019) en het is ook in lijn met de resultaten uit het kwalitatieve onderzoek dat is uitgevoerd door De Valk (2019).

We erkennen het standpunt van de Verenigde Naties dat het ontnemen van vrijheid het ontnemen van rechten, zeggenschap, zichtbaarheid, kansen en liefde betekent. Jeugdigen van hun vrijheid beroven is hen van hun kindertijd beroven (Verenigde Naties, 2019: 4). Het belangrijkste doel van vrijheidsbeneming is het beschermen en behandelen van het kind, wat betekent dat vrijheidsbeneming volledig in overeenstemming met de wet moet zijn om gerechtvaardigd te zijn. Het is dan ook opmerkelijk dat het leefklimaat in gesloten residentiële instellingen slechts in geringe mate afwijkt van het leefklimaat in justitiële jeugdinstanties (zie voor een vergelijkbaar resultaat Van den Tillaart et al., 2018). Het is de vraag of de vrijheidsbeneming onder deze omstandigheden gerechtvaardigd is. Een beter klimaat, samen met een goed leerklimaat op school, kan ervoor zorgen dat instellingen gaan voldoen aan de eisen van (inter)nationale verdragen. Vermindering van repressie is het belangrijkste punt dat de instellingen moeten aanpakken, wat vraagt om de-escalatietactieken in plaats van macht (Van Gink, 2019). De gesloten residentiële jeugdhulp heeft een verantwoordelijkheid om hiernaar te handelen.

Onze onderzoeksbevindingen sluiten aan bij het onderzoeksrapport over geweld in de jeugdzorg in Nederland van 1945 tot 2018, in opdracht van de Nederlandse overheid (Commissie Geweld Jeugdzorg, 2019). Conclusies waren dat geweld overal in de instellingen en in de tijd aanwezig was en dat jeugdigen in de residentiële zorg het residentiële leefklimaat nog steeds als hard, onveilig en repressief ervaren. Met name Wissink et al. (2019) stelden dat de oorzaak van geweld en repressie in de residentiële jeugdhulp niet direct wordt beïnvloed door individuele kenmerken van jeugdigen, medewerkers of hun onderlinge relaties. Zij stellen dat geweld en repressie vooral veroorzaakt worden door het residentiële zorgsysteem zelf, omdat rechten van jeugdigen niet altijd voldoende gewaarborgd zijn in de vorm van wetgeving, adequaat toezicht of concrete maatregelen om jeugdigen te beschermen in een context die gekenmerkt wordt door extreme machtsverschillen tussen jeugdigen en personeel, gebrek aan evidence-based behandeling en discontinuïteiten in de residentiële zorg (Souverein et al., 2013), waardoor de eerste noodzakelijke voorwaarde voor opvoeding en behandeling, namelijk stabiliteit en continuïteit van zorg, geschonden wordt (Schulze, 2000).

De Lange et al. (2015) deden daarom een dringende oproep om de residentiële jeugdhulp te verbeteren op verschillende thema's, zoals het residentiële leefklimaat, veiligheid, samenwerking met verzorgers en nazorg.

Implicaties voor praktijk en beleid

De Jeugdwet geeft gesloten jeugdhulp instellingen de vrijheid om hun eigen beleid te maken, wat voordelen kan hebben, maar het lijkt erop dat het beleid niet expliciet genoeg is over kinderrechten en schendingen van (inter)nationaal recht. Uit de Evaluatie van de Jeugdwet (Friele et al., 2018) volgt dat medewerkers niet genoeg kennis hebben van internationale verdragen en nationale wetgeving, waardoor ze soms niet weten hoe ze met situaties om moeten gaan. Resultaten van het onderzoek zouden gebruikt kunnen worden om werkbare instructies voor medewerkers te maken.

Uit de interviews met de jeugdigen blijkt dat ze negativiteit ervaren in de gesloten residentiële instelling. Dit toont aan hoe belangrijk een kwaliteitsvolle behandeling is voor het kind. De rechten van het kind kunnen worden nageleefd als de instelling in kwestie zorgt voor een veilig en rehabilitatieklimaat op de leefgroep. Het is belangrijk om het leefklimaat regelmatig te meten, omdat uit onderzoek blijkt dat het bereiken van een positief leefklimaat kan zorgen voor meer aandacht voor de individuele behoeften van de jeugdigen en meer motivatie voor behandeling (Soeverein et al., 2013). Er wordt verondersteld dat een eerlijke houding ten opzichte van het kind resulteert in een grotere betrokkenheid van jeugdigen bij elk proces dat hen aangaat (gezamenlijke besluitvorming, Elwyn et al., 2012). Het is noodzakelijk dat de stem van jeugdigen wordt gehoord en dat ze de positie krijgen om beslissingen met betrekking tot hun behandeling te beïnvloeden.

Daarnaast sluiten we ons aan bij de aanbevelingen van de Verenigde Naties over het onderzoek naar jeugdigen die van hun vrijheid zijn beroofd (UN, 2019). Daarin staat dat staten ervoor moeten zorgen dat jeugdigen toegang hebben tot alle essentiële diensten gericht op hun rehabilitatie en re-integratie in de samenleving, waaronder onderwijs (Blokhin vs Rusland), beroepsopleiding, familiecontacten, sport en recreatie, adequate voeding, huisvesting en gezondheidszorg. De gezondheidszorg in instellingen moet van een gelijkwaardig niveau zijn dat beschikbaar is in de gemeenschap in het algemeen (Verenigde Naties, 2019: 21).

Jeugdigen in gesloten residentiële jeugdhulp lijken weinig gebruik te maken van de klachtenprocedure. Jeugdigen moeten beter worden geïnformeerd over de klachtenprocedure, die toegankelijk moet zijn en ze moeten het recht hebben om klachten in te dienen bij een onafhankelijke en onpartijdige autoriteit over grieven en mensenrechtenschendingen tijdens de beneming van hun vrijheid (Verenigde Naties, 2019)

3

De voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp

De rol en de functie van de gekwalificeerde
gedragswetenschapper bij het opstellen van de
instemmingsverklaring

Höfte, S. J. C., Kuiper, C. H. Z., Van der Helm, G. H. P., Ezinga, M. A. J., &
Stams G. J. J. M. (2022).

De voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp: De rol en de functie
van de gekwalificeerde gedragswetenschapper bij het opstellen van de
instemmingsverklaring. *Tijdschrift voor Familie en Jeugdrecht*, 31, 156-164.

Samenvatting

Dit onderzoek richt zich op de rol en functie van de gekwalificeerde gedragswetenschapper bij de afgifte van de voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp. Er zijn vijftien interviews met gekwalificeerde gedragswetenschappers gehouden. Tijdens de analyse van de interviews zijn vijf thema's naar voren gekomen: de rol van de gekwalificeerde gedragswetenschapper; de omvang van de toets; het perspectief op de voorwaarden; het perspectief op de ontwikkeling en de feitelijke meerwaarde van de maatregel. De resultaten tonen aan dat er een spanningsveld bestaat tussen hoe de gedragswetenschapper naar zijn of haar taak kijkt en wat er in de wet staat. De voorwaardelijke machtiging kan een positief pedagogisch effect hebben, mits er sprake is van een heldere communicatie met de jeugdige die gericht is op het creëren van kansen en de maatregel niet wordt gezien als straf.

Inleiding

De Jeugdwet¹ biedt de mogelijkheid om jeugdigen met een machtiging van de kinderrechter gesloten te behandelen indien deze jeugdhulp noodzakelijk is door ernstige opgroei- of opvoedingsproblemen die de ontwikkeling van de jeugdige ernstig belemmeren en de opnemings- en het verblijf noodzakelijk zijn om te voorkomen dat de jeugdige zich aan deze jeugdhulp onttrekt of daaraan door anderen wordt onttrokken. Sinds januari 2015 kan de kinderrechter, naast de reguliere en spoedmachtiging, een voorwaardelijke machtiging afgeven wanneer is voldaan aan de criteria voor een gesloten plaatsing en de ernstige belemmering in de ontwikkeling naar volwassenheid buiten de accommodatie kan worden afgewend door het stellen en naleven van voorwaarden.

Tot op heden is geen onderzoek gedaan naar de rol en functie van de gekwalificeerde gedragswetenschapper² die de instemmingsverklaring opstelt bij een voorwaardelijke machtiging.

Gesloten plaatsing

Een gesloten plaatsing is een ernstige inbreuk op de grondwettelijke vrijheid van een jeugdige. Om die reden moet deze inbreuk steunen op een formeel wettelijke regeling. In paragraaf 6.1 van de Jeugdwet zijn de bepalingen opgenomen die de rechtspositie van de jeugdige waarborgen. Eén van de waarborgen is de positie van de gekwalificeerde gedragswetenschapper. De wetgever beoogt hiermee dat er naast de toets op de noodzakelijkheid van de gesloten plaatsing door de aanvrager³ een tweede toets op de noodzakelijkheid van de gesloten plaatsing plaatsvindt. Het is de taak van de gekwalificeerde gedragswetenschapper om op basis van onderzoek, bestaande uit dossieronderzoek en een recent gesprek met de jeugdige, te concluderen of gesloten plaatsing al dan niet noodzakelijk is en om die reden wel of niet in te stemmen met het verzoek dat gesloten plaatsing nodig is. De gekwalificeerde gedragswetenschapper stelt de aard en de ernst van de problematiek niet zelf vast, maar beperkt zich tot het beoordelen of de in de verklaring voorgestelde vorm van jeugdhulp inderdaad noodzakelijk is.

---

1 Wet van 1 maart 2014, inwerking getreden op 1 januari 2015 (Stb. 2014, 105).

2 Waar in de tekst gedragswetenschapper wordt genoemd, wordt hiermee de gekwalificeerde gedragswetenschapper bedoeld die de instemmingsverklaring mag opstellen, (zie ook Bijlage A), tenzij anders vermeld.

3 Zie artikel 6.1.8 Jeugdwet: dergelijk verzoek kan afkomstig zijn van het college van B&W van de gemeente, de gecertificeerde instelling, de Raad voor de Kinderbescherming of de officier van justitie.

Signalen

Na de invoering van de Jeugdwet in 2015, heeft de werkgroep 'gesloten jeugdhulp'⁴ signalen ontvangen over de rol van de gekwalificeerde gedragswetenschapper bij de voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp. Deze signalen betroffen: onduidelijkheid over (i) of bij het beoordelen van het verzoek de haalbaarheid van het nakomen van de voorwaarden moet worden meegewogen, (ii) wanneer de voorwaardelijke machtiging kan worden aangevraagd en (iii) de rechtsbescherming van de jeugdige (iv) beroepsethische dilemma's en (v) wat de gevolgen van de voorwaardelijke machtiging zijn voor de jeugdige.

Met de mogelijkheid tot afgifte van de voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp is het toetsen voor de gedragswetenschapper complexer geworden. Bij een verzoek tot afgifte voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp worden immers voorwaarden opgesteld die onderdeel vormen van het verzoek. Daarmee is een nieuw element toegevoegd aan de beslissing of een instemmingsverklaring moet worden afgegeven. Het roept onder meer de vraag op of bij het beoordelen van het verzoek de haalbaarheid van het nakomen van de voorwaarden moet worden meegewogen en of deze beoordeling afdoende kan worden gemaakt.

Een tweede signaal dat naar voren kwam, was dat niet voor iedere gedragswetenschapper helder was wanneer de voorwaardelijke machtiging kan worden aangevraagd. In de Memorie van Toelichting bij de Jeugdwet staat beschreven dat de maatregel oorspronkelijk bedoeld was als een trajectmaatregel:

Het doel van deze maatregel is om, in combinatie met de mogelijkheid tot schorsing op grond van artikel 6.1.12 lid 5 Jeugdwet, de overgang van een jeugdige die in een gesloten jeugdhulpaccommodatie verblijft naar vervolgzorg te vereenvoudigen. Mede als stok achter de deur voor de ontvangende accommodatie, dat mocht het niet goed gaan, de jeugdige een plek heeft in een gesloten accommodatie. (Kamerstukken II 2012/13, 33684, nr. 3, p. 47)

---

4 Het NIP en de NVO hebben een gezamenlijke werkgroep 'gesloten jeugdhulp' waaraan gekwalificeerde gedragswetenschappers (psychologen en orthopedagogen) deelnemen. Dit artikel is gebaseerd op het rapport die in opdracht van het NIP en NVO is uitgevoerd door Ezinga en Höfte (2016).

Echter uit verkennende gesprekken met de NIP/NVO werkgroep gesloten jeugdhulp kwam naar voren dat de voorwaardelijke machtiging regelmatig wordt gebruikt voorafgaande aan de plaatsing in de gesloten opvang, dus vanuit een open setting of vanuit de ambulante hulpverlening.⁵ Ook dan wordt de voorwaardelijke machtiging gezien als een stok achter de deur, om daarmee te voorkomen dat een jeugdige alsnog gesloten geplaatst wordt. Het is onduidelijk wat dit doet met de ontwikkeling van de jeugdige. Ook zijn vragen gesteld van de zijde van de Tweede Kamer aan staatssecretaris Van Rijn (2016) over de voorwaardelijke machtiging.⁶ Deze vragen hadden voornamelijk betrekking op de rechtsbescherming van de jeugdige en het feit dat de jeugdhulpaanbieder bepaalt of overgegaan wordt tot een gesloten opname of plaatsing wanneer er op enig moment niet aan de voorwaarden wordt voldaan.

Ook zijn er vanuit de NIP/NVO werkgroep vragen gesteld over (beroepsethische) aspecten die aan deze rol van de gedragswetenschapper zitten. Door in te stemmen met een verzoek maakt de gedragswetenschapper het mede mogelijk dat de jeugdhulpaanbieder kan bepalen wanneer naar zijn oordeel de voorwaarden worden geschonden en de machtiging voor gesloten plaatsing in werking treedt. Bij dat besluit is deze gedragswetenschapper niet betrokken.

Eveneens is tot op heden weinig aandacht besteed aan de vraag wat de gevolgen zijn van de voorwaardelijke machtiging voor de jeugdige, als gekeken wordt naar de ontwikkelingspsychologische aspecten en de pedagogische waarde van een voorwaardelijke machtiging. Samen met de jeugdige en zijn ouders, als de jeugdige jonger is dan zestien jaar, wordt door de jeugdhulpaanbieder een hulpverleningsplan opgesteld. Aan dit plan zijn voorwaarden verbonden. Het is de vraag of jeugdigen zich aan de voorwaarden die worden opgesteld kunnen houden. Zo levert een onhaalbare lijst met voorwaarden frustraties op bij de jeugdige en de ouders/verzorgenden, waardoor de voorwaarden pedagogisch van onvoldoende waarde zijn en onhaalbaar om na te leven. Daarmee worden een goed behandelklimaat en de vertrouwensrelatie met een behandelaar wellicht onnodig beschadigd.

Huidig onderzoek

Dit onderzoek beoogt een eerste indicatie te geven van de gevolgen van de voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp voor de rol van de gekwalificeerde gedragswetenschapper en de omvang van de toets, rekening houdend met de hieraan verbonden voorwaarden. Daarnaast wordt beschreven wat de gekwa-

---

5 Zie ook Rechtbank Gelderland 6 maart 2015, ECLI:NL:RBGEL:2015:1690 waarin de advocaat heeft verzocht de mogelijkheden van een voorwaardelijke machtiging te onderzoeken.

6 Handelingen Tweede Kamer, 69e vergadering, donderdag 24 maart 2016.

lificeerde gedragswetenschappers vinden van de voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp in het licht van het ontwikkelingsperspectief en de pedagogische waarde die de voorwaardelijke machtiging zou kunnen hebben. Er is gekozen voor een kwalitatief onderzoek, waarbij interviews zijn afgenomen met behulp van de gefundeerde theorie (grounded theory). Met behulp van deze methode ontwikkelt de onderzoeker vanuit de interviews een theorie die gevormd wordt door de visie van de respondent (Creswell 2006).

Onderzoeksvraag:

1. Wat is de rol en omvang van de toetsing door de gedragswetenschappers bij het afgeven van de instemmingsverklaring bij een voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp en specifiek het beoordelen van de voorwaarden daarbij?
2. Wat zijn volgens de gedragswetenschappers goede criteria om te gebruiken voor het opstellen van voorwaarden bij de voorwaardelijke machtiging?
3. Hoe waarden gedragswetenschappers de ontwikkelingspsychologische en pedagogische inzet van de voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp

Methode

Respondenten

Voor dit onderzoek zijn 15 gekwalificeerde gedragswetenschappers geïnterviewd die ten minste eenmaal een verzoek hebben gekregen om een instemmingsverklaring op te stellen voor een voorwaardelijke machtiging. Gekwalificeerde gedragswetenschappers zijn gedragswetenschappers die in opdracht van de verzoeker van een machtiging al dan niet een instemmingsverklaring opstellen. Zij hebben als zodanig geen inhoudelijke betrokkenheid bij de totstandkoming van het verzoek tot afgifte van de (voorwaardelijke) machtiging. In de Regeling Jeugdwet⁷ staat over welke beroepskwalificatie ze moeten beschikken (zie Bijlage A). In jurisprudentie is bepaald dat de onafhankelijk gekwalificeerde gedragswetenschapper wel in dienst mag zijn bij de verzoekende accommodatie.⁸

Een doelgerichte steekproeftrekking is gebruikt (purposive sampling). Respondenten zijn doelgericht geselecteerd met behulp van de intensity sampling strategie (Patton, 2002). Het doel was in elk zorggebied twee gekwalificeerde gedragswetenschappers te spreken. Het was niet mogelijk om toegang te krijgen tot de professionals die (met

---

⁷ Regeling van 21 november 2023, kenmerk 3716675-1056171-WJZ, inwerking getreden op 1 januari 2024.

⁸ Zie Hoge Raad uitspraak: ECLI:NL:HR:2014:951, r.o. 3.5.2, 3.5.3 en 3.5.4.

regelmaat) worden gevraagd om een dergelijke instemmingsverklaring op te stellen, want er bestaat geen database met een overzicht van deze gedragswetenschappers. Hierdoor is er gekozen voor de sneeuwbalmethode. Nadat er 13 interviews zijn afgenomen kwam er geen nieuwe informatie meer boven via de notities, het coderen en het vergelijken (saturatie; Mason, 2010). Deze data zijn uiteindelijk nog met twee extra interviews uitgebreid om zeker te zijn dat er geen nieuwe thema's zouden ontstaan (Baarda, 2014).

De steekproef bestond uit zeven mannen en acht vrouwen met een gemiddelde leeftijd van 48 jaar. In totaal 100% van de respondenten is werkzaam bij een gecertificeerde instelling (GI), en één respondent werkt daarnaast ook als zelfstandige. De spreiding van de gekwalificeerde gedragswetenschappers is geografisch zo breed mogelijk gemaakt (zie Tabel 1 in Bijlage B). Geen van de respondenten is tijdens het onderzoek uitgevallen.

Procedure

Het startpunt van het zoeken naar respondenten was de NIP/NVO-werkgroep gesloten jeugdhulp. De gecertificeerde instellingen hebben via Jeugdzorg Nederland, naast cijfermateriaal, ook de bij hen bekende gekwalificeerde gedragswetenschappers benaderd met het verzoek om mee te werken aan het onderzoek. Ten slotte hebben we in de elektronische nieuwsbrieven van de beroepsverenigingen NIP en NVO een oproep geplaatst voor de gedragswetenschappers met het verzoek om mee te doen. Respondenten die aangaven mee te willen werken, zijn via e-mail geïnformeerd over het doel van het onderzoek. Zij konden aangeven of ze mee wilden werken aan een interview of door deelname aan een focusgroep. Voorafgaand aan het interview is aan de respondenten een *informed consent* voorgelegd. Aan de hand hiervan laten de gedragswetenschappers weten geïnformeerd, vrijwillig en anoniem deel te hebben genomen aan het onderzoek. De respondenten waren op de hoogte dat de hoofdonderzoeker rechten heeft gestudeerd en bezig is met een promotieonderzoek met de focus op de rechten van kinderen in de gesloten jeugdhulp.

Voor dit onderzoek is gebruik gemaakt van semi-open interviews (Kvale, 1996). De interviews zijn face-to-face, via Skype of telefonisch afgenomen door de onderzoekers. Tijdens het interview waren alleen de interviewer en de respondent aanwezig (zie Bijlage B). De hoofdonderzoekers en de respondenten kenden elkaar niet en er was geen relationele band tussen hen aanwezig. De duur van de interviews was gemiddeld een uur en is op een locatie naar keuze van de respondent gedaan (zie Bijlage B). Er zijn geen herhaalinterviews uitgevoerd. De interviews zijn opgenomen met een audio-recorder en verbatim uitgewerkt. De transcripties zijn naderhand voor commentaar en of correctie naar de respondenten gestuurd. Er zijn

geen correcties aangebracht door de respondenten. Tijdens de interviews zijn alleen opvallende opmerkingen genoteerd door de interviewer.

De COREQ criteria (The Consolidated criteria for Reporting Qualitative Research: Tong et al., 2007) zijn toegepast om de transparantie te bevorderen en te zorgen voor duidelijke en uitgebreide rapportage van het onderzoeksteam, de studiemethode, analyse en interpretatie van de bevindingen.

Topiclijst

Bijlage C laat de topiclijst zien die is gebruikt bij de interviews van de gekwalificeerde gedragswetenschappers. De topiclijst is opgesteld door de onderzoekers SH en ME naar aanleiding van de signalen van de werkgroep en voorgelegd ter verificatie aan de begeleidingscommissie. De topiclijst is gepilot bij respondent OG12, waarna kleine aanpassingen zijn gedaan.

Analyse

Interviews zijn volledig getranscribeerd en geanalyseerd met behulp van Atlas-ti 8.2 (Friese, 2018), wat de betrouwbaarheid van de resultaten heeft vergroot. We zijn gestart met de gefundeerde theorie om de data te analyseren en hebben met succes gebruik gemaakt van open coderen, axiaal coderen en selectief coderen (Glaser & Strauss, 1967; Strauss & Corbin, 1990).

De data is geanalyseerd door drie onderzoekers (SH (vrouw), ME (man), CK (man)) met een achtergrond in rechten (SH), psychologie (ME) en Ergotherapie en Humanistiek (CK). De eerste twee werken als onderzoeker en docent in het hoger beroepsonderwijs en de laatste als lector. Allereerst zijn alle transcripties volledig doorgelezen om bekend te worden met de data. Daarna zijn twee onderzoekers (SH en ME) onafhankelijk van elkaar gestart met het inductief proces van coderen van 6 interviews. De codeschema's die hieruit voortkwamen zijn besproken en samengevoegd tot een codeboom die uiteindelijk bij elk interview is toegepast (SH en CK).

Daarna zijn de codes getoetst, vergeleken, herlabeld, samengevoegd of gesplitst indien nodig, wat voor een constante vergelijkingsmethode heeft gezorgd (axiaal coderen) (Thomas 2007). Door middel van dit proces van organiseren en vergelijken van de codes zijn er hoofdthema's ontstaan (selectief coderen) (Creswell 2006).

Verschillende stappen zijn gezet om de betrouwbaarheid van de resultaten te vergroten, onder andere door middel van Triangulatie (Shenton, 2004). Daarnaast hebben de onderzoekers (SH en ME) met verschillende educatieve achtergronden

onafhankelijk van elkaar de inductieve analyse toegepast en vergeleken en besproken met CK, die ruime ervaring heeft met kwalitatief onderzoek (Shenton, 2004). Tevens hebben de verschillende professionele achtergronden van de onderzoekers de vooroordelen verkleind, waardoor de overdraagbaarheid van de resultaten naar andere contexten is vergroot en de onderzoekers hebben allen kennis en professionele ervaring met de gesloten jeugdhulp (Shenton, 2004).

De begeleidingscommissie heeft een audit trail uitgevoerd. De deelnemers werden uitgenodigd om feedback te geven op de (tussentijdse) bevindingen, op de definitieve bijeenkomst en voordat het rapport was gepubliceerd (Ezinga & Höfte, 2016).

Resultaten

Er zijn vijf thema's gevonden:

- a) De rol van gekwalificeerde gedragswetenschapper bij de beoordeling
- b) De omvang van de toets
- c) Perspectief op de voorwaarden
- d) Perspectief op de ontwikkeling
- e) Feitelijke meerwaarde

Wat is de rol en omvang van de toetsing door de gekwalificeerde gedragswetenschapper bij het afgeven van de instemmingsverklaring bij een voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp en meer specifiek, hoe wordt omgegaan met het beoordelen van de voorwaarden daarbij?

a) Rol gekwalificeerde gedragswetenschapper bij de beoordeling

Nagenoeg alle respondenten gaven aan dat zij hun rol zien als onafhankelijk ten opzichte van alle partijen die betrokken zijn bij de aanvraag van een voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp. Daarnaast gaven ze bijna allemaal aan dat zij, gegeven de informatie die zij ontvangen van de verzoeker en het gesprek dat zij hebben met de jeugdige, zich vrij voelen om ongevraagd hun visie of advies te geven aangaande de verdere hulpverlening. Enkele gedragswetenschappers adviseerden in bepaalde casussen aanvullende diagnostiek te verrichten, de anamnese uit te breiden of aanvullende behandelingen te overwegen. Sommige gekwalificeerde gedragswetenschappers gaven aan de behoefte te hebben aan een eigen inbreng, waarbij ze proberen niet op de hulpverlenersstoel te gaan zitten, maar zich te houden aan hun toetsende rol. Als gevraagd wordt waarom ze aanvullend advies geven, bleek dat de gedragswetenschappers zich daarbij vooral beroepen op hun beroepsethische verplichting om verkregen informatie of zaken die hen opvallen, te

delen met collega's in het belang van de jeugdige. Een enkeling gaf hierbij aan soms dichtbij het hulpverleningsproces te komen. De meeste gedragswetenschappers gaven aan dat zij geen grote invloed hebben ervaren op het hulpverleningsproces ook al geven ze aanvullend advies. Bij het beoordelen van het verzoek met bijbehorende voorwaarden speelt volgens een aantal gedragswetenschappers een mogelijke invloed van de toetsende gedragswetenschapper op het hulpverleningstraject. Ook werd opgemerkt dat het niet instemmen met het verzoek lang niet altijd even goed is voor de jeugdige. Daarmee wordt een beroep gedaan op de beroepsethiek van de gekwalificeerde gedragswetenschapper, zoals onderstaand citaat illustreert:

Ik ben heel pragmatisch en denk van die jeugdige heeft hulp nodig. Je kunt heel streng zijn, wat wij in vooral het begin deden van, de spullen zijn niet goed aangeleverd en je hebt geen voorwaarden dus ik heb geen criteria om een instemming af te geven en geef het dan niet af. Dat kun je eigenlijk niet maken, want je doet uiteindelijk die jeugdige te kort. Want je zag wel hij heeft het wel heel hard nodig. (OG6)

In sommige gevallen spraken de gedragswetenschappers over de wijze waarop het mogelijk schenden van de voorwaarden wordt beoordeeld. Het onafhankelijk beoordelen van een schending zou moeizaam kunnen zijn voor een intern betrokken gedragswetenschapper. Onderstaand citaat illustreert bovenstaande:

Ik denk dat het goed is dat dit soort grote maatregelen onafhankelijk worden getoetst en ik weet niet hoe onafhankelijk je nog bent als je een half jaar bij de hulpverleningsplanning betrokken zou zijn en ook gewoon te maken hebt met alle andere invloeden die spelen binnen een gesloten setting. (OG2)

De meeste respondenten gaven aan dat het veel werk is om de voorwaardelijke machtiging procedureel succesvol te laten zijn. Alle partijen dienen daarbij 'in dezelfde stand' te staan om de hulpverlening voor de jeugdige zo goed mogelijk voor elkaar te hebben.

Uit de gesprekken bleek dat de gedragswetenschappers het soms ook tot hun verantwoordelijkheid rekenen om de keten, de plannen en context van de jeugdige goed in kaart te brengen alvorens tot een instemmingsverklaring te komen. Naast

het gesprek met de jeugdige worden daartoe meerdere bronnen aangewend om tot een goed onderbouwde instemmingsverklaring te kunnen komen:

Waar wij voor werken daar wordt de toets vrij uitgebreid gedaan, ook omdat je daar nogal een verantwoording voor hebt. Dus als ik maar voldoende aangeleverd krijg en het is up-to-date van alle partijen, dan kan ik er wat over zeggen. Alles check ik vanuit de schriftelijke informatie. En als ik informatie mis, dan bel ik daar achteraan. (OG8)

Enkele gedragswetenschappers spraken hierbij specifiek over de bereidheid en de motivatie van de ouders om dit traject met hun kind aan te gaan. In dat kader werden de ouders ook als informatiebron gezien voor het besluit om al dan niet een instemmingsverklaring af te geven. Dit blijkt onder meer uit het volgende citaat:

Het is namelijk zo dat elke civiele handeling die wordt verricht, in diagnostisch opzicht moet je je houden aan de regelingen van de beroepsgroep. En dat betekent dat je toestemming moet hebben, in principe van ouders, voor elke handeling. . . . Dus ik kan zo drie vier voorbeelden geven dat ik kan zeggen, phew, gelukkig heb ik de ouders vooraf geïnformeerd, en toestemming gevraagd punt 1 en ook naderhand daar ook info gevraagd. Om het toestandsbeeld nader toe te lichten. Want zeker bij een voorwaardelijke machtiging heb je het steunende systeem van de ouders nodig om dat te kunnen onderbouwen. Nou ja, dat je kunt volstaan met een voorwaardelijke machtiging. Dus ik ben ondertussen zo overtuigd geraakt van de noodzaak van het toch inschakelen van het gezinssysteem, of in ieder geval te betrekken bij een verklaring. (OG11)

Sommige gedragswetenschappers gaven aan bijna altijd tot een instemmingsverklaring te komen, terwijl anderen ook wel eens geen instemmingsverklaring afgeven. Eén gedragswetenschapper liet weten dat zij een instemmingsverklaring niet afgeeft wanneer zij merkt dat ouders niet de bereidheid of de motivatie tonen om actief mee te werken aan een hulpverleningsplan bij een voorwaardelijke machtiging. Tegelijkertijd werd ook aangegeven door een aantal gedragswetenschappers dat het niet afgeven van een instemmingsverklaring nadelig kan zijn voor de toestand waarin de jeugdige zich op dat moment bevindt.

b) Omvang toets

Er bestaat redelijke consensus over de aanpak. Dat blijkt als aan de gedragswetenschappers wordt gevraagd wat zij precies doen om tot een beoordeling te komen en de instemmingsverklaring op te stellen. Alle respondenten haalden aan dat ze het dossier van de jeugdige analyseren inclusief alle diagnostiek die mogelijk is verricht. Ook gaven de gedragswetenschappers aan het hulpverleningsplan en de daarin opgenomen voorwaarden te bestuderen zodat ze tot een goede beoordeling komen om een instemmingsverklaring voor een voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp al dan niet af te geven.

Ik loop scholing na, vrienden, medicatie, middelengebruik. Seksuele ontwikkeling zal ik goed doorvragen, zeker als er sprake is van loverboy-problematiek. Dan de visie op de ouders, visie zelfbeeld, wat ze van zichzelf weten en toekomstperspectief. Dan zijn zo een paar topics die ik dan afloop. Middelengebruik, medicatie vind ik heel belangrijk. (OG11)

De meerderheid van de gedragswetenschappers gaf aan dat sec spreken van de jeugdigen en het doornemen van het dossier, inclusief het hulpverleningsplan, regelmatig onvoldoende informatie opleverde om tot een goede beoordeling te komen. De gedragswetenschappers handelden verschillend zodra er onvolledige informatie is om tot een instemmingsverklaring te kunnen komen. Bij een onvolledig beeld van de jeugdige, door een gebrekkig, gedateerd of procedureel onjuist dossier (bijvoorbeeld door een missende handtekening), gaf een aantal gedragswetenschappers aan, de opdracht terug te geven. Veelal vragen zij de verzoeker om de resterende benodigde informatie aan te leveren. Een aantal andere gedragswetenschappers gaf aan in sommige gevallen zelf op zoek te gaan naar aanvullende informatie door de omgeving van de jeugdige te benaderen (school, ouders, hulpverlener). Dit gebeurde in sommige gevallen ook wanneer bleek dat de informatie uit het dossier en het gesprek met de jeugdige van elkaar verschilden. Daarentegen gaf een enkele gedragswetenschapper aan dat ouders vaak al betrokken zijn bij het aangaan van het traject en extra informatie in dat kader vaak ook niet nodig hoeft te zijn voor de beoordeling.

De meeste gedragswetenschappers maken gebruik van een checklist, al dan niet door henzelf opgesteld of door de accommodatie of door een beroepsvereniging. Naast het analyseren van de aangeboden hulpbronnen en het gesprek met de jeugdige wordt door een aantal gedragswetenschappers aangegeven dat ook hun

eigen expertise belangrijk is om tot een goede beoordeling te komen. De meeste gedragswetenschappers lieten ook weten waarde te hechten aan het klinisch oordeel dat zij vormen in de gesprekken met de jeugdigen, in combinatie met de informatie uit het dossier, dat kan worden geïllustreerd met dit citaat:

Ik zet er altijd in wat mijn indruk is. Hoe de jeugdige op mij over komt. Soms komen er dingen naar boven met betrekking tot het verstandelijk niveau van jeugdige en dan moet je daar naar kijken. Of geef ik aan dat het moeite loont om daar en daar eens naar te kijken. Ik ben ontzettend huiverig om bijvoorbeeld iets los te laten over bijvoorbeeld autistische trekjes want dat is mijn taak niet. Maar sommige dingen moeten wel onder de aandacht komen. En dat het onvolledig is als je het niet noemt. (OG3)

Een enkele gedragswetenschapper gaf aan dat hun klinisch oordeel veel minder aan de orde komt omdat het contact met de jeugdige daarvoor te kort is. Op de vraag of de gedragswetenschappers verschil zien in hun rol wanneer het gaat om een instemmingsverklaring bij een verzoek voor de afgifte van een reguliere gesloten machtiging of bij een verzoek voor de afgifte van een voorwaardelijke machtiging, geeft de meerderheid aan dat het verschil niet zo groot is. Beide soorten machtigingen worden gezien als een daadwerkelijk verzoek tot gesloten plaatsing, al is één van de machtigingen voorwaardelijk. Ze geven daarbij aan niet alleen “sec met voorwaarden in te stemmen” maar het gehele plaatje betreffende een jeugdige in kaart te brengen en te toetsen of een gesloten plaatsing gerechtvaardigd is.

Hoe waarden gekwalificeerde gedragswetenschappers de ontwikkelingspsychologische en pedagogische inzet van de voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp?

c) Perspectief op de voorwaarden

Tijdens de interviews is gesproken over de voorwaarden die aan de voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp zijn verbonden. Meerdere gedragswetenschappers gaven aan dat de formulering van de voorwaarden bij de start van deze maatregel in januari 2015 minder goed was en dat de voorwaarden te algemeen geformuleerd werden. Na verloop van tijd verbeterden de formulering van de voorwaarden. Daarbij wordt opgemerkt dat verschil bestaat in wie de voorwaarden samen met de jeugdige opstelt: ambulante hulpverlening of gesloten jeugdhulpaanbieder. Een enkeling liet weten de voorwaarden deels ter plekke op te stellen samen met een jeugdige

wanneer deze nog niet of onvoldoende aanwezig zijn in het hulpverleningsplan. Dit werd dan weer besproken met de verzoeker van de voorwaardelijke machtiging.

De meeste gedragswetenschappers lieten in het gesprek expliciet weten dat ze de voorwaarden beoordelen op haalbaarheid. Daarbij gaven ze aan dat voorwaarden verbonden moeten zijn aan het hulpverleningsplan en dat de beste voorwaarden voortkomen uit situaties waarin hulpverleners al langere tijd met een jeugdige bezig zijn en samen met de jeugdige het hulpverleningsplan opstellen. Recente informatie behorend bij het hulpverleningsplan is cruciaal voor de beoordeling door de gedragswetenschapper van het verzoek ten behoeve van een instemmingsverklaring.

In de gesprekken hadden de gedragswetenschappers een duidelijke mening hoe voorwaarden moeten worden omschreven, wil het bijdragen aan een succesvolle begeleiding van een jeugdige op basis van een voorwaardelijke machtiging. Een meerderheid van de respondenten merkte op dat voorwaarden voldoende concreet moeten worden omschreven, zodat een jeugdige exact weet wat er van hem of haar wordt verwacht. In lijn hiermee wordt ook genoemd dat goede voorwaarden SMART dienen te worden geformuleerd en zich zouden moeten richten op het gedrag: "De jeugdige moet denk ik ook betrokken zijn bij het maken van de voorwaarden, dat het ook in hun taal is en dat ze dan ook goed meedenken over wat ze dan moeten doen" (OG2).

Meerdere gedragswetenschappers gaven aan dat voorwaarden positief zouden moeten worden geformuleerd in plaats van negatief. Een aantal gedragswetenschappers merkte op dat voorwaarden gestoeld op negatieve formuleringen ("je mag niet dit") minder werkzaam zijn. Een enkeling voegde daaraantoe dat voorwaarden wel een afname in ongewenst gedrag kunnen omvatten. Hierbij werd de vraag gesteld hoe om te gaan met het schenden van voorwaarden als het gaat om het vertonen of juist niet vertonen van gedrag. Welke bandbreedte houdt je daarbij aan bij een jeugdige? Is het na een keer schenden van de afspraak of na drie keer? Een gedragswetenschapper vertelt:

Het moet wel echt om gedrag gaan wat je niet meer laat zien en vooral ook gedrag wat je wel moet laten zien. En ik denk dat het verstandig zou zijn als ook in de voorwaarden of in ieder geval in het plan helder is naar wie je kunt, of wie jou helpt op het moment dat. (OG2)

Een aantal respondenten liet weten dat niet elke schending van de voorwaarden zou moeten worden gezien als mislukking. Als de bus vertraging heeft en de jeugdige kan zich daardoor niet aan de voorwaarden houden om op tijd in de accommodatie te zijn, dan kan je je afvragen in hoeverre de voorwaarden dan concreet en helder genoeg zijn opgesteld. Het gaat hierbij om het geven van een eerlijke kans en de formulering in termen van haalbaarheid. Eén respondent noemt daarbij dat het belangrijk is dat de jeugdige een contactpersoon heeft waarmee hij of zij kan overleggen zodra een voorwaarde dreigt te worden geschonden.

Meerdere gedragswetenschappers gaven aan dat de voorwaarden voor de jeugdige duidelijk moeten worden omschreven, een enkeling noemt zelfs in zijn taal. Jeugdigen dienen dan ook volgens meerdere gedragswetenschappers actief te worden betrokken bij het opstellen van de voorwaarden, zodat voor hen duidelijk is wat de consequenties kunnen zijn als zij zich niet aan de voorwaarden houden. Eén gedragswetenschapper benoemde dat de voorwaarden, zoals zij ze tegenkomt, voor jeugdigen hele normale dingen zijn. Ze dienen dan ook niet geformuleerd te zijn als buitensporige verwachtingen, maar juist heel werkbaar te zijn.

Tevens kwam uit de gesprekken met de respondenten naar voren dat de voorwaarden die worden opgesteld per zorggebied verschillen. Ter illustratie zijn twee voorbeelden van gestelde voorwaarden uit de jurisprudentie toegevoegd op de volgende pagina.

ECLI:NL:RBGEL:2015:1728	ECLI:NL:RBNHO:2015:5178
<ul style="list-style-type: none"> • [naam minderjarige] woont en participeert binnen het gezinsleven van zijn opvoedouders. Elke dag krijgt hij feedback over wat hij goed heeft gedaan die dag en wat hij beter kan doen. Hij krijgt een puntenkaart aan het einde van de dag. Voor de punten die hij verdient heeft kan hij privileges 'kopen'. Privileges, waaronder ook de activiteiten die hij kan ondernemen, worden kwalitatief beter naarmate hij positieve vorderingen maakt. Op Niveau 1 van het programma geldt dat [naam minderjarige] nergens is zonder het toezicht van volwassenen die deel uit maken van de behandeling (opvoedouders, trainers, onderwijzend personeel, werkgever). Niveau 1 duurt over het algemeen drie weken afhankelijk van of hij het minimaal te behalen punten per dag haalt. Tijdens Niveau 2 en 3 van het programma heeft het niet behalen van het minimaal aantal punten per dag een zogeheten Niveau 1 dag als consequentie, tijdens welke dag alle privileges worden ingetrokken. • [naam minderjarige] participeert in de sessies met de gedragstrainer en vaardigheidsbegeleider. • Tijdens de behandeling is [naam minderjarige] op de plek en met mensen die vooraf met de programmasupervisor zijn afgestemd en waar hij toestemming voor heeft. Dit geldt tevens voor de spullen die hij in zijn bezit heeft. [naam minderjarige] heeft hier vooraf toestemming voor nodig van de programmasupervisor. • Tijdens de behandeling is de toegang tot internet, mobiel telefoonverkeer en omgang met vrienden gemonitor en onder toezicht. Zijn privileges en vrijheden zullen uitgebreid worden afhankelijk van de ontwikkeling van [naam minderjarige] en de mate waarop hij daar verantwoord mee kan omgaan. • Wanneer [naam minderjarige] terugkomt in het opvoedgezin vanuit een situatie zonder toezicht worden zijn jas en tas gecontroleerd. De spullen die hij bij zich heeft waar hij geen toestemming voor heeft worden door de opvoedouders in opdracht van het programma ingenomen. Ook zullen opvoedouders na instructie van de programmasupervisor regelmatig de kamer van [naam minderjarige] controleren. • [naam minderjarige] volgt een onderwijsprogramma en gaat vanaf Niveau 2 zelfstandig op en naar school waarbij hij zich aan een lesrooster houdt, een schoolkaart meeneemt en laat invullen en zich aan tijdsafspraken houdt. Het zelfstandig reizen is een privilege. Op Niveau 1 dagen mag hij niet zelfstandig reizen. • Indien hij werk heeft gelden dezelfde afspraken, hij neemt een werkkaart mee en laat deze invullen, hij reist zelfstandig vanaf Niveau 2 en houdt zich aan de gemaakte afspraken." 	<ul style="list-style-type: none"> • [jongere] gaat naar school; • [jongere] houdt zich aan de wet en komt niet in aanraking met politie en justitie; • [jongere] gaat naar de gesprekken met zijn begeleiders; • [jongere] volgt behandeling gericht op zijn impulsiviteit; • [jongere] houdt zich aan de afspraken die hij maakt met zijn ouders en verblijft op plekken die voor ouders inzichtelijk zijn. Ouders en [jongere] worden begeleid door een ambulante begeleider, om zich te houden aan elkaars afspraken en hierover in gesprek te blijven.

d) Perspectief op de ontwikkeling van de jeugdige

De voorwaardelijke machtiging werd door vrijwel alle gedragswetenschappers als een zwaar instrument gezien. Het is voor hen nog steeds een verzoek om vrijheidsbeneming, waarbij het stellen van voorwaarden dit voorkomt. Uit de gesprekken bleek dat de gedragswetenschapper een goed beeld moet hebben van de jeugdige om over te kunnen gaan tot het opstellen van een instemmingsverklaring. De gedragswetenschappers zijn verdeeld over de invloed van de voorwaardelijke machtiging op de ontwikkeling van de jeugdige en de wijze waarop een voorwaardelijke machtiging een gunstige pedagogische invloed heeft. Een aantal gedragswetenschappers is van mening dat de voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp van aanvullende waarde kan zijn voor de jeugdige. Dat illustreert het volgende citaat: "Ze vinden het vaak zelf een soort brevet van vermogen" (OG13). Daarbij refereert de respondent aan een voorwaardelijke machtiging die wordt opgelegd bij jeugdigen die een vervolgotraject krijgen na een gesloten plaatsing.

Het is noodzakelijk dat alle partijen goede afspraken met elkaar maken en daarbij tot een samenhangend plan komen. Echter uit de praktijk blijkt:

Ik denk dat ook nog niet zo goed lukt, dat zal ook wisselend zijn hoor maar, maar ik heb ook nog niet zo goed gezien dat het de gesloten jeugdzorginstelling lukt om ook daadwerkelijk actief een rol te vervullen bij de hulpverleningsplanning. Ik zie wel dat er soms dan overleggen zijn, bijvoorbeeld eens in de zoveel weken om het te volgen. (OG2)

Uit de gesprekken bleek dat de meeste gedragswetenschappers de voorwaardelijke machtiging niet voor elke jeugdige geschikt achten. Een respondent zegt hierover:

Want als je het bij zwakbegaafde jeugdigen doet, of een heel erg getraumatiseerde jeugdige, kortom iemand die heel impulsief denkt...dan gaat het niet. Dan weet je ook dat hij niet zoveel verder kijkt dan z'n neus lang is en dan heeft het instellen van voorwaarden niet zoveel zin. Dus dat ging dan ook na korte verloop van tijd niet goed. Maar ja, dat heeft gewoon te maken met de capaciteiten van zo'n jeugdige. (OG6)

Meerdere respondenten gaven aan dat een voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp minder geschikt lijkt bij jeugdigen die in mindere mate of niet kunnen overzien wat de consequenties zijn van hun gedrag. In relatie tot een voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp wordt het opleggen van voorwaarden dan als moeilijk haalbaar gezien.

De voorwaardelijke machtiging is in hun ogen vaak wel geschikt voor jeugdigen met (forse) gedragsproblematiek, die ook de bereidheid en motivatie hebben om te werken naar een situatie in een open setting.

Een andere complicerende factor die werd genoemd, is middelenmisbruik en loverboy problematiek. De meeste gedragswetenschappers geven aan dat de voorwaardelijke machtiging vanuit een gesloten accommodatie de jeugdige de mogelijkheid geeft om zelf weer de regie te ontwikkelen over zijn of haar gedrag en dat dit instrument hier een vangnet biedt wanneer het fout gaat. Hierbij werd aangegeven dat het expliciet een opvoedingsmaatregel betreft, waarbij de begrenzing van vrijheid wordt teruggeschroefd. De jeugdige leert omgaan met regels en grenzen. De jeugdige krijgt de kans successen te boeken in een vrijere setting.

e) Feitelijke meerwaarde van de maatregel

Uit de gesprekken kwam naar voren dat meerdere gedragswetenschappers zich afvroegen of de voorwaardelijke machtiging een meerwaarde heeft ten opzichte van de reguliere machtiging. Als een jeugdige (nog) niet gesloten wordt opgevangen, kan een jeugdige specifieke schriftelijke aanwijzingen krijgen van de gecertificeerde instelling. Bij jeugdigen die gesloten geplaatst zijn door middel van een reguliere machtiging bestaat de mogelijkheid om te schorsen onder voorwaarden:

Je moet voorwaarden opstellen voor een schriftelijke aanwijzing. Het moment dat een jeugdige zich er niet aan houdt, kan je zeggen, ok je houdt je er niet aan. Je gaat gesloten. Heb je helemaal geen voorwaardelijke machtiging voor nodig. Dus dat kan je op de voorkant doen. Dat kan bij een vrijwillig kader niet, alleen bij een OTS kader kan dat. (OG4)

Meerdere gedragswetenschappers lieten weten dat een voorwaardelijke machtiging voor een jeugdige die gesloten opgevangen wordt eenvoudiger is doordat het dan gemakkelijker is om de betrokken partijen om de tafel te krijgen. Daarnaast zou het door de jeugdige sneller kunnen worden gezien als een kans en niet zozeer als een straf. Dit in tegenstelling tot een voorwaardelijke machtiging voor een jeugdige in een open accommodatie. Hierbij lieten meerdere gedragswetenschappers weten dat dit eerder zou kunnen overkomen als een straf, als een stok achter de

deur. Eén gedragswetenschapper gaf aan niet te geloven in de werking van een voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp vanuit een open setting.

Een andere gedragswetenschapper gaf aan dat wanneer de voorwaardelijke machtiging op de juiste manier aan de jeugdige wordt uitgelegd het een manier kan zijn om de jeugdige uit de gesloten accommodatie te houden. Dat het alleen wordt gebruikt als een ultimatum remedium:

En dan nog een ander meisje die zat ook in een open jeugdzorg accommodatie. Ja, die heb ik dan nog gesproken in verband met een voorwaardelijke machtiging en nog een keer daarna. Nou kennelijk heeft dat meisje ook eieren voor haar geld gekozen en is ze niet in de gesloten jeugdzorg terecht gekomen. Nou ja je ziet hier dat het in deze situatie in ieder geval gewerkt heeft. Want dat meisje was anders in gesloten jeugdhulp terecht gekomen. (OG9)

Discussie

De onafhankelijke gekwalificeerde gedragswetenschappers zijn gelijklopend over hun rol. Ze geven aan dat ze verzoeken tot afgifte van een voorwaardelijke machtiging beoordelen vanuit een onafhankelijke positie. Ze beschouwen zich onpartijdig en vrij om te spreken. Tegelijkertijd geven sommigen aan dat soms een spanningsveld bestaat tussen hun rol als toetsers van het verzoek tot afgifte van een voorwaardelijke machtiging en het oordeel dat ze in die context vormen over de hulpverlening die de jongere nodig heeft. Soms zien zij zich op beroepsethische gronden genoodzaakt om aanbevelingen te doen over de hulpverlening. De toets dient gebaseerd te zijn op expliciteerbare professionele inschattingen op basis vanuit gedegen onderzoek verkregen objectieve en subjectieve data. Binnen dit gedegen onderzoek moet de onafhankelijke gekwalificeerde gedragswetenschapper waarborgen scheppen voor “going native”, waardoor de identificatie te groot wordt, de oordeelvorming vertroebeld kan raken en de onafhankelijkheid in het geding komt (Kanuha, 2000). Veldnormen over de minimale noodzakelijke set aan objectieve en subjectieve data en de minimaal gehoorde perspectieven die in overweging genomen moeten worden, verhogen de transparantie over de kwaliteit van de besluitvorming.

Er bestaat een spanningsveld tussen hoe de gedragswetenschapper naar zijn of haar taak kijkt en wat er in de wet staat. In de Jeugdwet staat dat het verzoek

de instemming van de gekwalificeerde gedragswetenschapper behoeft die de jongere met het oog daarop kort tevoren heeft onderzocht. “Onderzoeken” heeft voor gedragswetenschappers in het algemeen een heel andere, ruimere, betekenis dan wat feitelijk wordt gevraagd: een toets of men kan instemmen met het verzoek. De taak die de toetsende gedragswetenschapper op zich neemt, is maatschappelijk relevant, past bij beroepsethiek, maar is niet procedureel geregeld. De gedragswetenschapper kijkt hierdoor extra kritisch naar een goede invulling van het hulpverleningsplan. Dit vraagt veel duidelijkheid over de zorgcoördinatie. Met name als de maatregel “als stok achter de deur” wordt ingezet wanneer de jongere nog thuis woont of in een open setting verblijft. Ze geven daarbij aan de ‘marginale’ toets niet in lijn met hun rol- en taakopvatting te vinden. Ze geven onafhankelijk, aanvullend advies, zich vooral beroepend op hun beroepsethische verplichting om verkregen informatie of zaken die hen opvallen te delen met collega’s in het belang van de jongere. Dit proces is tijdsintensief en zeker bij een nog niet bepaald zorgtraject is afstemming met partijen en controle op de voorwaarden onmogelijk. De wetgever heeft mogelijk onderschat wat de impact is van deze maatregel op de praktijk.

In de praktijk bestaan verschillen in de werkwijze en de inhoudelijke manier waarop de beoordeling van het verzoek plaatsvindt. Het NIP/NVO heeft een format ontwikkeld dat de consensus moet vergroten. Het ontbreken van een vaste procedure geeft een grote variatie in methoden en uitkomsten. Veldnormen over de minimale set aan zowel objectieve als subjectieve gegevens en benodigde perspectieven van de jongere ouder en professional kunnen de kwaliteit van het advies en daarmee de besluitvorming vergroten. Benoemde criteria voor het opstellen van de voorwaardelijke machtiging zijn: compleet en actueel dossier; positief geformuleerde, haalbare en controleerbare voorwaarden opgesteld samen met de jongere; consistentie in dossier en verhaal van de jongere en duidelijkheid over hoe te handelen bij schending van de voorwaarden, met een pedagogische meerwaarde. De effecten van het handelen bij schending van voorwaarden op bijvoorbeeld de therapeutische alliantie en uiteindelijk de ontwikkeling van de jongere moeten ingeschat zijn.

De voorwaardelijke machtiging kan een kans zijn om opname in de gesloten jeugdhulp te voorkomen of eerder te beëindigen. Er wordt echter getwijfeld aan de pedagogische waarde wanneer deze maatregel als “dreigend” wordt ervaren. Begrijpen de jongeren wat er gebeurt wanneer een voorwaarde wordt geschonden. De schorsing van de reguliere maatregel werkt in de praktijk beter. Bij het gebruik van de schorsing bij de reguliere machtiging krijgt de jongere nog een kans en komt begrip voor wat de maatregel/voorwaarde echt betekent voor hem. Daarbij moet

echter worden opgemerkt dat de schorsing van de tenuitvoerlegging met minder waarborgen is omkleed doordat de 'voorwaarden' die worden gesteld moeilijker controleerbaar zijn. Bij de voorwaardelijke machtiging worden vooraf de voorwaarden meegenomen bij de toets door de onafhankelijke gedragswetenschapper bij de afgifte van de instemmingsverklaring en door de rechter beoordeeld. Bij de voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp is soms wel onduidelijk hoe de ontvangende gesloten accommodatie omgaat met een eventuele schending van de voorwaarden. Krijgt de jongere nog een kans of converteert de voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp meteen in een reguliere machtiging?

Daarnaast moet er sprake zijn van een zorgvuldige communicatie met de jongere. De manier waarop de boodschap wordt gebracht, kan ervoor zorgen dat de jongere de voorwaardelijke machtiging wellicht meer gaat zien als een kans en niet als een straf.

3

Beperkingen

Een eerste beperking van de studie is dat respondenten via sneeuwbal methode zijn benaderd, representativiteit is niet met zekerheid te stellen. Een tweede beperking is dat de resultaten uit dit onderzoek indicatief zijn en niet kunnen worden gegeneraliseerd. De voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp is een relatief nieuwe maatregel en de toepassing van de maatregel lijkt nog niet zo wijdverspreid. Tegelijkertijd is wel getracht een geografische spreiding van respondenten aan te houden om daarmee verschillen tussen zorggebieden eventueel te kunnen signaleren. Nieuwe inzichten en gebruiksmogelijkheden van de machtiging kunnen echter door de tijd heen wel ontstaan. De kleinschaligheid heeft ertoe geleid dat we diepgaand verkennend onderzoek konden doen binnen een kort tijdsbestek over een complex onderwerp.

Conclusie

De voorwaardelijke machtiging kan een positief pedagogisch effect hebben zichtbaar in het voorkomen van gesloten plaatsing mits de communicatie hierover met de jeugdige gericht is op kansen. De wetgever heeft bij het instellen van deze voorwaardelijke machtiging onvoldoende rekening gehouden met de criteria ten aanzien van compleetheid en actualiteit van het dossier en criteria ten aanzien van het formuleren van de voorwaarden zijn onvoldoende afgestemd en gecommuniceerd met de praktijk.

De taak marginale toetsing, zoals de wet die voorschrijft, verhoudt zich onvoldoende tot de rol en verantwoordelijkheden van de gedragswetenschappers zoals die uit de beroepsethiek voortvloeien.

Aanbevelingen

Vanuit de nieuwe kennis die het onderzoek oplevert, kunnen aanbevelingen gedaan worden voor meerdere doeleinden:

Het opstellen van veldnormen ten aanzien van compleetheid en actualiteit van het dossier, criteria ten aanzien van het formuleren van de voorwaarden en het waarborgen van de onafhankelijkheid en onpartijdigheid.

Onderzoek naar de feitelijke meerwaarde van de voorwaardelijke machtiging vanuit pedagogisch en juridisch perspectief.

Voortzetting van het onderzoek; (herhaling naar een representatieve groep).

Onderzoeken van effecten van de voorwaardelijke machtiging en handelen bij schending van de voorwaarden op de therapeutische alliantie en de ontwikkeling van de jongere.

Bijlage A

Gekwalificeerde gedragswetenschappers

In artikel 2 van de Regeling Jeugdwet staat wie een gekwalificeerde gedragswetenschapper kan zijn en dus bevoegd is tot de afgifte van een instemmingsverklaring:

Als categorieën van gekwalificeerde gedragswetenschappers worden aangewezen:

- a) beroepsbeoefenaren die zijn ingeschreven in het register Kinder- en Jeugdpsychologen van het Nederlands Instituut van Psychologen;
- b) beroepsbeoefenaren die als postmaster-orthopedagoog SKJ of als postmaster-psycholoog SKJ zijn ingeschreven in het register, bedoeld in artikel 5.2.1, eerste lid, van het Besluit Jeugdwet;
- c) beroepsbeoefenaren die als gezondheidszorgpsycholoog, psychotherapeut of orthopedagoog-generalist zijn ingeschreven in het register, bedoeld in artikel 3 van de Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg;
- d) beroepsbeoefenaren die als psychiater zijn ingeschreven in een erkend specialistenregister als bedoeld in artikel 14 van de Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg.

Ten overvloede: Een gekwalificeerde gedragswetenschapper moet ook worden ingezet voor een aantal andere taken. In het kader van het rapport “de voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp” komen deze werkzaamheden niet aan bod. Het gaat dan om:

- het schorsen van de tenuitvoerlegging van een machtiging door de betreffende jeugdhulpaanbieder (artikel 6.1.12 lid 5 Jeugdwet);
- het opstellen en wijzigen van een hulpverleningsplan (artikel 6.2.9 lid 4 sub d Jeugdwet);
- Opnemen van vrijheidsbeperkende maatregelen in het hulpverleningsplan (artikel 6.2.10 lid 2 Jeugdwet);
- het toepassen van een vrijheidsbeperkende maatregel die niet is opgenomen in het hulpverleningsplan, ter overbrugging van een tijdelijke noodsituatie (artikel 6.3.1.2 lid 5 Jeugdwet);
- Sinds 1 jan 2024 nieuw bij insluiting:
  - kan eenmaal met een dag worden verlengd indien noodsituatie nog niet is afgewend (artikel 6.3.2.2 lid 3 Jeugdwet);
  - Ingeval van insluiting beoordeling of de insluiting noodzakelijk en geschikt is om noodsituatie af te wenden (artikel 6.3.2.2 lid 4 Jeugdwet);
  - Beëindiging insluiting indien niet noodzakelijk en geschikt (artikel 6.3.2.2 lid 5 Jeugdwet);
- het verlenen van verlof (artikel 6.4.1 lid 3 Jeugdwet).

Bijlage B

Tabel 1: Respondenten naar geslacht, leeftijd, zorggebied, vorm, de locatie van het interview en interviewer.

Respondent	Geslacht en leeftijd	Zorggebied	Loondienst GI of zelfstandig	Vorm	Locatie	Interviewer
OG1	Vrouw 42	Zuid	GI	Skype	privéadres	SH
OG2	Vrouw 38	West	GI	Face tot Face	privéadres	ME
OG3	Vrouw 43	Zuidwest	GI	Face tot Face	privéadres	SH
OG4	Man 57	Noord West	GI	Face tot Face	privéadres	SH en ME
OG5	Man 48	Noord	GI	Face tot Face	privéadres	SH en ME
OG6	Vrouw 66	Zuidwest	GI (Pensioen)	Face tot Face	privéadres	SH
OG7	Man 51	Oost	GI	Face tot Face	privéadres	ME
OG8	Vrouw 41	Noord en Oost	GI	Face tot Face	privéadres	SH
OG9	Man 58	Noordwest	GI	Face tot Face	privéadres	SH
OG10	Vrouw 44	Zuid en Zuidwest	GI	Face tot Face	privéadres	SH
OG11	Man 45	Noordwest en Zuidwest	GI	Face tot Face	privéadres	ME
OG12	Man 61	Noordwest	GI en Zelfstandig	Face tot Face	privéadres	SH en ME
OG13	Vrouw 39	Noordwest	GI	Face tot Face	privéadres	SH
OG14	Vrouw 44	Oost	GI	Telefonisch	privéadres	ME
OG15	Man 43	Zuid	GI	Face tot Face	Kantoor	SH

Bijlage C

Topiclijst interviews gekwalificeerde gedragswetenschappers

Inleiding

Wie bent u en wat is uw functie?

Hoe lang bent u werkzaam als gekwalificeerde gedragswetenschapper?

In welke regio bent u voornamelijk werkzaam?

Wanneer kreeg u in uw werk voor het eerst te maken met de VMgJ?

Hoe vaak heeft u te maken met een machtiging gesloten jeugdhulp?

Hoe vaak heeft u bij benadering een verzoek voor een VMgJ voor u gekregen?

Wie is uw opdrachtgever bij aanvraag VMgJ (OVJ- gemeente - de G I - Raad kindbescherming - Jeugdzorg)

Wordt de VMgJ vooral gebruikt vanuit open setting naar gesloten setting?

Wordt de VMgJ vooral gebruikt vanuit gesloten situatie naar open setting?

Kunt u in zijn algemeenheid beschrijven wat voor jeugdigen in aanmerking lijken te komen voor een VMgJ?

Proces

Wat hebt u gedaan om u op een aanvraag voor een instemmingsverklaring voor de VMgJ voor te bereiden?

Kunt u vertellen wat u doet wanneer u een verzoek voor een VMgJ moet toetsen? Andere bronnen?

Ziet u verschillen in uw rol als het gaat om een reguliere machtiging en een voorwaardelijke machtiging met betrekking tot het toetsen van een instemmingsverklaring?

Voorwaarden

Kunt u iets vertellen over de voorwaarden die worden opgesteld t.b.v. een VMgJ

Kunt u aangeven hoe u de voorwaarden toetst

In hoeverre heeft u het gevoel dat de jeugdigen de voorwaarden an sich begrijpen?

Hoe zijn de gesprekken die u voert met de jeugdigen (uniform)?

In hoeverre is de toetsing van de aanvraag gebaseerd op een checklist, of gebruikt u met name uw klinisch oordeel?

Beoordeelt u de voorwaarden buiten eerdergenoemde aspecten ook op andere criteria?

Ontwikkelingspsychologische en pedagogische waarde

Kunt u mij vertellen hoe u de maatregel gesloten jeugdhulp ziet in termen van de ontwikkeling en opvoeding van een jeugdige? En hoe ziet u dit bij de VMgJ?

Kunt u iets vertellen over hoe u de VMgJ vanuit een open naar gesloten ziet in termen van opvoeding en ontwikkeling, en v.v.?

Verschilt de toets die u maakt afhankelijk van waar de jeugdige zich op dat moment bevindt (gesloten of open)?

Rechtswaarborgen bij vrijheidsbeperkende maat- regelen in de gesloten jeugdhulp

---

Höfte, S. J. C., Gommans, M., Stams, G. J. J. M., & Kuiper, C. H. Z.
Rechtswaarborgen bij vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp.
[Manuscript in voorbereiding].
Forensische orthopedagogiek, Universiteit van Amsterdam.

Samenvatting

In dit artikel focussen we vanuit het (inter)nationale juridische kader op de rechtswaarborgen bij de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp. Steeds vaker komen er signalen van jeugdigen en ouders dat vrijheidsbeperkende maatregelen op onjuiste wijze worden ingezet en/of als 'straf' worden ervaren en dat de rechtsbescherming van jeugdigen en ouders in de residentiële jeugdbescherming tekortschiet. Door middel van een analyse van bestaande jurisprudentie is onderzocht hoe de Nederlandse rechter en de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming oordelen over de toepassing van de vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp. In de discussie wordt ingegaan op de rechtswaarborgen die van belang zijn bij een rechtmatige inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen. Hierbij wordt benadrukt dat de toepassing rechtmatig is wanneer de maatregel een grondslag in de wet heeft, is opgenomen in het hulpverleningsplan en proportioneel, subsidiair en doelmatig is. Daarnaast wordt ingegaan op het voorkomen van handelingsdeprivatie en op de toekomst van de gesloten jeugdhulp.

Trefwoorden: vrijheidsbeperkende maatregelen, rechtswaarborgen, handelingsdeprivatie, gesloten jeugdhulp.

Inleiding

In 2022 verbleven ruim 1.135 jeugdigen¹ in de gesloten jeugdhulp (NJI, 2023). De kinderrechter kan op verzoek een machtiging verlenen om een jeugdige in een gesloten accommodatie op te nemen en te doen verblijven zoals bedoeld in de artikelen 6.1.2, 6.1.3 of 6.1.4. van de Jeugdwet (Jw)². Een machtiging kan slechts worden verleend indien naar het oordeel van de rechter de jeugdhulp noodzakelijk is in verband met ernstige opgroei- of opvoedingsproblemen die de ontwikkeling van de jeugdige naar volwassenheid ernstig belemmeren; de opnemings- en het verblijf noodzakelijk en geschikt zijn om te voorkomen dat de jeugdige zich aan deze jeugdhulp onttrekt of daaraan door anderen wordt onttrokken; en er geen of minder ingrijpende mogelijkheden zijn om de opgroei- en opvoedingsproblemen te behandelen (artikel 6.1.2 Jw).

De jeugdhulpaanbieder van de gesloten accommodatie mag de in de Jeugdwet omschreven vrijheidsbeperkende maatregelen inzetten tegen de wil van de jeugdige of van degene die het gezag over hem of haar uitoefent voor het waarborgen van de veiligheid van de jeugdige of anderen; voor het afwenden van gevaar voor de gezondheid van de jeugdige of anderen; voor het bereiken van de met de jeugdhulp beoogde doelen voor de ontwikkeling van de jeugdige die in het hulpverleningsplan van de jeugdige zijn opgenomen (artikel 6.3.1.1 Jw). In het hulpverleningsplan moet staan hoelang, wanneer en welke maatregelen toegepast kunnen worden. Maatregelen die niet in het hulpverleningsplan zijn opgenomen, mogen alleen worden ingezet ter overbrugging van tijdelijke noodsituaties. Er moet dan binnen 12 uur na toepassing van de maatregel instemming van een gedragswetenschapper zijn. De maatregel mag dan worden ingezet voor maximaal drie dagen (artikel 6.3.1.2 Jw).

Steeds vaker komen signalen van jeugdigen en ouders dat zogenoemde vrijheidsbeperkende maatregelen onterecht en onjuist worden ingezet en als 'straf' worden ervaren en de rechtsbescherming van jeugdigen en ouders in de gespecialiseerde jeugdbescherming tekortschiet (Academische Werkplaats Risicojeugd (AWRj), 2019, p. 13 en 14; Friele et al., 2018; Legemaate et al., 2014). Volgens Defence for Children (2019, p. 6) is vergaande vrijheidsbeperking van jeugdigen mogelijk zonder dat daar voldoende rechtswaarborgen tegenover staan. Mede naar aanleiding van diverse verontrustende rapporten en signalen over de misstanden in de gesloten jeugdhulp hebben de Kamerleden Bruyning en Westerveld op 9 april

---

1 Overall waar jeugdige of kind vermeld staat wordt bedoeld: elke persoon die de leeftijd van 18 jaar nog niet heeft bereikt, of die tussen de 18 en 23 jaar is en bij wie jeugdhulp nog steeds noodzakelijk is.

2 Wet van 17 mei 2023, inwerking getreden op 1 Januari 2024 (Stb. 2024, 182).

2024 een motie ingediend waar om een beknopte parlementaire enquête wordt verzocht, die door de Tweede Kamer (met een kleine meerderheid) is verworpen.

Daarnaast is er in 2022 een transitie van geslotenheid naar openheid in werking gezet. De Tweede Kamer heeft unaniem gevraagd te stoppen met de gesloten jeugdhulp en in te zetten op ambulante zorg, passende hulp, wonen dicht bij huis, stabiliteit, liefde, aandacht en structuur (*Kamerstukken II, 2021/22, 35925, nr. 119*). De staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) laat in zijn brief van 14 november 2022 aan de Tweede Kamer weten het systeem van de gesloten jeugdhulp langs twee sporen aan te willen passen: de af- en ombouw van de huidige gesloten accommodaties naar regionaal georganiseerde kleinschalige voorzieningen en het streven om in 2030 zo dichtbij mogelijk bij nul plaatsingen te komen. Deze drastische hervormingen zijn nodig om de beste, liefdevolle en menswaardige zorg voor jeugdigen te kunnen bieden (*Kamerstukken II 2021/22, 31839, nr. 871, 2*).

De staatssecretaris van VWS heeft op 3 februari 2023 het Uitvoeringsplan af- en ombouw gesloten jeugdhulp aan de Tweede Kamer gepresenteerd, waar wordt ingezet op het terugdringen van vrijheidsbeperkende maatregelen (*Kamerstukken II 2022/23, 31839, nr. 924*). De staatssecretaris merkt hierin op dat dit meteen voor een dilemma zorgt. In sommige gevallen zijn vrijheidsbeperkende maatregelen noodzakelijk, en zal het noodzakelijk blijven (*Kamerstukken II 2021/22, 31839, nr. 871*). In het adviesrapport van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ, 2023, p. 46), met als opdracht te adviseren in hoeverre vrijheidsbeperkende maatregelen in de residentiële jeugdhulp, niet zijnde gesloten jeugdhulp kunnen worden toegepast (*Kamerstukken II 2021/22, 31839, nr. 871, p. 3-4*), vraagt de RSJ zich daardoor mede af in hoeverre een eindstation van nul plaatsingen van de gesloten jeugdhulp in 2030 reëel is.

Eind 2023 heeft de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ, 2024a) alle 15 locaties voor gesloten jeugdzorg vanuit haar toezicht 'Ombouw JeugdzorgPlus' bezocht. In deze rapporten concludeert de IGJ dat "er minder vrijheidsbeperkende maatregelen worden gebruikt, maar dat dit nog niet overal even goed lukt en er onvoldoende wordt voldaan aan de eigen veldnormen hierover". Ook lukt het niet om aan alle jeugdigen de juiste, passende hulp te bieden" (IGJ, 2024a, p. 2).

Vrijheidsbeperking en handelingsdeprivatie

Aspecten die inherent zijn aan een verblijf in een accommodatie voor gesloten jeugdhulp zijn macht en dwang, met name door de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen. De Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) en het Adviesklachtenbureau Jeugdzorg (AKJ) (inmiddels Jeugdstem) definiëren

vrijheidsbeperking als: 'maatregelen die door een jeugdhulpaanbieder worden ingezet binnen de jeugdhulpverlening en die daarmee een vorm van vrijheidsbeperking voor het betreffende kind of jongere oplevert [*sic*]' (IGJ & AKJ, 2022, p.1). De jeugdige kan vaak geen activiteiten uitvoeren die in zijn of haar ogen belangrijk en zinvol zijn. Er ontstaat handelingsdeprivatie (Eng: occupational deprivation) (Stadnyk et al., 2010), wat een risico vormt voor de ontwikkeling van de jeugdigen in deze accommodaties (Whiteford, 2000; Whiteford et al., 2020). Handelingsdeprivatie en repressie frustreren de psychologische basisbehoeften van verbondenheid, competentie en autonomie (Ryan & Deci, 2017, De Valk, 2019), met nadelige gevolgen voor de behandelmotivatie van jeugdigen in gesloten vormen van jeugdhulp. Het gedrag dat de jeugdigen dan kunnen laten zien (agitatie, gebrek aan zelfcontrole, depressie, snijden, suïcidepogingen) leidt in een gesloten omgeving vaak tot vrijheidsbeperking, zoals het ontnemen van vrijheden, keuzeverlies en sociale isolatie (Van der Helm et al., 2018). Ook blijkt uit onderzoek van Billen et al. (2023) dat dwang en beheersmatig werken de cognitieve zelfregulatie van de jeugdige schaadt. Zelfregulatie is het vermogen om het eigen gedrag, gevoelens en gedachten te beheersen. Verminderde zelfregulatie leidt eerder tot antisociaal en crimineel gedrag.

Internationaal juridisch kader

Wanneer de gezonde ontwikkeling van een jeugdige in het gedrang komt door onveilige of ongunstige kind- en gezinsomstandigheden en als intensieve (gezins) ondersteuning onvoldoende effectief is gebleken om de veiligheid van het kind te waarborgen, kan een (tijdelijke) uithuisplaatsing (met het aanbieden van jeugdhulp met verblijf) een passend alternatief zijn. Het (inter)nationale recht stelt speciale eisen aan gedwongen behandeling van jeugdigen. Nederland heeft zich met het ratificeren van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM)³ en het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK)⁴ verbonden om de rechten van het kind te waarborgen en te eerbiedigen. Een ieder heeft recht op vrijheid van zijn persoon (artikel 3 EVRM) en het IVRK stelt dat iedere jeugdige het recht heeft om bij zijn eigen familie te kunnen wonen (artikel 9 IVRK), op een veilige manier te kunnen opgroeien en zich te ontwikkelen (artikel 6 IVRK) met een daarbij horend toekomstperspectief. De mogelijkheid om vrijheidsbeperkende maatregelen op te leggen dient dan ook in overeenstemming te zijn met het EVRM en het IVRK.

3 Wet van 4 November 1950, inwerking getreden op 31 Augustus 1954 (Trb. 1990, 156).

4 United Nations General Assembly, Convention on the Rights of the Child, 20 November 1989, United Nations, Treaty Series, vol. 1577, p. 3. The UNCRC was adopted during the 44th General Assembly of the United Nations, Resolution 44/25.

In het Nederlandse rechtssysteem bepaalt de rechter of bepalingen uit deze verdragen rechtstreekse werking hebben (artikel 93 Grondwet). De vrijheid van de jeugdige kan door een rechter worden ontnomen met als doel toe te zien op zijn opvoeding (artikel 5 lid 1 sub a en d EVRM). Op grond van het IVRK mag vrijheidsbeneming (zoals het plaatsen in een accommodatie voor gesloten jeugdhulp) alleen als uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke duur worden toegepast (artikel 37 sub b IVRK). Belangrijk is dat tussentijdse evaluaties van een uithuisplaatsing systematisch worden toegepast (artikel 25 IVRK). De vraag die steeds moet worden beantwoord is of de vrijheidsbeneming, met daarbij de maatregelen die de vrijheid kunnen beperken, nog noodzakelijk zijn voor het te bereiken doel.

In de Havana Rules⁵ zijn minimumstandaarden voor het jeugdstrafrechtssysteem en de vrijheidsbeneming van minderjarigen vastgelegd. De artikelen 2 en 11 van de Havana Rules maken duidelijk dat onder vrijheidsbeneming elke vorm van detentie of gevangenschap valt. Daarbij maakt het niet uit vanuit welk kader de plaatsing van een jeugdige tot stand is gekomen, civielrechtelijk of strafrechtelijk.

Nationaal juridisch kader

Jeugdwet (Jw)

Een plaatsing in een accommodatie voor gesloten jeugdhulp is in hoofdstuk 6 van de Jeugdwet geregeld. Bij jeugdigen die door de rechter in de gesloten jeugdhulp zijn geplaatst, kan de bewegingsvrijheid van de jeugdigen beperkt worden door middel van: vastpakken en vasthouden, plaatsverbod; beperking deelname gemeenschappelijke activiteiten; verplichting op eigen kamer of afzonderlijke verblijfsruimte te verblijven zonder die ruimte af te sluiten; tijdelijke overplaatsing; (artikel 6.3.2.2 Jw). Jeugdigen kunnen verplicht worden deel te nemen aan jeugdhulpverleningsprogramma's of geneeskundige behandelingen (artikel 6.3.2.3 Jw) en kunnen beperkt worden in het brief- en telefoonverkeer en of bezoek (artikel 6.3.2.4 Jw). Daarnaast kan een aantal controlemaatregelen worden toegepast bij gegronde vermoedens van aanwezigheid van gedragsbeïnvloedende middelen of voorwerpen die een jeugdige niet in zijn bezit mag hebben (artikel 6.3.2.5 Jw).

Deze maatregelen moeten worden opgenomen in het hulpverleningsplan van de jeugdige (artikel 6.3.1.2 lid 2 Jw) en mogen alleen toegepast worden als er geen minder bezwarende alternatieven mogelijk zijn en de maatregel evenredig en effectief is

---

5 United Nations, Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty, 14 December 1990, Resolution 45/113 (Havana Rules).

(art. 6.3.1.2 Jw). Het hulpverleningsplan wordt zo vaak geëvalueerd als in het belang van de jeugdige noodzakelijk is. De mate van vrijheidsbeperking is dus individueel bepaald en moet de instemming van een gekwalificeerde gedragswetenschapper hebben. Insluiting in een afzonderlijke en veilige verblijfsruimte kan alleen in een noodsituatie worden toegepast (art. 6.3.2.2 lid 2 Jw). Dit betekent dat insluiting niet kan worden opgenomen in het hulpverleningsplan van een jeugdige. Als de vrijheidsbeperking niet in het hulpverleningsplan is opgenomen, kan deze alleen ter overbrugging van een tijdelijke noodsituatie ingezet worden en moet een gekwalificeerde gedragswetenschapper binnen 12 uur alsnog instemming geven voor de toepassing. Toepassing van vrijheidsbeperking in een noodsituatie geldt ten hoogste voor drie dagen (artikel 6.3.1.2 lid 3 tot en met lid 6 Jw).

Wet rechtspositie gesloten jeugdhulp

Op 14 februari 2023 is het Wetsvoorstel rechtspositie gesloten jeugdhulp aangenomen door de Tweede Kamer en door de Eerste kamer op 16 mei 2023. Per 1 januari 2024 is de wet in werking getreden. Een bijzonder doel van deze wet is om binnen de gesloten setting vrijheidsbeperking van jeugdigen zoveel mogelijk te voorkomen. De beginselen van proportionaliteit, subsidiariteit, doelmatigheid en veiligheid staan daarbij centraal (*Kamerstukken II 2021/22, 35 942, nr. 3, p. 7*). Het 'nee, tenzij-principe' is op gelijke wijze in de Wet verplichte geestelijke gezondheidszorg (Wvggz) en Wet zorg en dwang (Wzd) geregeld en betekent dat vrijheidsbeperkende maatregelen alleen mogen worden toegepast als het noodzakelijk en proportioneel is en er geen alternatieven zijn. Dit betekent dat er meer voorwaarden gesteld worden aan de toepassing van vrijheidsbeperkingen, met als doel de toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen te voorkomen en het ontwikkelingsgericht leefklimaat verder te ondersteunen en stimuleren (*Kamerstukken II 2021/22, 35 942, nr. 3, p. 2, 14 en 15*).

De aandacht voor de negatieve gevolgen voor het gedwongen afzonderen van jeugdigen in de gesloten jeugdhulp is een reden geweest voor de wijziging van de maatregel 'tijdelijke plaatsing in afzondering'. Het oude artikel bepaalde dat tijdelijke plaatsing in afzondering was toegestaan als het noodzakelijk was om de met de jeugdhulp beoogde doelen te bereiken of voor de veiligheid van de jeugdige of van anderen (artikel 6.3.1 Jw oud) (*Kamerstukken II 2021/22, 35942, nr.3, p. 9*). Het nieuwe artikel 6.3.2.2 Jw geeft aan dat de jeugdhulpverantwoordelijke de bewegingsvrijheid van een jeugdige gedurende het verblijf kan beperken door de jeugdige te verplichten in zijn of haar eigen kamer te verblijven of in een afzonderlijke verblijfsruimte, zonder de kamer of ruimte af te sluiten of de jongere in te sluiten in een afzonderlijke en veilige verblijfsruimte.

Er is gekozen om de term insluiten over te nemen van de Wvvgz. Insluiting van een jeugdige is alleen nog mogelijk wanneer er sprake is van een noodsituatie (artikel 6.3.2.2 lid 2 Jw). Hier wordt een onderscheid gemaakt tussen enerzijds het verplichte tijdelijke verblijf in de eigen kamer of afzonderlijke ruimte, zonder dat de deur op slot gaat en anderzijds het tijdelijk insluiten van de jeugdige in een vriendelijke en veilige ruimte. De maatregel kan uitsluitend worden toegepast indien de jeugdige twaalf jaar of ouder is en indien er sprake is van een noodsituatie. Bij noodsituaties kan het gaan om een jeugdige die suïcidaal is, wegloopt met loverboygevaar, zeer agressief is en bij wie vooraf het 'nee, tenzij-principe' is getoetst en er geen alternatieven zijn. Daarnaast worden in het Besluit Jeugdwet nadere eisen gesteld waaraan bij de insluiting moet worden voldaan. Een gekwalificeerde gedragswetenschapper moet uiterlijk binnen drie uur beoordelen of de insluiting noodzakelijk en geschikt is om de noodsituatie af te wenden (artikel 6.2.4 lid 1 Besluit Jeugdwet). Is dit niet het geval, dan wordt de insluiting onmiddellijk beëindigd. Daarnaast moet een jeugdhulpverlener eenmaal per kwartier de toestand van de jeugdige controleren en indien jeugdige dit wenst contact hebben (artikel 6.2.4 lid 2 Besluit Jeugdwet). In artikel 6.2.5 Besluit Jeugdwet worden nadere eisen gesteld aan de verblijfsruimte. Met deze beperkingen van de mogelijkheden tot insluiting in vergelijking met de oude situatie voor januari 2024 wordt invulling gegeven aan het actiepunt uit het actieprogramma Zorg voor de Jeugd (p.30), waarin het Rijk wettelijk vast wil leggen dat afzonderingen in een specifieke separatiekamer niet langer toegestaan zijn.

Probleem- en vraagstelling

Vrijheidsbeperkende maatregelen kunnen alleen worden toegepast wanneer een kinderrechter een machtiging gesloten jeugdhulp heeft afgegeven (externe rechtspositie). Wanneer en hoe de vrijheidsbeperkende maatregelen worden toegepast bepaalt de instelling waar de jeugdige is geplaatst (de interne rechtspositie). Is een jeugdige het niet eens met de toepassing van de vrijheidsbeperkende maatregel, dan kan hij of zij hierover een klacht indienen bij de klachtencommissie. Wanneer de jeugdige het niet eens is met de uitspraak van de klachtencommissie, dan kan hij of zij daartegen in beroep gaan bij de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ).

In deze studie willen we onderzoeken in hoeverre de rechtspraak, zowel bij de externe als de interne rechtspositie, eisen stelt aan de toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp. Op welke punten signaleren rechters problemen met betrekking tot de toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen? Welke waarborgen geven ze mee? Door middel

van een analyse van bestaande jurisprudentie willen we antwoord geven op de volgende hoofdvraag:

Welke rechtswaarborgen gelden voor de toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen in een accommodatie voor gesloten jeugdhulp?

Deze onderzoeksvraag zal worden beantwoord met behulp van twee deelvragen:

- Welke eisen stelt de Nederlandse rechter aan de toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen tijdens de plaatsing in een accommodatie voor gesloten jeugdhulp?
- Hoe oordeelt de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) over de toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen in een accommodatie voor gesloten jeugdhulp?

In de discussie beschouwen we hoe de toekomst van de gesloten jeugdhulp eruit zou kunnen zien en in de conclusie wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag van het onderzoek.

Methode

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden is gekozen voor een juridisch pedagogisch onderzoek. Eerst zal worden beschreven hoe de jurisprudentie van de Nederlandse rechter is geselecteerd en daarna die van de RSJ.

Nederlandse rechter

Aan de hand van gepubliceerde jurisprudentie op rechtspraak.nl is onderzocht of er uitspraken zijn waar de Nederlandse rechter eisen stelt aan vrijheidsbeperkende maatregelen tijdens de plaatsing van een jeugdige in een accommodatie voor gesloten jeugdhulp. Bij het categoriseren van de jurisprudentie tijdens het uitgebreid zoeken zijn de volgende handelingen verricht: eerst zijn de zoektermen 'Jeugdhulp' en 'vrijheidsbeperkende maatregel' ingetoetst, daarna het rechtsgebied Civiel recht aangekruist en is gezocht in de periode van 1 januari 2015, het jaar waarin de Jeugdwet van kracht werd - tot en met 1 april 2024⁶. Dit resulteerde in 12 uitspraken. Alleen die jurisprudentie waarin uitspraken werden gedaan over vrijheidsbeperkende maatregelen zijn uiteindelijk meegenomen in het onderzoek. Acht van de 12 uitspraken hebben rechtstreeks betrekking op vrijheidsbeperkende maatregelen.

---

6 <https://uitspraken.rechtspraak.nl/resultaat?uitspraakdatuma=01-01-2015&uitspraakdatum-b=01-04-2024&uitspraakdatumrange=tussen&zoekterm=jeugdhulp%20vrijheidsbeperkende%20maatregel&inhoudsindicatie=zt0&publicatiestatus=psl&rechtsgebied=r2&sort=Relevance>

Bij vier uitspraken had de uitspraak uiteindelijk alleen betrekking op de machtiging gesloten jeugdhulp en werd inhoudelijk niet ingegaan op vrijheidsbeperkende maatregelen. De bestudeerde zaken hebben betrekking op een (verlengings)verzoek tot een machtiging gesloten plaatsing in eerste aanleg of een hoger beroep tegen een niet verleende machtiging gesloten plaatsing.

Tabel 1: Aantal rechterlijke uitspraken (vanaf 1 januari 2015 tot en met 1 april 2024) die rechtstreeks betrekking hebben op vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Totaal
HR	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Gerechtshof	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	2
Rb.	1	1	0	1	0	0	0	0	2	1	6
Totaal	1	1	0	1	0	0	0	2	2	1	8

Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming

Om antwoord te geven op de tweede onderzoeksvraag zal aan de hand van gepubliceerde jurisprudentie op RSJ.nl worden onderzocht of er uitspraken zijn waar de RSJ eisen stelt aan de toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen in een accommodatie voor gesloten jeugdhulp. Omdat de RSJ toeziet op de rechtvaardige toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp zal deze jurisprudentie over de toepassing van specifieke vrijheidsbeperkende maatregelen gaan. Eerst zijn alle uitspraken geselecteerd in de jurisprudentiebank waarbij de Jeugdwet van toepassing is, dit zijn 14 uitspraken⁷. De uitspraken die niet over de toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen gaan zijn buiten de selectie gehouden, dit waren er vijf.

Tabel 2: Aantal uitspraken van de RSJ die rechtstreeks betrekking hebben op de toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	Totaal
RSJ	2	3	0	1	0	1	2	0	0	0	9

Analyse

De gevonden uitspraken zijn allen systematisch geanalyseerd. Er is gebruik gemaakt van een open (inductieve) analyse, waar gezocht is naar een mogelijke rode lijn in de rechtsoverwegingen in de beoordeling van elke uitspraak. Dit resulteerde in verschillende thema's. De gevonden thema's werden vervolgens door de

⁷ Opmerking: de databank zegt dat er 19 uitspraken zijn maar laat er maar 14 zien. <https://puc.overheid.nl/rsj/wettelijk kader/pagina/171959/-/gdlv/1/>

onderzoekers (SH en MG) besproken en waar nodig aangepast. Het resultaat was een set thema's met bijbehorende rechtsoverwegingen.⁸

Uit de jurisprudentie van rechtspraak.nl vloeien vier thema's voort op welke manier rechters invulling geven aan de toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen tijdens de plaatsing van een jeugdige in de gesloten jeugdhulp: 'Borging en legitimering'; 'Toepassing evenredig met het doel'; 'Samenplaatsing jeugdigen met en zonder machtiging gesloten jeugdhulp' en 'Vrijheidsbeperking bij voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp'.

Uit de jurisprudentie van de RSJ vloeien drie thema's voort op welke manier rechters oordelen over de toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen in een accommodatie van gesloten jeugdhulp: 'Grondslag in wet'; 'Maatregel in hulpverleningsplan' en 'Inzet proportioneel, subsidiair en doelmatig'.

Resultaten

Nederlandse rechter

1. Borging en legitimering

Om vrijheidsbeperkende maatregelen te kunnen toepassen moet het te allen tijde een laatste redmiddel zijn waarbij aan noodzakelijke randvoorwaarden en rechtswaarborgen moet worden voldaan (RSJ, 2023, p. 44). Van een dergelijke waarborg en legitimering is slechts sprake indien er een machtiging gesloten jeugdhulp is verleend door een rechter, mede doordat de jeugdige hier ook de nodige rechtsbescherming krijgt (advocaat, toetsing van een (onafhankelijke) gedragswetenschapper, klachtrecht en de meldplicht bij gebruik van vrijheidsbeperkende maatregelen). Dit betekent dat het niet mogelijk is om vrijheidsbeperkende maatregelen in te zetten in een open setting, ook niet wanneer er toestemming is gegeven door de jeugdige (>16 jaar) of door de ouder met gezag voor de toepassing van de vrijheidsbeperkende maatregelen (zie ook RSJ, 2023, p.44 en IGJ, 2023a en 2023b). In een uitspraak van Rechtbank Rotterdam op 6 november 2015⁹ had de jeugdige (> 16 jaar) zelf toestemming gegeven voor de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen waardoor de instelling van mening was dat volstaan kon worden met een gewone machtiging uithuisplaatsing en de beperkingen in het behandelplan van de minderjarige mogelijk waren op grond van

8 Bij een aantal uitspraken op rechtspraak.nl zijn de rechtsoverwegingen niet genummerd. Hierdoor was het soms niet mogelijk om naar specifieke rechtsoverwegingen te verwijzen.

9 Rechtbank Rotterdam 6 november 2015, ECLI:NL:RBROT:2015:8129.

Wet geneeskundige behandelingsovereenkomst (WGBO). De rechter stelde in de beoordeling dat dit niet mogelijk is:

Naar het oordeel van de kinderrechter zijn het verblijf van de minderjarige op [Instelling] en de vrijheidsbeperkende maatregelen die daar aan haar zijn of kunnen worden opgelegd niet aan te merken als verrichtingen of handelingen als bedoeld in voormelde bepaling, nu het verblijf en de maatregelen niet zijn gericht op het vaststellen, genezen dan wel voorkomen van een ziekte. Het perspectiefplan kan dus niet worden aangemerkt als behandelingsovereenkomst in de zin van de WGBO. Dat brengt met zich dat voor de vrijheidsbeperkende maatregelen die aan de minderjarige zijn of worden opgelegd de WGBO niet als basis kan dienen. Bovendien kan vanwege de licht verstandelijke beperking van de minderjarige niet zonder meer doorslaggevende betekenis worden toegekend aan de instemming die zij heeft gegeven voor het verblijf in [Instelling] en het perspectiefplan dat daar voor haar is opgemaakt. Daar komt bij dat de minderjarige feitelijk geen andere keuze heeft dan in te stemmen met haar verblijf bij [Instelling], nu er op dit moment geen alternatieve plekken voor haar beschikbaar zijn. (Rb. Rotterdam, 2015)

Ook in een uitspraak van rechtbank Amsterdam uit april 2016¹⁰ wilde de GI de jeugdige plaatsen op een door de instelling bedachte ‘besloten plek’ en met toestemming van ouders vrijheidsbeperkende maatregelen toepassen. De kinderrechter stelt in haar beoordeling:

Het gaat hier om een zogenaamde open plaatsing. Dit houdt in dat er geen gebruik kan worden gemaakt van vrijheidsbeperkende maatregelen zoals deze zijn opgenomen in de Jeugdwet, in de artikelen 6.3.1 en verder. Middelen en maatregelen zoals genoemd in paragraaf 6.3 van de Jeugdwet betreffen inbreuken op de lichamelijke integriteit van de minderjarige en zijn (daarom) uitdrukkelijk alleen mogelijk binnen een gesloten regime, waarbij is voorzien in waarborgen zoals het klachtrecht en de meldplicht bij gebruik van bepaalde dwangmiddelen. Toestemming van ouders maakt dit alles niet anders. (Rb. Amsterdam, 2016).

---

¹⁰ Rechtbank Amsterdam 26 juni 2016, ECLI:NL:RBAMS:2016:3449.

Hoe en wanneer vrijheidsbeperkende maatregelen wordt toegepast bepaalt de jeugdhulpverantwoordelijke werkzaam in de gesloten accommodatie waar de jeugdige is geplaatst door deze op te nemen in het hulpverleningsplan (artikel 6.3.1.2 Jw). In een uitspraak van het Gerechtshof Arnhem - Leeuwarden¹¹ gaat de rechter hier op in en stelt dat de GI de machtiging niet mag gebruiken om het hulpverleningsplan aan te passen en de maatregelen uit te breiden:

Daarnaast weegt het Gerechtshof mee dat de GI ter zitting heeft benadrukt dat het uitdrukkelijk de bedoeling is om het huidige behandelplan waarin de vrijheidsbeperkende maatregelen voor [verweerder] tot een minimum zijn beperkt uit te blijven voeren en dat de machtiging dus niet wordt gevraagd om deze maatregelen uit te kunnen breiden. (Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 2022, r.o. 5.3).

---

2. Toepassing evenredig met het doel

Vrijheidsbeperkende maatregelen kunnen worden toegepast wanneer er voor de jeugdige, gelet op het beoogde doel, geen minder bezwarende alternatieven zijn en de maatregel evenredig is en redelijkerwijs te verwachten is dat de maatregel effectief is (artikel 6.3.1.2 Jw). In een recente uitspraak van Rechtbank Den Haag¹² waarbij een voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp werd uitgesproken als stok achter de deur, merkt de kinderrechter hierbij op:

Zodra het onverhoopt toch moet komen tot een gesloten plaatsing de jeugdbeschermer zeer zorgvuldig dient te bezien wat [minderjarige] nodig heeft en het beste is voor [minderjarige] en dat daarbij de beperkende maatregelen die dan genomen moeten worden voldoen aan de eisen van proportionaliteit en subsidiariteit (Rechtbank Den Haag, 2024, r.o. 5).

Artikel 25 IVRK stelt dat er sprake is van een verplichting om het uitvoeren van periodieke evaluaties: 'a periodic review of the treatment provided to the child and all other circumstances relevant to his or her placement'. Ook de Jeugdwet stelt dat

---

¹¹ Gerechtshof Arnhem – Leeuwarden 30 juni 2022, ECLI:NL:GHARL:2022:6097.

¹² Rechtbank Den Haag 14 maart 2024, ECLI:NL:RBDHA:2024:4517.

de jeugdhulpverantwoordelijke het hulpverleningsplan samen met de jeugdige elke vier weken na aanvang van de uitvoering ervan en vervolgens ten minste elke twee maanden (artikel 6.2.9 lid 8 Jw) moet evalueren. Is het hulpverleningsplan met de vrijheidsbeperkende maatregelen nog wel noodzakelijk voor het te bereiken doel? Immers, de vrijheidsbeneming met de vrijheidsbeperking mag niet langer duren dan noodzakelijk. Het Gerechtshof Arnhem – Leeuwarden¹³ gaat hierop in en stelt:

Een nog langer verblijf in de gesloten jeugdzorg, waar niet kan worden gewerkt aan de doelen zoals in de wet bepaald, komt feitelijk neer op uit veiligheid - 'opsluiten' en dat is niet waar de Jeugdwet voor is bedoeld. Vrijheidsbeneming en vrijheidsbeperkende maatregelen mogen niet onevenredig zijn in verhouding tot het met de gesloten jeugdhulp te dienen doel. Dat doel is primair dat [verzoekster] in staat wordt gesteld gezond en veilig op te groeien en binnen haar vermogens optimaal te groeien naar zelfstandigheid, voldoende zelfredzaam te zijn en maatschappelijk te participeren. Er moet haar perspectief worden geboden op een toekomst buiten de geslotenheid. Ook vanuit het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind heeft [verzoekster] het recht om in veiligheid en geborgenheid op te groeien met de hulp die daarvoor nodig is. (Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, 2022, r.o. 6.8).

---

3. Samen plaatsing jeugdigen met en zonder machtiging gesloten jeugdhulp

De praktijk is bezig om sinds 2022 de gesloten jeugdhulp af te bouwen. Het doel is dat alle instellingen in 2025 kleinschalig werken en bewegen naar nul gesloten plaatsingen in 2030 (Ministerie van VWS, 2022, p. 1). Om de praktijk hierin tegemoet te komen geeft de IGJ in een toelichting over de ombouw van gesloten jeugdhulp aan dat op grond van de huidige jeugdwet hybride voorzieningen mogelijk zijn. Dit zijn voorzieningen waar jeugdigen met en zonder machtiging kunnen verblijven. Volgens de inspectie kan deze plaatsing in het belang van de jeugdige zijn, omdat dit tot minder verplaatsingen leidt en een jeugdige bijvoorbeeld zijn opleiding af kan maken. Ze licht toe:

---

¹³ Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 30 maart 2022, ECLI:NL:GHARL:2022:2464.

Dat jeugdigen zonder machtiging geen getuige mogen zijn van ingrijpende vrijheidsbeperkende maatregelen laat de inspectie los als harde bodemeis. Dit doet de inspectie gezien de ontwikkelingen naar minder repressief handelen en het terugdringen van vrijheidsbeperkende maatregelen in een gesloten setting (conform de veldnormen). De inspectie verwacht daarbij wel dat de instelling afweegt of de hulp die een jeugdige zonder machtiging ontvangt passend is en of het verblijf in de gesloten setting geen afbreuk doet aan de effectiviteit van de behandeling van de jeugdige. (IGJ, 2023, p. 5).

In een uitspraak van Rechtbank Den Haag¹⁴ wilde de GI een jeugdige van 13 jaar (die al negen maanden in geslotenheid verbleef) plaatsen op een open groep met een machtiging gesloten jeugdhulp (voor 6 maanden). Er waren twijfels of de jeugdige de vrijheid van een open plek aankon en indien nodig snel kon worden geschakeld naar een gesloten setting. De rechter gaat hierin mee en overweegt:

In dit geval acht de kinderrechter de uitvoering van de gesloten machtiging zoals voortvloeit uit het plan voor de plaatsing bij [A] een toelaatbare wijze van uitvoering van de gesloten machtiging, nu hierin in feite wordt gewerkt met het geven van meer vrijheden vanuit geslotenheid. De kinderrechter weegt hierin mee dat alle betrokkenen het plan steunen en er geen verweer is gevoerd. (Rb. Den Haag, 2023).

De rechter verleent de machtiging voor drie maanden en beslist voor het overige de zaak drie maanden aan te houden door (op verzoek van de jeugdige) en bouwt daarmee een tussentijds toetsmoment in. Hierin weegt mee dat jeugdige al langere tijd gesloten is geplaatst, haar jonge leeftijd en het feit dat zij op korte termijn naar een andere plek zal gaan.

4. Vrijheidsbeperking bij voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp

Om de inzet van de vrijheidsbeperkende maatregel te kunnen rechtvaardigen moeten ze voldoen aan de eisen zoals in de Jeugdwet gesteld. Dit kan alleen wanneer tegen de wil van de jeugdige of van degene die het gezag over hem of haar uitoefent voor het waarborgen van de veiligheid van de jeugdige of anderen; voor het afwenden van gevaar voor de gezondheid van de jeugdige of anderen of voor

---

¹⁴ Rechtbank Den Haag 11 juli 2023, ECLI:NL:RBDHA:2023:10944.

het bereiken van de met de jeugdhulp beoogde doelen voor de ontwikkeling van de jeugdige die in het hulpverleningsplan van de jeugdige zijn opgenomen. Indien de maatregelen niet zijn opgenomen in het hulpverleningsplan, moet de maatregel tijdelijk noodzakelijk zijn ter afwending van een noodsituatie (artikel 6.3.1.2 Jw).

In een uitspraak van de rechtbank Noord-Nederland¹⁵, waar de jeugdige in een open setting verbleef, verzocht de GI om een voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp omdat de GI het noodzakelijk acht om vrijheidsbeperkende maatregelen te kunnen uitvoeren op het moment dat jeugdige zich niet aan de gemaakte voorwaarden en afspraken houdt. Ze wilden de machtiging gebruiken om de jeugdige een time out maatregel te geven, in een andere gesloten accommodatie, maar wilden niet dat bij verzilvering de voorwaardelijke machtiging omgezet zou worden in een reguliere machtiging gesloten jeugdhulp voor langere duur. De rechter gaat hier niet in mee omdat duidelijk is dat deze machtiging niet betekent dat er vrijheidsbeperkende maatregelen, zoals het geven van een time-out, mogen worden toegepast. Dan moet er een reguliere machtiging worden aangevraagd. De rechter stelt:

In het hulpverleningsplan is opgenomen dat wanneer [minderjarige] in de [naam instelling] wordt geplaatst voor een time-out, dit automatisch wordt omgezet in een reguliere machtiging gesloten jeugdhulp. De gezinsvoogd heeft verklaard dat dit niet de insteek is van het verzoek en de kinderrechter is van oordeel dat wanneer er een reguliere gesloten machtiging ingezet moet worden, deze alsnog gevraagd dient te worden aan de kinderrechter. Deze zin in het hulpverleningsplan wordt dan ook doorgehaald. (Rb. Noord-Nederland, 2018).

Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming

1. Maatregel grondslag in wet

In een gesloten accommodatie kunnen uitsluitend de in de artikelen 6.3.2.1 tot en met 6.3.2.5 Jeugdwet opgenomen vrijheidsbeperkende maatregelen worden toegepast (artikel 6.3.1.1 lid 3). In een van de uitspraken¹⁶ uit 2016 is de jeugdige voor een bepaalde tijd structureel afgezonderd van de groep vanaf 27 maart 2015 tot 22 december 2015. Jeugdige heeft aangegeven dat de afzondering voor hem uitzichtloos was, hij er

---

¹⁵ Rechtbank Noord Holland 14 november 2018, ECLI:NL:RBNNE:2018:4835.

¹⁶ RSJ 15/3064/JZ, 25 januari 2016, https://puc.overheid.nl/rsj/doc/PUC_16997_21/1/.

nerveus van werd en niet meer gewend was aan contacten met andere jeugdigen. De door de instelling overgelegde hulpverleningsplannen, die betrekking hebben op de periode waar de klacht op ziet, beschrijven enkel de afzondering als tijdelijk zonder dat daarbij een termijn is vermeld. De RSJ beslist dat de Jeugdwet geen wettelijk kader biedt voor de structurele afzondering van een jeugdige. Door de instelling is de maatregel ook wel aangeduid als een routinemaatregel, maar hiervoor is evenmin een wettelijk kader in de Jeugdwet te vinden:

Uit artikel 6.3.6, eerste en derde lid, van de Jeugdwet volgt dat de maatregel slechts kan worden toegepast voor zover deze is opgenomen in het hulpverleningsplan en het plan tevens de termijn omschrijft gedurende welke de maatregelen kunnen worden toegepast. De Memorie van toelichting bij artikel 6.3.1Jw verduidelijkt dat de jeugdige enkel voor een bepaalde periode in afzondering kan worden geplaatst. Afzondering is bedoeld als uiterste maatregel, die toegepast wordt als niet met minder ingrijpende maatregelen kan worden volstaan. De verantwoorde zorg zal de omstandigheden bepalen waaronder afzondering kan plaatsvinden. Gelet op voorgaande overweegt de beroepscommissie dat de Jeugdwet geen wettelijk kader biedt voor de structurele afzondering van een jeugdige. Door de instelling is de maatregel ook wel aangeduid als een routinemaatregel, maar hiervoor is evenmin een wettelijk kader in de Jeugdwet te vinden. Klacht gegrond. (RSJ, 2016, r.o. 3).

In een andere uitspraak¹⁷ moest een jeugdige voor langere tijd een aangepast programma volgen. Ook hierin heeft de RSJ beslist dat de Jeugdwet hier geen grondslag voor biedt:

Gebleken is dat klager omwille van de veiligheid van de jeugdige of anderen het aangepaste programma heeft moeten volgen. De maatregel is niet ingezet omwille van enig pedagogisch belang. Door klager is te kennen gegeven dat het programma voor hem inhield dat hij vier keer per dag een half uur op de groep mocht verblijven en dat hij de rest van de dag op zijn kamer moest doorbrengen, met de deur op slot. Vastgesteld kan worden dat het aangepaste programma in elk geval heeft ingehouden dat klager langer en vaker dan te doen gebruikelijk heeft moeten verblijven op zijn kamer. Onweersproken

---

17 RSJ 17/4017/JZ, 30 augustus 2018, https://puc.overheid.nl/rsj/doc/PUC_253812_21/1/.

is dat klager op die momenten met de deur op slot op zijn kamer zat. Het aangepaste programma heeft langere tijd geduurd. Immers, het programma is ingegaan op 12 juni 2017 en vanuit de instelling is te kennen gegeven dat klager in het programma zou blijven tot het geplande gesprek op 22 juni 2017.

Een plaatsing op de kamer met afgesloten deur dient daar waar het gaat om een individuele beslissing op basis van het gedrag van klager te worden aangemerkt als een vrijheidsbeperkende maatregel in de zin van art. 6.3.1 Jeugdwet. Immers, klager mag op dergelijke momenten niet op de groep verblijven, maar dient op zijn kamer te verblijven en kan deze niet verlaten. De beroepscommissie komt op grond van het bovenstaande tot het oordeel dat het 'aangepaste programma' dat klager moest volgen voor zover dat ziet op het verblijf op de kamer moet worden aangemerkt als een vrijheidsbeperkende maatregel in de zin van artikel 6.3.1 van de Jeugdwet. Klager moet in zoverre ontvankelijk worden geacht. Vrijheidsbeperkende maatregelen kunnen op de voet van artikel 6.3.6 eerste lid Jeugdwet alleen worden opgelegd als zij zijn opgenomen in het hulpverleningsplan. In afwijking van het bepaalde in artikel 6.3.6 van de Jeugdwet kan op grond van artikel 6.3.7 van de Jeugdwet niet in het hulpverleningsplan opgenomen afzondering alleen worden toegepast voor zover noodzakelijk ter overbrugging van tijdelijke noodsituaties. (RSJ, 2018, r.o. 3).

---

2. Maatregel in hulpverleningsplan

In een uitspraak¹⁸ bij een tijdelijke overplaatsing binnen de gesloten accommodatie heeft een jeugdige een time out maatregel opgelegd gekregen voor de duur van drie weken. Vrijheidsbeperkende maatregelen kunnen slechts worden toegepast, voor zover zij zijn opgenomen in het hulpverleningsplan. De time out maatregel is opgenomen in het voorlopig perspectiefplan. Op de dag dat aan klager de maatregel is opgelegd gold dit voorlopige perspectiefplan niet meer. Niet is komen vast te staan dat er op de datum van opleggen van de maatregel reeds een definitief plan was vastgesteld, noch wat daarvan de inhoud zou zijn. Tot op heden is er immers geen definitief hulpverleningsplan overgelegd. Klacht gegrond verklaard.

---

18 RSJ 15/0507/JZ, 15 mei 2015, https://puc.overheid.nl/rsj/doc/PUC_15906_21/1/.

3. Inzet proportioneel, subsidiair en doelmatig

In een andere uitspraak¹⁹ beslist de RSJ dat de uitvoering van een vrijheidsbeperkende maatregel proportioneel moet zijn. In deze casus werd een jeugdige bij binnenkomst in de instelling in het kader van een faseplan in afzondering geplaatst voor de duur van vier dagen. De RSJ beslist: 'De beslissing van de directeur om klager in het kader van het opgestelde faseplan direct bij binnenkomst in afzondering te plaatsen acht de beroepscommissie niet onredelijk of onbillijk. Klager heeft in totaal vier dagen in afzondering verbleven. In deze periode is samen met klager gewerkt aan de overgang naar een nieuwe fase. De beroepscommissie acht de duur van de plaatsing in afzondering niet disproportioneel of onredelijk of onbillijk. Het beroep zal derhalve ongegrond worden verklaard' (RSJ, 2016, r.o. 3).

Helaas mist de verdere onderbouwing wat de RSJ precies onder proportioneel verstaat. De jeugdige gaf aan dat het voor hem onduidelijk was of dit noodzakelijk was en waarom een minder ingrijpende maatregel niet is ingezet. Het was klager zowel voorafgaand als bij binnenkomst niet duidelijk dat er een faseplan was. De beslissing tot plaatsing in afzondering leek al genomen ongeacht hoe klager de instelling binnen zou komen. Voorafgaand aan de vaststelling of wijziging van het hulpverleningsplan wordt overleg gevoerd met degene die het gezag over de jeugdige heeft. Zij behoeven niet de instemming van de jeugdige of degene die het gezag over hem heeft. Zij behoeven wel de instemming van een gekwalificeerd gedragswetenschapper. Omdat voldaan is aan de wettelijke grondslag wordt de klacht ongegrond verklaard. Hier wordt aan de mening van het kind voorbijgegaan en dat het hulpverleningsplan gezamenlijk met de jeugdige moet worden opgesteld.

In een andere uitspraak²⁰ uit 2020 heeft een instelling verlof- en bezoekbeperkingen moeten instellen vanwege de getroffen coronamaatregelen. Klager heeft verzocht om hierop voor hem een uitzondering te maken. De RSJ beslist dat er voldoende is gekeken naar alternatieven en er geen strijd is met enige verdragsrechtelijke bepaling:

De beroepscommissie vindt het in deze zaak wel van belang of er is gekeken naar alternatieven. Daarom heeft de beroepscommissie de directeur gevraagd om toe te lichten welke alternatieven er zijn onderzocht en aangeboden. Uit de reactie van de directeur blijkt het volgende: 'Klager heeft, meer dan normaal, mogen (beeld)bellen met zijn ouders. Er is ook gekeken naar een bezoek op een alternatieve locatie. Klagers ouders hebben daarvan uiteindelijk afgezien. Dat

---

19 RSJ 16/0962/JZ, 30 juni 2016, https://puc.overheid.nl/rsj/doc/PUC_17625_21/1/.

20 RSJ R-20/6860/JZ, 5 november 2020, https://puc.overheid.nl/rsj/doc/PUC_622471_21/1/.

is, mede gelet op de reisafstand, misschien wel begrijpelijk, maar de directeur heeft zich dus wel ingespannen om voor klager toch bezoek mogelijk te maken'.

De beroepscommissie is tot slot, gelet op de uitzonderlijke situatie, niet gebleken van strijd met enige verdragsrechtelijke bepaling. Het is daarbij niet van belang dat de coronamaatregelen (nog) niet in een spoedwet zijn vastgelegd of dat de noodtoestand niet is uitgeroepen. De directeur heeft een eigen verantwoordelijkheid om de kans op besmettingen met het coronavirus binnen de instelling zoveel mogelijk te beperken. Gelet op het voorgaande en bij afweging van alle in aanmerking komende belangen, kunnen de beslissingen van de directeur niet als onredelijk of onbillijk worden aangemerkt. De beroepscommissie zal de klachten daarom ongegrond verklaren. (RSJ, 2020, r.o.3).

In een uitspraak²¹ uit 2021 volgen nog meer handvatten voor de toepassing van plaatsing in afzondering. De jeugdige, die lijdt aan diabetes, was op zijn kamer geplaatst met camerabewaking en heeft dit als zeer ingrijpend ervaren. De RSJ begrijpt dit maar de genomen maatregelen, gelet op klagers gedrag en houding alsmede de aard en ernst van zijn ziektebeeld, waren noodzakelijk en gerechtvaardigd. De instelling heeft zorgvuldig gehandeld.

En in een andere uitspraak uit 2021 blijkt ook de toepassing van controlerende maatregelen ingrijpend kunnen zijn bij jeugdigen maar dat de toepassing ervan niet onredelijk of onbillijk beoordeeld wordt als minder ingrijpende mogelijkheden zijn uitgeput. De RSJ beslist:

Pas nadat meerdere keren met jeugdige in gesprek was gegaan en een kamercontrole was uitgevoerd, is tot fouilleren overgegaan. De enkele omstandigheid dat klager ontkende (nog meer) drugs in zijn bezit te hebben, maakt volgens de beroepscommissie niet dat het fouilleren niet gerechtvaardigd was. Klager was gedurende het voorval bij machte om de verdenking van drugsgebruik en/of -bezit weg te nemen, maar heeft er vervolgens openlijk voor gekozen niet mee te werken aan de 'reguliere' fouillering. Dit fouilleren en het fouilleren in de scheurjurk heeft, zo leidt de beroepscommissie af uit het dossier, in de beslotenheid van klagers eigen kamer plaatsgevonden. (RSJ, 2021, r.o. 3)

---

21 RSJ 21/23018/JZ, 19 november 2021, https://puc.overheid.nl/rsj/doc/PUC_660354_21/1/.

Discussie

In dit artikel stonden de rechtswaarborgen bij de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp centraal. Hoe oordeelt de Nederlandse rechter over de toepassing van de vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp? Er zijn vier thema's in de jurisprudentie gevonden. Om de gevolgen van de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen te beperken moet er altijd een machtiging gesloten jeugdhulp zijn afgegeven door een kinderrechter, waarmee de jeugdige ook de juiste rechtsbescherming krijgt. Jeugdigen kunnen wel worden samen geplaatst met jeugdigen zonder een machtiging, maar alleen die met een machtiging gesloten jeugdhulp kunnen in hun vrijheid worden beperkt. Daarnaast moet constant worden afgewogen of de vrijheidsbeperking nog noodzakelijk is voor het te bereiken doel.

Hoe oordeelt de RSJ over de toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp? Uit de uitspraken volgt dat de toepassing rechtmatig is wanneer de maatregel zijn grondslag heeft in de wet, opgenomen is in het hulpverleningsplan en proportioneel, subsidiair en doelmatig is. Uit de jurisprudentie van de RSJ volgt dat de meeste klachten over het tijdelijk plaatsen in afzondering²² gaat. Op grond van de Jeugdwet kan de jeugdige verplicht worden op zijn of haar kamer of in een andere verblijfsruimte te verblijven zonder dat de ruimte afgesloten kan worden, zolang het in het hulpverleningsplan staat, met instemming van de gekwalificeerde gedragswetenschapper of indien er sprake is van een noodsituatie. Insluiten mag alleen wanneer er sprake is van een noodsituatie. In het Besluit Jeugdwet worden nadere regels gesteld over fysieke en sociale veiligheid en de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen. Daarnaast gelden voor de gesloten jeugdhulp geen specifieke inhoudelijke eisen voor het door de professionals invullen van de pedagogische ruimte. De jeugdzorginstelling mag zelf de kaders van het beleid bepalen.

De inzet van deze maatregelen kan schadelijk zijn (AWRj, 2020) en kan door de jeugdige worden ervaren als een 'straf' en zorgen voor verminderde behandelmotivatie (Van der Helm et al., 2018). Een oplossing zou zijn om artikel 25 IVRK beter en meer systematisch toe te passen. Het gaat niet om een (extra) toetsing van de rechter of om de inspectie van de kwaliteit van het personeel of de gebouwen, maar om de behandeling van de jeugdige en andere omstandigheden, waaronder ook de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen. Hoe vaak dit moet gebeuren hangt af van de behoefte van de jeugdige en moet dus ook per jeugdige en indien nodig per dag worden bekeken. Wanneer dit plaatsvindt in een multidisciplinair team

---

22 Deze maatregel bestaat sinds 1 januari 2024 niet meer maar omdat in alle jurisprudentie en literatuur nog wordt gesproken over tijdelijke plaatsing in afzondering houden we, indien dit nodig is, deze terminologie in dit artikel aan.

kan dit bijdragen aan het streven niet alleen om de vrijheidsbeneming inclusief de vrijheidsbeperking zo kort mogelijk te laten duren, maar ook om te bevorderen dat de behandeling effectief en efficiënt is met het oog op een goed toegeruste terugkeer van de jeugdige naar het gezin waartoe het behoort en/of naar een eigen plaats in de samenleving. Daarnaast moet er meer worden geïnvesteerd in het voorkomen van handelingsdeprivatie door het aanbieden van (meer) betekenisvolle activiteiten, die ook tijdens individuele programma's mogelijk zijn (Höfte et al., 2021, p. 962- 963). Bijvoorbeeld sport- en ontspanningsactiviteiten of ontwikkelingsmogelijkheden voor het bieden van toekomstperspectief.

Uitgangspunt zal in ieder geval altijd dienen te zijn dat jeugdigen betrokken worden in een positief proces van verandering waarbij hun mening serieus wordt meegewogen (artikel 12 IVRK), waarbij de noodzakelijke condities voor zelfdeterminatie prioriteit krijgen (Ryan & Deci, 2017). Dit betekent dat de (rechts)praktijk zoveel mogelijk dient te waarborgen dat het oordeel en de instemming van jeugdigen zwaar gewogen worden (autonomie), dat mogelijkheden tot betekenisvolle sociale contacten gecreëerd of benut kunnen worden (contact) en jongeren kunnen werken aan hun cognitieve, sociale en persoonlijkheidsontwikkeling (competentie). Dit staat of valt met het gebruik van adequate middelen en een professionele uitvoering waarbij sprake is van goede onderlinge communicatie en openheid binnen een compleet medewerkersteam samen met minder inzet van maatregelen (Bouma, 2019; Roy et al., 2020).

Hoe zou de toekomst van de gesloten jeugdhulp eruit kunnen zien? Verplichte zorg die nodig is op basis van de Wvvgz en Wzd hoeft niet in een instelling ten uitvoer te worden gebracht. Dit kan thuis of op een andere locatie waar een jeugdige al zorg krijgt. De vraag is of deze mogelijkheid ook beschikbaar moet zijn voor de behandeling van de jeugdigen op grond van de Jeugdwet? In de uitspraak van het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden²³ was er een 'inhumane situatie' ontstaan doordat de jeugdige al langere tijd uit 'veiligheid' werd opgesloten in het kader van een uithuisplaatsing en was er sprake van handelingsverlegenheid van de professional. Dit zou minder snel aan de orde zijn geweest wanneer de GGZ-therapeut in de jeugdhulpinstelling een behandeling zou mogen starten. Of wellicht dat jeugdigen thuis kunnen verblijven, maar dat daar (urine)controles kunnen worden toegepast.

Sinds januari 2015 kan de kinderrechter, naast de reguliere en spoedmachtiging, een voorwaardelijke machtiging afgeven wanneer is voldaan aan de criteria voor een gesloten plaatsing en de ernstige belemmering in de ontwikkeling naar volwassenheid buiten de accommodatie kan worden afgewend door het stellen en naleven van voorwaarden.

---

23 Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden 30-03-2022, ECLI:NL:GHARL:2022:2464, r.o. 6.5.

De jeugdige kan thuis blijven wonen of in een open setting verblijven zolang hij/zij zich aan het hulpverleningsplan en de speciaal gestelde voorwaarden houdt, die hij/zij samen met een gekwalificeerde gedragswetenschapper heeft opgesteld en door een rechter in een machtiging is afgegeven. Vanaf 1 januari 2024 is art. 6.1.4 Jw gewijzigd en is de mogelijkheid opgenomen dat het hulpverleningsplan vrijheidsbeperkende maatregelen kan bevatten. Door middel van deze voorwaarden kan legitieme dwang worden uitgeoefend. Het hangt van de formulering van de voorwaarden af in hoeverre de jeugdige dit als een kans ziet of straf (Höfte et al., 2022). Het gaat hierbij om het geven van een eerlijke kans en de formulering in termen van haalbaarheid. Uiteindelijk blijft dwang een middel dat doorgaans weinig effectief is bij gedragsverandering (Chieze et al., 2019; De Valk, 2019; Hachtel et al., 2019; Lipsey, 2009; Parhar et al., 2008; Ros et al., 2013; Schaftenaar, 2018; Van der Helm et al., 2018;), maar mogelijk (de schadelijke gevolgen van) een crisis tijdelijk kan afwenden mits onder de meest stringente pedagogische voorwaarden toegepast, met de juiste rechtswaarborgen.

Conclusie

Vrijheidsbeperking kan schadelijk zijn voor jeugdigen. Er lijken voldoende rechtswaarborgen te zijn voor het toepassen van vrijheidsbeperkende maatregelen, zeker met de inwerkingtreding van de Wet rechtspositie gesloten jeugdhulp en de wijzigingen in het Besluit Jeugdwet per 1 januari 2024. Dit betekent dat vrijheidsbeperkende maatregelen alleen na een door de rechter afgegeven (voorwaardelijke) machtiging gesloten jeugdhulp en binnen een gesloten accommodatie mogen worden toegepast indien opgenomen in het hulpverleningsplan, met instemming van een gedragswetenschapper. Insluiten mag alleen nog ingeval er sprake is van een noodsituatie.

Alleen wetgeving sec leidt niet tot rechtsbescherming in de praktijk. Het kader dat de Jeugdwet biedt, geeft professionals pedagogische ruimte om invulling te geven aan deze wet. De inzet van deze maatregelen is en blijft afhankelijk van de deskundigheid van de professionals en hoe deze de pedagogische ruimte invullen. De vrijheidsbeperking moet pedagogisch verantwoord zijn, die bovendien voldoet aan proportionaliteit, subsidiariteit en doelmatigheid. Dit vereist maatwerk van de professional onder andere door voortdurend in gesprek te blijven met de jeugdige en zijn of haar ouders en doorlopend te evalueren en reflecteren. Jeugdigen en ouders moeten tevens goed op de hoogte zijn van hun rechten en op welke wijze ze bezwaar kunnen maken als ze het met een professionele keuze niet eens zijn. Alleen dan kan worden tegemoetgekomen aan de rechten van jeugdigen in een accommodatie voor gesloten jeugdhulp.

5

Jeugdigen en ouders recht doen: een pedagogisch kinderrechtenperspectief

---

Höfte, S. J. C., Bunthof, A., Stams, G. J. J. M., & Kuiper, C. H. Z. (2024).
Jeugdigen en ouders recht doen, een pedagogisch kinderrechten perspectief
[Manuscript in voorbereiding].
Forensische orthopedagogiek, Universiteit van Amsterdam.

Samenvatting

Werken vanuit een integrale kinderrechtenbenadering is de basis voor professioneel handelen. Op welke wijze wordt door professionals in de residentiële jeugdhulp omgegaan met kinderrechten als beoogde basis voor het pedagogisch handelen? Er zijn 11 semigestructureerde interviews gehouden, met 13 professionals, gekoppeld aan 8 specifieke cases, met als doel inzicht te krijgen in de pedagogische, juridische en ethische overwegingen van de professionals. Elke casus betrof een kritische beroepssituatie waarin de professional zich gesteld ziet voor een professioneel probleem of dilemma.

In de praktijk maken deze professionals bewust pedagogische overwegingen bij beslissingen over zorg; juridische en zorgethische overwegingen worden echter niet expliciet gemaakt. De juridisch-ethische kaders vergroten de handelingsruimte van de professionals om vanuit hun discretionaire bevoegdheid pedagogisch te kunnen handelen vanuit het belang van het kind. Echter ervaren de professionals eerder een beperking van die ruimte door angst voor de externe (achteraf) toetsing van hun handelen op basis van wet- en regelgeving die geënt is op kinderrechten. Het kinderrechtenverdrag dient niet, bewust, als basis voor hun handelen.

Om de juiste afwegingen te kunnen maken in het belang van jeugdigen en ouders en meer recht te doen aan hun (rechts)positie zullen professionals meer gebruik moeten maken van de ruimte die de juridische kaders hen geeft. Dit vraagt om bewustwording bij zowel de organisatie als de professional van het belang en de waarde van de ruimte binnen de juridische kaders en een concreet instellingsbeleid met focus op het kinderrechtenperspectief. Het benutten van de pedagogische ruimte die de organisatie creëert op basis van kinderrechten kan de kwaliteit van het pedagogisch handelen van de professional versterken, wat recht doet aan de jeugdige en zijn of haar ouders.

Trefwoorden: residentiële jeugdhulp, professioneel pedagogisch handelen, kinderrechten

Inleiding

Het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind¹ (IVRK) stelt dat iedere jeugdige het recht heeft om bij zijn eigen familie te kunnen wonen en op een veilige manier te kunnen opgroeien en zich te ontwikkelen met een daarbij horend toekomstperspectief. Alleen lukt veilig opgroeien en ontwikkelen niet altijd zonder professionele ondersteuning. In een aantal situaties moet de jeugdige zelfs (meestal tijdelijk) ergens anders gaan wonen. De Verenigde Naties heeft in de preambule van het IVRK verklaard dat een jeugdige recht heeft op speciale zorg en ondersteuning: “het kind heeft op grond van zijn lichamelijke en geestelijke onrijpheid bijzondere bescherming en zorg nodig, met inbegrip van geëigende wettelijke bescherming, zowel vóór als na zijn geboorte”.

In de eerste helft van 2023 kregen van de 4,5 miljoen jeugdigen onder de 23 jaar 384 duizend jongeren jeugdhulp in natura (8,6%). In de eerste helft van 2022 waren dit er 382 duizend. Naar verwachting zal het aantal jongeren met jeugdhulp in de definitieve schatting over 2023 nog hoger zijn: in eerdere jaren bleken de definitieve cijfers hoger uit te vallen dan de voorlopige. De meesten, 95 procent van deze groep, kregen jeugdhulp zonder verblijf. Ruim 9 procent, bijna 36 duizend jeugdigen, kregen jeugdhulp met verblijf (4,6 % zowel zonder als met verblijf 4,8 % uitsluitend met verblijf (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2023).

De meest ingrijpende bemoeienis met het gezinsleven is een uithuisplaatsing. Wanneer de kinderrechter beslist een jeugdige uit huis te plaatsen, wordt het recht op een gezinsleven van de jeugdigen en ouders geschonden en worden gezonde sociale contacten met familie en vrienden verbroken en de schoolsituatie gewijzigd. Bij een uithuisplaatsing nemen niet alleen kinderrechters, maar ook jeugd- en gezinsprofessionals regelmatig (vergaande) beslissingen, die zowel pedagogische als juridische afwegingen vragen. Immers door het gerechtelijke besluit tot uithuisplaatsing verandert de pedagogische basis voor de jeugdigen dramatisch (NJI, 2022).

De pedagogische basis wordt beschreven als alles in de wereld dat te maken heeft met het opgroeien, het opvoeden en de ontwikkeling van jeugdigen en bestaat uit zowel pedagogische sociale relaties als de pedagogische leefomgeving. In die nieuwe pedagogische leefomgeving, na een uithuisplaatsing, moet er een aanbod van diensten, voorzieningen en (residentiële) plekken zijn waar jeugdigen

---

1 European Convention on the Rights of the Child, 20 November 1989, Treaty Series, vol. 1577, p. 3. The UNCRC was adopted during the 44th General Assembly of the United Nations, Resolution 44/25.

en ouders gebruik van kunnen maken en die afgestemd zijn op hun behoeften (NJI, 2022, p. 12-13). Een deel van de vanzelfsprekende professionals verdwijnt (leerkrachten, ambulante ondersteuners). Daarvoor in de plaats komen jeugd- en gezinsprofessionals.

Er bestaan verschillende juridische, pedagogische en branchekaders die in de afweging van de professionals zouden kunnen of zelfs moeten worden meegenomen: (inter)nationale kaders zoals het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens² (EVRM) en het IVRK, het Burgerlijk Wetboek en de Jeugdwet, de professionele standaard bestaande uit de geldende beroepscode, de veldnormen, het Kader Passende zorg en het model de Best interest of the Child (BIC-model) (Kalverboer & Zijlstra, 2006).

Sombroek en Liefwaard (2023, p.19) pleiten in het preadvies 'Jeugd, zorg en recht' voor een integrale kinderrechtenbenadering, omdat "alle kinderrechten met elkaar samenhangen en even belangrijk zijn". Een benadering die voortvloeit uit een juridisch bindend karakter van het IVRK. In het rapport van het NJI wordt het Kinderrechtenverdrag (1989) gezien als een universeel kader voor de pedagogische basis (NJI, 2022, p 16). Het verankeren van rechtswaarborgen in de wetten en richtlijnen lijkt echter niet voldoende te zijn om jeugdhulp te verlenen en de kinderrechten na te komen (Höfte et al., 2021). In 2019 heeft de kinderombudsman een stappenplan 'Het beste besluit voor het kind' gelanceerd, waarin afwegingen vanuit een kinderrechtenperspectief zijn opgenomen. In het Manifest Kinderrechten wordt gepleit voor het verplicht gebruik van het stappenplan (Manifest, 2024, p. 7).

Volgens de beroepscode van de beroepsvereniging van professionals in sociaal werk (BPSW, 2021) werken professionals in de residentiële setting vanuit een maatschappelijke opdracht waarin ze continu verbindingen aan gaan met jeugdigen en ouders. De BPSW (2017) definieert professioneel handelen als "alle handelingen die een professional verricht wanneer hij jeugdhulp of jeugdbescherming biedt". In het competentieprofiel van de jeugd- en gezinsprofessional (SKJ, 2017) wordt gesproken over 'vakvolwassen professionals'. Wat betekent dat ze in staat moeten zijn om vakspecifieke kennis zelfstandig, flexibel en op maat toe te passen in de praktijk. De kennis wordt geïntegreerd in het handelen en is in sommige opzichten impliciet. Wat iemand precies nodig heeft, verschilt per individu. Daarom beschikken de professionals over een professionele handelingsruimte om binnen de gegeven kaders maatwerk te kunnen bieden. Een van die kaders is de Jeugdwet die tevens

---

2 European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Wet van 4 November 1950, inwerking getreden op 31 Augustus 1954 (*Trb.* 1990, 156).

een algemene brede bedoeling heeft met open normen. Artikel 4.1.1 Jeugdwet stelt dat “de jeugdhulpaanbieder en de gecertificeerde instelling verantwoorde hulp moeten verlenen, waaronder wordt verstaan hulp van goed niveau, die in ieder geval veilig, doeltreffend, doelmatig en cliëntgericht wordt verleend en die is afgestemd op de reële behoefte van de jeugdige of ouder”.

Ondanks de vele beleidsregels en vernieuwingen in beleid lijkt zorg die afgestemd is op de behoeften van jeugdigen en ouders en het waarborgen van fundamentele rechten niet automatisch tot stand te komen (Stellaard, 2023).

Probleem- en vraagstelling

We weten niet welke af- en overwegingen professionals in de dagelijkse praktijk maken bij het professioneel handelen. Welke invloed heeft het juridisch kader op het professioneel handelen? Doen we jeugdigen en ouders recht vanuit zowel een pedagogisch als kinderrechtenperspectief? Dat leidt tot de volgende onderzoeksvraag:

Op welke wijze wordt door professionals in de residentiële jeugdhulp omgegaan met kinderrechten als beoogde basis voor het pedagogisch handelen?

Methode

Opzet van de studie

Er is een kwalitatieve studie uitgevoerd met als doel diepgaand inzicht te verkrijgen in de overwegingen en besluitvormingsprocessen van professionals die werkzaam zijn binnen de residentiële jeugdhulp (een specifieke vorm van jeugdhulp met verblijf).

Deze studie is gebaseerd op 11 semigestructureerde interviews, gekoppeld aan 8 specifieke cases. De cases zijn aangeleverd door instellingen die (kleinschalige) residentiële jeugdhulp bieden, inclusief diagnostiek, behandeling en gespecialiseerde ambulante hulpverlening voor jongens en meisjes in de leeftijd van 6 tot 21 jaar.

De interviews zijn uitgevoerd als onderdeel van een RAAK-publiek-onderzoek “Kinderen recht doen”, gefinancierd door het Regieorgaan SIA (RAAK.PU07.028); Het onderzoek is een praktijkgericht kwalitatief onderzoek dat tot doel heeft het bewust bekwaam maken van de professional in het handelen volgens pedagogische uitgangspunten. De studie heeft ethische goedkeuring verkregen van de Ethische onderzoekscommissie van Hogeschool Leiden onder registratienummer CEO

07/2023. Bij de uitvoering van dit onderzoek werden de Consolidated Criteria for Reporting Qualitative Research (COREQ) gevolgd (zie Bijlage B) (Tong et al., 2007).

Procedure

Bij drie residentiële jeugdhulp instellingen zijn cases opgevraagd die niet ouder waren dan twee jaar. Het waren instellingen voor: gespecialiseerde gesloten jeugdhulp met als specialisatie zorg voor jongeren met een licht verstandelijke beperking (lvb); gezinshuizen met behandeling en specialistisch ambulante hulp; en open residentiele jeugdhulp voor jongeren met ernstige gedragsproblematiek. De casus betrof een kritische beroepssituatie beschreven als een situatie waarin de beroepsbeoefenaar zich gesteld ziet voor een professioneel probleem of dilemma (Grotendorst et al., 2005). Selectiecriteria waren a) de jongere kreeg jeugdhulp met verblijf, met een betrokkenheid van jeugdbescherming (residentieel verblijf of 24/7 gezinshuizen), b) de jongere was tussen de 6 en 23 jaar oud, c) waarbij het met grote inspanning gelukt is of juist moeilijk was om tijdens het pedagogisch handelen de kinderrechten te waarborgen.

Als aanwijzing werd meegegeven werd dat er gedacht kon worden aan: “een moeilijke casus volgens het MDO”; “de casus is ingebracht tijdens intervisie of moreel beraad”; “er is tijdens of naar aanleiding van de behandeling een klacht ingediend”; of “Jeugdstem of het CCE heeft een actieve rol gespeeld in het behandelproces”.

De instellingen hebben zelf de betrokken professionals benaderd met het verzoek om deel te nemen aan dit onderzoek. Vervolgens hebben de onderzoekers schriftelijke informatie verstrekt aan de professionals over het doel van het onderzoek. De professionals hebben een informed consent ondertekend, waarbij zij op de hoogte waren gesteld dat er geen enkele consequentie was verbonden aan het wel of niet deelnemen aan het onderzoek, en dat zij te allen tijde zonder opgaaf van reden konden stoppen. Geen enkele respondent heeft zich teruggetrokken.

De interviews zijn afgenomen door vier ervaren getrainde kwalitatieve onderzoekers. De interviews duurden, variërend in duur tussen de 45 minuten en 2 uur. Drie onderzoekers zijn meester in de rechten (mr.) (SH, AB, MG) en een onderzoeker (MS) heeft een Master of Science (MSc.), allen identificeren zich als vrouw.

Voorafgaand aan de interviews besprak de onderzoeker de doelstelling en de werkwijze van het interview met de respondenten. Opnieuw werd benadrukt dat de respondenten op elk moment konden stoppen zonder consequenties, zowel voor als tijdens het interview.

Op basis van een Topiclijst (Bijlage A) werden vervolgens semigestructureerde vragen gesteld, waar op doorgevraagd werd om de kwaliteit van de verkregen informatie te verhogen en wel de relevantie, diepte, hoeveelheid, reikwijdte en specificiteit (Moerman, 2010).

Om te beginnen werd a) de kritische beroepssituatie (Grotendorst & Rondeel, 2005) door de geïnterviewde toegelicht, waarna de interviewer de professional gevraagd heeft naar b) de pedagogische en juridische overwegingen, c) sleutelmomenten (een moment waarop een situatie met een kleine of grote ingreep een wending krijgt, waardoor het anders wordt dan daarvoor) en belemmerende of bevorderde factoren in de omgang en d) samenwerking met andere professionals en ouders. Om meer details over een specifiek onderwerp te krijgen werd er doorgevraagd met vragen zoals: “Kun je dat uitleggen?”, “Kun je me meer vertellen over ...?”, “Wat vond je daarvan?”, “Wat bedoel je met ...?”.

Van de interviews vond een deel face-to-face plaats in de instelling waar de professionals werkzaam waren (n = 5), een ander deel werd online afgenomen (n = 6). In twee gevallen gaven de professionals er de voorkeur aan om gelijktijdig geïnterviewd te worden. Hierbij vulden zij elkaar goed aan, wat resulteerde in een extra diepgang. Deze interviews werden in tweetallen afgenomen om gelijkwaardigheid te creëren en geen informatie te missen (zie Tabel i).

De interviews werden opgenomen met toestemming van de deelnemers en vervolgens woordelijk getranscribeerd door een professioneel transcriptiebureau. Alle transcripten werden geanonimiseerd. De deelnemers die hadden aangegeven hun transcriptie te willen ontvangen kregen per e-mail een transcriptie van het interview ter review (*membercheck*), waarbij de interviewer telefonisch of per e-mail contact opnam om eventuele wijzigingen of opmerkingen te noteren. Alle respondenten stemden in met de juistheid van de transcriptie van hun interview en er vond geen correctie of aanpassing plaats van de inhoud.

Interviews zijn gehouden tussen mei 2022 en mei 2023. Data saturatie is bereikt (Mason, 2010).

De informatie was rijk (relevant, diep, gedetailleerd, compleet en specifiek) (Moerman, 2010), het was niet nodig een tweede interview te houden. De geluidsopnamen werden gewist om de anonimiteit te waarborgen. Na afloop van het interview ontvingen de respondenten een cadeaubon als blijk van waardering.

Deelnemers

In kwalitatief onderzoek wordt de samenstelling van de steekproef bepaald op basis van het doel van het onderzoek (Creswell, 2013). Er is een doelgerichte steekproeftrekking gebruikt (purposive sampling) en wel intensity sampling (Patton, 2002), wat betekent dat een aantal personen wordt geselecteerd dat diepgaande kennis heeft over het onderzochte fenomeen en daarover 'rijke' informatie kan verschaffen.

Uiteindelijk zijn acht casussen door de instellingen aangedragen en zijn 11 semigestructureerde interviews gehouden. Hierbij zijn 13 professionals uit de residentiële jeugdhulp in Nederland geïnterviewd. Deze bestonden uit vier mannen en negen vrouwen met een gemiddelde leeftijd van 38 jaar. In Tabel 1 zijn de demografische kenmerken van de interviews opgenomen.

Tabel 1: Demografische kenmerken interviews en respondenten

Code	Setting	Geslacht	Locatie	Functie	Interviewer
Prof1&2	gespecialiseerde gesloten residentiële jeugdhulp lvb	M en V	fysiek werklocatie	pedagogisch medewerkers	SH en MG
Prof3	open residentiële jeugdhulp	M	fysiek werklocatie	zorgcoördinator/ jongerencoach	SH
Prof4&5	gezinshuis	M en V	fysiek werklocatie	pedagogisch medewerkers	MG en AB
Prof6	gezinshuis	V	online	pedagogisch medewerker	MG
Prof7	open residentiële jeugdhulp	V	online	gezinsvoogd	SH
Prof8	gespecialiseerde gesloten residentiële jeugdhulp	V	online	afdelingshoofd	AB
Prof9	gespecialiseerde gesloten residentiële jeugdhulp	M	online	gedragswetenschapper	AB
Prof10	gespecialiseerde gesloten residentiële jeugdhulp	V	online	gedragswetenschapper	AB
Prof11	gespecialiseerde gesloten residentiële jeugdhulp	V	fysiek werklocatie	pedagogisch medewerker (mentor)	MG
Prof12	gespecialiseerde gesloten residentiële jeugdhulp	V	fysiek werklocatie	gedragswetenschapper	AB
Prof13	gespecialiseerde gesloten residentiële jeugdhulp	V	online	pedagogisch medewerker (Mentor)	AB

Analyse

De analyse bestond uit twee fasen en werd door twee docent-onderzoekers met een specialisme jeugdrecht uitgevoerd (AB en SH). Tijdens het uitwerken, coderen

en analyseren zijn discussies en gesprekken met elkaar gevoerd om eenheid in het coderen te behouden. De transcripten van de interviews werden geanalyseerd met behulp van Atlas.ti versie 23.

Fase 1.

Om vertrouwd te raken met de data zijn de eerste drie transcripten gelezen en nog eens herlezen (Stap 1) en daarna open (inductief) gecodeerd (Stap 2). De codering vond inductief plaats; zij werd gestuurd door de verhalen en belangrijke kwesties en niet door de theorie. Elk transcript werd onafhankelijk gecodeerd door de twee onderzoekers. Codes werden vervolgens besproken evenals de verschillen in interpretatie. Het gebruik van meerdere codeurs verhoogde de diversiteit aan perspectieven op de gegevens. Waar nodig werden nieuwe codes toegevoegd aan het codeboek of werden eerder gebruikte codes gecombineerd of verwijderd indien een betere beschrijving van de gegevens duidelijk werd.

Daarna zijn de codes aangevuld met de kinderrechten uit het IVRK (Stap 3). Hiervoor is een deductieve analyse gebruikt, omdat we verwachten dat kinderrechten van het IVRK weerspiegeld worden in de data. Wanneer er een onderwerp aan de orde kwam die beschreven staat in een artikel van het IVRK werd deze gecodeerd. Deze kinderrechten codes werden vervolgens gecombineerd met het codeboek uit stap 2.

Vervolgens werden de rest van de interviews maar ook de drie reeds gecodeerde interviews met dit codeboek gecodeerd (Stap 4). Voor een van de drie reeds gecodeerde interviews leidde dit tot een aanpassing. Het resultaat was een gezamenlijke set codes met bijbehorende tekstfragmenten.

De vijfde stap in de analyse bestond uit axiaal coderen. Het groeperen van gegevens met dezelfde codes in één categorie. De categorieën werden vervolgens gecombineerd tot overkoepelende thema's (Stap 6).

Fase 2.

Om verder te onderzoeken hoeveel ruimte de professionals benutten tijdens het professioneel handelen is een deductieve analyse gebruikt. De overkoepelende thema's uit de eerste fase werden naast drie overkoepelende kaders gelegd (zie Bijlage C): 1. Het BIC-model en 2. IVRK en 3. Kader Passende zorg. Eerst werd in de kaders van het BIC-model en Kader Passende zorg expliciet gezocht welke thema's uit fase 1 in de kaders naar voren kwamen. In fase 1 is dit al voor de kinderrechten gedaan. Daarna werd gekeken welke onderwerpen uit alle drie de kaders impliciet en dus onderbelicht is gebleven.

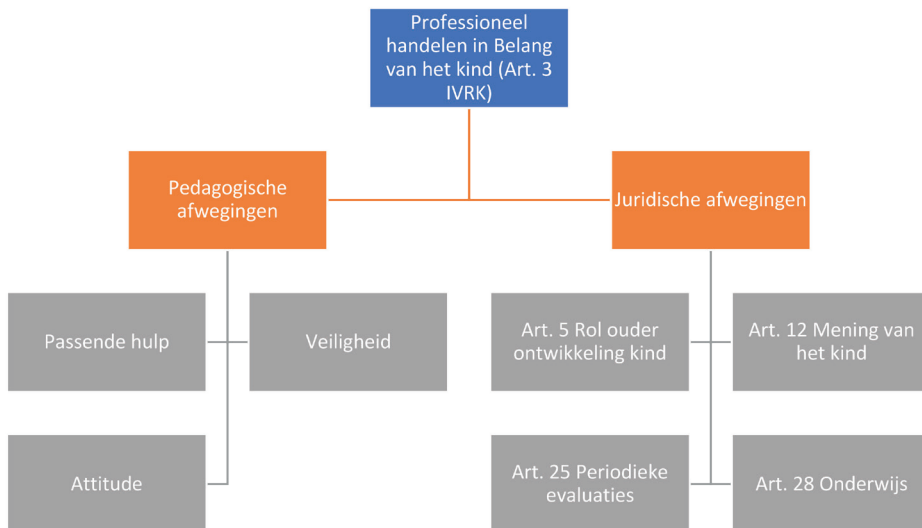
Resultaten

Resultaten Fase 1

In Fase 1 is één overkoepelend thema gevonden die zowel voor de pedagogische als de juridische afwegingen een belangrijke rol speelt: 'Het belang van het kind'. Daarnaast zijn zeven overkoepelende thema's gevonden die door de professionals als belangrijke overwegingen in hun professioneel handelen worden gezien. Drie pedagogische thema's 'Passende hulp'; 'Veiligheid bieden' en 'Attitude' en vier juridische thema's; 'Scheiding kind van ouders'; 'Mening van het kind'; 'Tussentijdse evaluaties' en 'Onderwijs'. De juridische thema's werden meestal niet als kinderrechten benoemd door de professionals of als juridische thema's geduid in de interviews.

Alle thema's zijn opgebouwd uit verschillende samenhangende categorieën, zie Figuur 1. Voor de specifieke codebomen zie Bijlage D. De resultaten worden hieronder per thema gepresenteerd. Wanneer relevant, is onderscheid gemaakt tussen de verschillende groepen professionals: pedagogisch medewerker, gedragswetenschapper en jeugdbeschermer.

Figuur 1: Codeboom belangrijke overwegingen professioneel handelen

Overkoepelend thema. Het Belang van het kind

Het Belang van het kind is zowel pedagogisch (via het competentieprofiel jeugd- en gezinsprofessional) als juridisch (artikel 3 IVRK) een overkoepelend thema. Door zijn algemene formulering is het duidelijk dat het naleven van dit artikel begint met

respect voor de rechten en vrijheden van de jeugdige. Alle rechten van het kind zijn in het belang van de jeugdige (Sombroek & Liefwaard, 2023). In de rest van de pedagogische en juridische thema's wordt uitgewerkt wat hieronder wordt verstaan.

De pedagogische thema's

Thema 1. Passende hulp

Het thema passende hulp is opgebouwd uit vier samenhangende categorieën: 'Behoefte van het jeugdige en ouders bepalen', 'Betrekken van jeugdigen en ouders bij beslissingen', 'Uitleggen van afwegingen en beslissingen' en 'Professionele handelingsruimte'.

Behoefte van het jeugdige en ouders bepalen

Professionals geven aan dat goed onderzoeken wat een jeugdige in zijn ontwikkeling nodig heeft en wat zijn behoefte is, wezenlijk is als je beslissingen neemt over het verlenen van zorg en ondersteuning. De behoefte van de ouders bepalen is ook belangrijk maar primaire opdracht ligt volgens de professionals bij de zorg en behoefte voor een jeugdige. Wel vinden de professionals het belangrijk dat de ouders zich niet buitenspel gezet mogen voelen en dat de ouders in contact blijven met de jeugdige.

Om de behoefte te bepalen is inleven in het gedrag en de problematiek van jeugdigen en ouders met daarbij de cultuur waarin het gezin en de familie leven noodzakelijk. Als professionals alleen van de Nederlandse cultuur uitgaan dan is er onvoldoende informatie, te weinig inzicht en onvoldoende inlevingsvermogen. Een pm'er vertelt: "Want als je hun cultuur erbij pakt en je gaat er alleen vanuit de Nederlandse cultuur naar kijken, dan gaat het mis! Dat gaat niet werken en dat is wat ik wel heel vaak heb gezien" (Prof11).

Professionals geven aan dat in de zoektocht naar wat een jeugdige nodig heeft voorzichtigheid en zorgvuldig aftasten voorop staat. Het zorgzame is van belang, maar als een jeugdige naast de zorg iets anders nodig heeft, bijvoorbeeld een directieve benadering, dan moet een professional dit bieden.

Naar de mening van de professionals behoor je autonomie van jeugdigen en ouders niet onnodig in te perken. Jeugdigen moeten, afhankelijk van hun leeftijd, zoveel mogelijk kiezen in wat ze nodig hebben aan ondersteuning, behandeling en zelfs therapie. Zo moeten jeugdigen bijvoorbeeld hun eigen mentor kunnen kiezen, omdat dit het vertrouwen verhoogt en het handelen van de professional meer legitimeert:

Voorheen was dat niet zo. Dat is eigenlijk sinds...ja, dat is niet altijd zo geweest hoor, maar sinds, ik denk, een jaartje dat inderdaad het kind die mag kiezen uit bijvoorbeeld twee, drie collega's die zij als mentor wilt hebben. (Prof13)

Een belangrijke basisbehoefte is dat jeugdigen en ouders bij elkaar willen zijn en dat betekent dat de professional vaardigheden inzet om de relatie van de jeugdige met zijn ouders te behouden en te versterken, tenzij dit niet veilig genoeg is of dat er sprake is van ernstig nadeel.

Uiteindelijk is dit ook wat het kind wil. Er is gewoon een hele goede band met de biologische ouders. Dat het kind het gevoel heeft van: He, ik mag hier zijn van mijn moeder, mijn moeder vindt het goed. Er is geen spanning en dat is het resultaat van al die jaren hard werken. (Prof7)

Betrekken van jeugdigen en ouders bij beslissingen

De professionals vinden het belangrijk zowel de jeugdigen en ouders te betrekken bij het nemen van beslissingen. Dit doen ze door vragen te stellen; begrijpen ze waarom welke afwegingen zijn gemaakt, welke kaders er worden gesteld en op basis waarvan de keuze is gemaakt. Is kiezen niet mogelijk omdat hier noodzaak voor is dan moet dit goed worden uitgelegd.

Ik probeer haar zoveel mogelijk binnen de kaders te betrekken, maar dat zij de regie heeft van en de verantwoordelijkheid draagt dat zij op tijd haar verlof plannen inlevert zodat deze op tijd besproken en goedgekeurd kunnen worden. Ik probeer wel heel veel bij haarzelf neer te leggen. (Prof13)

Er wordt door professionals verschillend met het betrekken van jeugdigen bij beslissingen omgegaan. Afhankelijk van de leeftijd van jeugdigen worden ze betrokken in belangrijke besluiten, zoals het bekijken van de mogelijkheid om weer bij de ouder te gaan wonen, welke afspraken er moeten worden gemaakt, de keuze voor een andere vorm van jeugdhulp en over het aanwezig zijn bij gesprekken over de voortgang van de hulpverlening. Daarnaast vinden ze de stem van de jeugdige hierin belangrijk:

Ik vind het heel goed dat een kind gehoord wordt. Dat het kind ook een beetje het gevoel heeft van: hè, ik heb ook een stem, ik heb ook wat te zeggen, ik mag ook wat bepalen in mijn traject. (Prof13)

De professionals geven aan dat als een jeugdige zich niet gehoord voelt dit gevolgen heeft voor zijn geloofwaardigheid, hierdoor kan de jeugdige statements intrekken en onvoldoende voor zichzelf opkomen. Een pm'er vertelt dat ze aan de jeugdige wil laten zien dat ze hem of haar begrijpt en doet dit door zich aan te passen naar zijn of haar niveau (Prof3). Jeugdigen moeten leren om aan te geven wat ze belangrijk vinden en om hun mening te geven volgens de professionals. Professionals geven aan dat jeugdigen de ruimte krijgen om bij dagelijkse gebeurtenissen aan te geven wat ze willen, wat ze moeilijk vinden of wat ze angstig maakt. Professionals onderschatten regelmatig hoe goed jeugdigen kunnen inschatten wat goed voor hen is en wat voor hen werkt. Ze willen voorkomen dat ze voor de jeugdige beslissen door steeds te verwoorden wat ze zien 'gedrag en een reactie ondertitelen' en te toetsen bij de jeugdige of dit klopt.

Het besef van het belang ouders te betrekken bij de inhoudelijke afwegingen en beslissingen die zij nemen ten aanzien van hun kinderen is groot; ouderparticipatie stimuleren is een belangrijke opdracht voor de professional. Uiteindelijk bepaalt de visie, de attitude van de professional, de vaardigheid om ouders te kunnen betrekken en de context (vrijwillig en gedwongen kader) de wijze en de mate van betrokkenheid van ouders. Een pm'er illustreert: "Dat we daar ouders een rol in geven van: he, want dat ze ook mee mogen beslissen, want uiteindelijk is het hun kind" (Prof2).

Net zoals bij het betrekken van jeugdigen varieert de wijze waarop ouders betrokken worden. Bij belangrijke overlegsituaties rondom het vervolg van jeugdhulp, zoals een perspectiefgesprek is het noodzakelijk dat de ouder hierbij is. Soms worden ook eerst beslissingen genomen en vindt het informeren achteraf plaats.

De gedragswetenschappers geven aan dat ze door hun rol minder direct contact met de jeugdige en ouders hebben en dus deels afhankelijk zijn van de informatie van de pm'ers. Als er contacten zijn, zijn ze kort. Ze vinden het belangrijk om bereikbaar te zijn voor jeugdigen en ouders als ze vragen hebben over de beslissingen die zijn genomen. Inhoudelijke besprekingen tussen collega's of in een groter team zou veel vaker plaats moeten vinden om gedrag en problematiek goed te begrijpen.

De bereidheid van ouders in het vrijwillig kader en het gedwongen kader om betrokken te zijn bij beslissingen lijkt te verschillen. In het vrijwillig kader is er meer bereidheid van ouders (ook door een dreigende drangsituatie), in het gedwongen

kader moet je soms eerst boosheid en weerstand overwinnen, omdat er tegen de wil van ouders is gehandeld: "Nou eigenlijk zat moeder daar met enorm veel emotie, ontplofte eigenlijk altijd in elk gesprek" (Prof5). Gedragswetenschappers zijn van mening dat als ouders niet goed worden ondersteund, een jeugdige ook niet goed kan worden geholpen en ondersteund. Dat ouders hulp aanvaarden als het nodig is voor hun kind moet vaker verplicht worden. De drempel voor ouders om ook behandeld te worden of hulp te ontvangen moet zoveel mogelijk worden verlaagd:

En wat ik denk is dat we dat meer zouden moeten faciliteren. Wat heb je dan nodig om het wel mee te gaan doen en om dus samen met je kinderen in behandeling te gaan? Want het ligt niet alleen aan het kind. (Prof8)

Een belangrijke voorwaarde voor het betrekken van jeugdigen en ouders is luisteren zonder een oordeel te vellen. Door goed te luisteren en je te verdiepen in de kennis van jeugdigen en ouders ontstaat er vertrouwen. Jeugdigen en ouders moeten weten dat je meer inzicht wilt krijgen in de dynamiek tussen jeugdige en de ouder om de opvoedingsstrategieën in kaart te brengen en te bepalen wat er nodig is. Het is nodig om het brede spectrum rondom het gezin te kennen en er voldoende inzicht in te hebben om goed in te schatten welke pedagogische handelingen nodig zijn en deze helder kunnen worden beargumenteerd:

Zij hebben al zoveel hulpverleners gezien. Dus waarom ga jij nu het verschil maken, zeg maar. Wat ga jij dan anders doen dan de rest? Ja, dat dat vraagt ook een stukje investering in zo'n ouder en soms ook gewoon maar even luisteren naar 't verhaal zonder daar direct een oordeel over te hebben of te zeggen oh, maar ik denk dat het zo moet. Dus hè, niet altijd volledig in die hulpverlenersrol schieten. (Prof8)

Het niet goed en zonder oordeel luisteren naar ouders en jeugdigen en het niet of onvoldoende betrekken van jeugdigen en ouders zowel in het vrijwillige als gedwongen kader wordt door professionals ervaren als een negatieve factor die invloed heeft op de inzet en voortgang van de jeugdhulp: "Ik weet, zeg maar, dat moeder precies ook tegen dezelfde dingen aanliep. Dat zij haar wensen en behoefte kenbaar maakte en had het gevoel dat de jeugdbescherming daar niet naar luisterde" (Prof2).

Uitleggen van afwegingen en beslissingen

Professionals geven aan dat de door hun gemaakte afwegingen en genomen beslissingen gemotiveerd uitgelegd en verklaard moeten worden aan ouders en jeugdigen. Hierin zo open en eerlijk mogelijk communiceren is een basisvoorwaarde (Prof3). Om genomen beslissingen goed uit te leggen zijn professionals alert op het onderscheiden van hun eigen meningen en interpretaties van de feiten. Meninge worden vaak ten onrechte als feiten aangemerkt. Beslissingen moeten gebaseerd zijn op basis van kennis, omstandigheden, problematiek van jongeren en de feitelijke situatie.

In de praktijk lijkt het uitleggen echter ook tot overtuigen te leiden. De jeugdige en de ouder moeten de kans krijgen om aan te geven waarom ze het er niet mee eens zijn of aan welke andere oplossingen ze denken. Daarbij hoort het herhalen en controleren of het wordt begrepen. Professionals melden dat het doel is de jeugdige en/of ouders mee te laten werken zodat ze het gevoel krijgen dat ze zelf de beslissing hebben genomen of invloed erop hebben gehad. Ze stellen zelfs dat als de visie verschilt, je instrumenten kunt gebruiken om met hen in gesprek te gaan om ze inhoudelijk beter te overtuigen, zoals het volgende citaat illustreert: "Als wij niet een gelijke mening delen met de jeugdige daarin, dat wel onze kant wordt uitgelegd en dat het uiteindelijk natuurlijk in jeugdige eigen bestwil is om die keuze op dit moment niet te maken" (Prof13).

Gedragswetenschappers in een gesloten setting vinden dat jeugdigen en ouders goed moeten worden ingelicht over de mogelijkheid om middelen en maatregelen in te zetten. Dat zij degene zijn die dit beslissen en wat de duur daarvan is en dat er ook wordt uitgelegd hoe de geslotenheid wordt afgebouwd. Soms komt het volgens gedragswetenschappers voor dat een jeugdige langer in een gesloten setting moet verblijven. Bijvoorbeeld omdat jeugdbescherming nalatig is geweest en slecht bereikbaar, of er geen vervolgplek is. Voor gedragswetenschappers is dit onacceptabel: "dat kan een consequentie zijn, dus dat het traject uitloopt, dat een jeugdige langer gesloten moet zitten. Dat hebben we wel eens meegemaakt. Ja of uiteindelijk moet je zelf knopen gaan doorhakken" (Prof12).

Professionele handelingsruimte

Professionals geven aan dat ze soms de grenzen van de professionele handelingskaders opzoeken. De problematiek en het gedrag van jeugdigen vragen soms om creatieve oplossingen om te doen wat nodig is in het belang van de jeugdige. Bijvoorbeeld als het gedrag zo ernstig is dat specialistische zorg niet voor handen is, moet er in de dagelijkse praktijk een veilige oplossing worden gezocht. Een gedragswetenschapper vertelt:

We hebben in de zomer natuurlijk een CCE ingeroepen en dat is echt fantastisch. Ik bedoel, daar zijn twee drie personen bij betrokken geweest, nou, die hebben echt bakken aan expertise en daarin hebben we ook wat lijnen kunnen uitzetten. Dus dat was ook wel erg fijn omdat we gewoon wisten van: nou de jeugdige gaat hier voorlopig niet weg, dus we gaan zelf wat inzetten met nou ja, testen wat we kunnen. (Prof10)

Ook de jeugdbeschermer maakt gebruik van zijn professionele handelingsruimte wanneer dit in het belang van het gezin is:

Ik merk wel aan mezelf dat ik er best wel moeite mee heb om hier strak de regels te volgen en te zeggen luister, het is langer dan twee jaar geleden, ik vind dat er eigenlijk een voogdijmaatregel moet komen. Officieel gezien zou dat moeten, maar bij dit gezin vind ik dat echt beschadigend. De moeder heeft echt het gevoel dat ze buitenspel wordt gezet. In de praktijk verandert er niet zoveel, want er worden wel beslissingen doorgedrukt, ook het gezag. Het gevoel van moeder vind ik wel een ding. (Prof7)

Echter geven de professionals ook aan bang te zijn om creatieve oplossingen te bedenken omdat ze zich bewust zijn van het Professioneel toezicht van Stichting Kwaliteitsregister Jeugd (SKJ, 2022). Een pm'er illustreert:

Sinds de invoering van de tuchtrechtspraak SKJ is iedereen bang om verantwoordelijk te worden gesteld voor hun professioneel handelen. . . . Want vanaf die dag, met de invoering van het SKJ en het AKJ. En ze kunnen persoonlijk voor de tucht, zijn ze soms niet meer aan het hulpverleners. (Prof6)

Gedragswetenschappers geven aan dat men door wachtlijsten en de niet toegankelijkheid van specialistische zorg niet de juiste en passende zorg kunt bieden. De inzet is, ondanks dat de specialistische kennis niet voor handen is, de best passende oplossing te bieden in het belang van het kind. Soms kleven hier nadelen aan die ook tot ethische dilemma's leiden, bijvoorbeeld dat een jeugdige maandenlang in de crisisopvang of op een niet passende groep verblijft en de inzet van individuele programma's. Gedragswetenschappers zijn zich hiervan bewust en zoeken hiervoor hulp bij de regiomanagers en bestuurders waarvan ze zouden willen zien dat er verantwoordelijkheid wordt genomen dat het zo niet langer kan:

Als iemand vanuit de instemmingsverklaring na vier of zes weken - ik weet even niet meer hoe lang dat was - al zegt dat dit meisje naar een VIC-unit moet en we anderhalf jaar later pas een plek krijgen in een VIC-unit omdat er door gemeentes en zorgaanbieders, nou ja, noem het allemaal maar op welke spelletjes er allemaal gespeeld zijn, pas ja, de verantwoordelijkheid genomen wordt, wat eigenlijk al na een maand of twee maanden wordt uitgedragen, ja, dat is natuurlijk absurd. (Prof9)

Thema 2. Veiligheid bieden

Het thema veiligheid bieden is opgebouwd uit drie samenhangende categorieën: 'Bescherming jeugdige en anderen'; 'Regels en structuur' en 'Relatie'.

Bescherming jeugdige en anderen

Volgens professionals is ondersteuning bieden in de ontwikkeling en opvoeding alleen mogelijk als de veiligheid van en voor de jeugdige gewaarborgd is. Professionals zien het als een essentiële opdracht de veiligheid van jeugdigen vast te stellen en te waarborgen om hierna te bepalen wat er nodig is. (Prof4,5,6,9&11). Dit geldt zowel in een thuissituatie, (ouders, pleegouders) als in een gesloten residentiële setting. De situaties waarin veiligheid moet worden bepaald is niet alleen de bescherming van de jeugdige in een thuissituatie, maar ook op groepen bijvoorbeeld tegen onderlinge (seksuele) agressie en pestgedrag. Soms komt het voor dat ouders en/of broers of zusjes moeten worden beschermd tegen het gedrag van de jeugdige.

Regels en structuur

Professionals geven aan dat consequent zijn en regels stellen een belangrijk onderdeel is van het handelen omdat je zo een structuur biedt aan die jeugdigen die niet (veel) ruimte aankunnen. Te veel ruimte kan te weinig houvast bieden waardoor een jeugdige grenzeloos kan worden. Door houvast te bieden wordt de omgeving ook voorspelbaar voor de jeugdigen omdat ze weten wat er gaat gebeuren:

Op het moment dat zij duidelijkheid ervaren en ze weten dat, dan wordt de omgeving dus voorspelbaar en ze weten van: oké, nee, als ik dit laat zien, dan gaat ze daar met mij over in gesprek en zeggen ze echt niet de dingen die ik wil horen, maar wordt het wel voorspelbaar. (Prof12)

Er is een gevaar dat door het vaak wisselen van professionals regels en structuur meer wordt aangewend omdat er geen vertrouwensrelatie kan worden opgebouwd. Dit kan averechts werken in situaties waarin het niet nodig is en kan het tot repressief handelen leiden.

Relatie

Algemeen werkzame elementen van jeugdhulp, zoals een (vertrouwens)relatie en heldere afspraken worden onderschreven in de gesprekken. Die relatie kan op de proef gesteld worden. Professionals geven aan wanneer er een incident heeft plaatsgevonden en er maatregelen zijn ingezet ze in contact willen blijven met de jeugdige en willen onderzoeken waarom het incident heeft kunnen gebeuren. Betrouwbaar zijn is een belangrijke voorwaarde in het werk. Het gaat om het gedrag en de wijze waarop een professional een jeugdige en de ouders benadert. Dit is de wijze waarop je respect krijgt van de jeugdige en ouders en kan werken vanuit de relatie. Dit kan alleen als het vertrouwen wederzijds is:

Dus hij koos constant alleen met wie hij dat allemaal wel kon. En op een gegeven moment zei ik: luister, als ik jouw bitch word en het gedrag wat ik nu heb gezien, dat ga ik niet pikken. Weet je! Ik ben niet als die andere dus als we gaan doen dan gaan we respectvol met elkaar om, liefdevol, het is geven en nemen voor allebei. (Prof11)

Thema 3. Attitude

Het thema attitude is opgebouwd uit twee samenhangende categorieën: 'Grondhouding' en 'Verbondenheid'.

Grondhouding

Professionals geven aan dat ze vertrouwen op hun intuïtie in het omgaan met jeugdigen en ouders. Zij schatten gevoelsmatig in wat er nodig is om goede afwegingen te maken, dit kan alleen als er een goede zelfkennis en reflectie is op deze houding. De persoonlijkheid van de werker lijkt leidend. Gevoelsmatig weten ze vaak wat goed is, ook als agressie en onbegrepen gedrag een reactie vraagt. De non-verbale uitstraling en de communicatie zijn belangrijk in het werk (Prof 3). Voelt een professional spanning of angst, dan reageren hier niet alleen jeugdigen maar ook ouders direct op. De manier waarop professionals afwegen, reageren en in

contact staan met de jeugdige is verschillend en afhankelijk van de ervaringen van de professional en diens persoonlijke professionaliteit en eigen normen en waarden:

In mijn cultuur is familie heel belangrijk. Zo had ik een mentorkindje waarbij de ouders heel vaak de afspraken niet na kwamen en waren ook heel vaak eigenlijk niet te bereiken. Ja, ik had in het begin dacht ik blijf ze bellen. Het blijven je ouders. Ik snap dat je het niet leuk vindt dat ze hun afspraak niet zijn nagekomen, maar dat contact. Bel ze gewoon, jij bent het kind, dan heb jij jouw deel in ieder geval gedaan. Maar ik merkte eigenlijk door de maanden heen van: ja, het voelt eigenlijk gewoon keer op keer als een afwijzing. Ze had wel LVB. Het was een jong meisje van dertien jaar met LVB. Zij leed ook aan automutilatie, dus als haar ouders inderdaad weer niet opnamen, dan ging zij zichzelf beschadigen. Ja, in die casus heb ik het wel moeilijk ja, ik vond dat ze wel contact moest zoeken, maar ik wist dat dat weer een afwijzing voor haar zou zijn, dus ik vond het wel moeilijk en ik wist me op dat moment eigenlijk ook niet echt raad meer. (Prof11)

Ook het proces van behoeften in kaart brengen moet geëvalueerd worden door middel van vragen van feedback. Het is van belang dat angst en professionele spanning met elkaar wordt besproken, dat van elkaars ervaringen en afwegingen wordt geleerd.

Dus hoe kan je dat leren? Ja, dat gaat een stuk weg door ervaring op te doen en door op je bek te gaan. En een keer agressie meemaken omdat moeder helemaal door het lint gaat. Omdat je wat verkeerd doet. (Prof9)

Verbondenheid

De professionals geven aan dat de band die de jeugdige met zijn ouders heeft de basis is en dat dit altijd in het handelen een uitgangspunt moet zijn. Met ouders op één lijn staan is belangrijk om de begeleiding geleidelijk te laten lopen (Prof3). Professionals realiseren zich dat hun interventies en betrokkenheid slechts een tijdelijk karakter hebben en dat ze passanten zijn:

Ieder mens, ieder kind loopt een eigen levensweg, hun eigen pad. Ergens op die route komen wij in beeld. Wij zijn eigenlijk een tussenpunt in het leven van een kind en dat gaat ook weer weg. Ouders en familie zijn natuurlijk gewoon de basis. (Prof4)

Professionals geven aan dat in hun handelen het belang van de jeugdige voorop staat. Ze kijken hierbij naar wat is goed is voor de jeugdige in hun begeleiding en ondersteuning. In veel verschillende situaties moeten de belangen van jeugdigen worden overwogen en vragen om een passende reactie van de professional. Professionals geven aan dat ze goed af willen stemmen met de jeugdige over wat er nodig is en maatwerk willen bieden. Maar om dit goed te doen vraagt veel van de professional:

Zeker als je kijkt naar als jongeren op een groep wonen waarin je met tien kinderen te maken hebt die allemaal, hè, wat willen, zit daar een bepaalde structuur in die belangrijk is. Maar ieder kind zit daar ook weer met zijn eigen problematiek. Dus je zou willen dat er ook voor ieder kind een passend traject is. En ik denk dat dit iets is wat we steeds meer aan het ontwikkelen zijn, maar dat dat wel meer vraagt van de medewerkers. (Prof9)

Professionals geven aan om maatwerk te kunnen bieden het soms noodzakelijk om met een klein vast team te werken rondom een jeugdige. Voordeel is dat er stabiliteit is voor de jeugdige maar professionals geven aan dat ze ook te betrokken kunnen raken waardoor bepaalde stappen, zoals het betrekken van een jeugdbeschermer en gedragswetenschapper, worden vergeten (Prof 8).

Juridische thema's

Er zijn vier juridische thema's gevonden in de interviews, die meestal niet als kinderrechten zijn benoemd door de professionals of als juridische thema's worden geduid in de interviews.

Thema 1. Artikel 9: Scheiding van kind en ouder

Jeugdigen en ouders mogen niet van elkaar worden gescheiden, tenzij een scheiding in het belang is van het kind en volgens de vastgestelde procedures gebeurt. Jeugdigen en ouders moeten in zulke procedures hun standpunt kunnen geven en

wanneer ze toch van elkaar gescheiden worden, hebben zij in ieder geval recht op regelmatig contact. Tenzij dit niet in het belang is van het kind.

Om de rol van ouders te kunnen bepalen in het contact geven de professionals aan dat het in een casus duidelijk moet zijn wat de juridische context is. Wie heeft het gezag, hoe is de thuissituatie en is er een beslissing geweest in het gedwongen kader (crisisplaatsing, OTS, uithuisplaatsing, gezagsbeëindigende maatregel). Met wie is het contact, hoe zit het met de omgang? In het veiligheidsplan is opgenomen op welke wijze de omgang plaatsvindt en professionals bepalen op welke wijze de omgang wordt begeleid indien dit noodzakelijk is.

Een jeugdbeschermingsmaatregel is soms noodzakelijk om duidelijkheid te bieden en hierin ook gezag uit te stralen om ouders te weerhouden schade toe te brengen aan hun kinderen: "Er is echt wel iemand nodig die met de vuist op tafel kan slaan. Die kan zeggen van dit gaan we niet op deze manier doen" (Prof6). Professionals zijn van mening dat zij de ouders met gezag moeten wijzen op de verantwoordelijkheid die ze in het contact met hun kinderen hebben. Zij hebben de positie en de opdracht om zowel ouders als jeugdbeschermers en betrokken andere deskundigen te wijzen op het belang van kinderen en wat zij nodig hebben. Wanneer in het belang van de jeugdige besloten is dat er geen perspectief is voor thuisplaatsing vinden de professionals het lastig om de rol van de ouder bij de ontwikkeling te bepalen:

Dus daar- daar zou je eigenlijk ook in open moeten zijn van: oké, ja, jouw moeder zegt nu dat ze jou niet thuis wil hebben. Vind ik echt lastig om dat terug te geven. Dan zou ik eerder in de beschermende rol gaan en zeggen van oké ja dat houden we dan even voor ons. (Prof10)

En als het gezag van de ouders toch is ontnomen blijft de voogd de ouders een belangrijke positie geven:

Ik kan 100 keer uitleggen dat er niets voor verandert en dat ze betrokken blijft. We gaan het niet anders doen zoals nu. We gaan niet zomaar beslissingen nemen omdat jij het gezag niet meer hebt, dus we nemen jou daarin mee. Maar dat gevoel blijft voor ouders. Ik kan me voorstellen dat het voor ouders echt voelt alsof je een stukje van je kind kwijtraakt. Dat jij de moeder niet meer bent, terwijl dat natuurlijk niet zo is. Ja, dan kleur ik wel buiten de lijntjes, zeker.

Thema 2. Artikel 12: Mening van het kind

Iedere jeugdige heeft het recht om zijn mening te geven over alle zaken die hem aangaan en aan deze mening moet voldoende gewicht worden toegekend door degenen die beslissingen nemen die hem aangaan. General Comment No. 12 zegt:

Het is het recht van elk kind zonder enige discriminatie. Om gemiddelde kansen voor de implementatie van artikel 12 te bereiken, moeten de wettelijke, politieke, economische, sociale en culturele barrières worden geslecht die momenteel de mogelijkheid van jeugdigen om te worden gehoord en hun toegang tot participatie in alle zaken die hen aangaan, belemmeren.

Uit de resultaten blijkt dat professionals vanuit de werkende kaders bepalen op welke manier de mening en ideeën van jeugdigen en ouders worden betrokken. Deze kaders worden bepaald door de visie van de professional over de problematiek, het beleid, de context, de veiligheidskaders en de ethiek. Veiligheidskaders worden gesteld omdat men ervan uit gaat dat de jeugdige dit niet zelf kan inschatten. Deze kaders gaan over het wel of niet terug naar huis, naar school gaan en het contact met ouders en leeftijdgenoten (Prof 8). Een gedragswetenschapper geeft aan beslissingen van jeugdigen te accepteren wanneer de jeugdige een duidelijke mening heeft: "Op een gegeven moment heeft x zelf ook gezegd dat ze niet meer komen, dat ze mama niet meer wil zien bij de begeleide bezoeken omdat mama steeds boos wordt" (Prof4).

Professionals gaan ervanuit dat 12-plussers over het algemeen goed kunnen aangeven wat belangrijk is en wat voor hen werkt. Dat 12-minners dit ook goed kunnen als ze met een goede methode worden uitgenodigd wordt krijgt ook ruimte:

Maar ook voor 12 min. Ik had van de week een afspraak met onze vaktherapeut die een soort moodboard maakt voor de kinderen. Een soort mindmap van dit ben ik en dit werkt voor mij en dat niet. En nou ja, dat soort dingen dan denk ik ja dat zijn natuurlijk onwijs mooie dingen. Want ook een kind onder de 12 weet soms heel goed wat werkt voor hem. (Prof8)

Het betrekken van de mening en ideeën van een jeugdige is voor de professionals context afhankelijk. Andere factoren kunnen een belangrijk rol spelen zoals dat

de herinnering aan de thuissituatie niet altijd waarheidsgetrouw is en de jeugdige sneller zwart-wit denkt en minder goed kan relativeren:

Je moet het altijd ook bij een kind navragen. Een plaatsing terug naar huis of elders is al enorm complex. Het vraagt echt wel veel van een kind en het netwerk dat het ook staat of valt bij hoe het kind ertegenaan kijkt. Je kunt allemaal wel zeggen het kind moet terug naar huis, maar wil het kind dan zelf wel? (Prof8)

In een gesloten setting is het moeilijker om de mening en ideeën van jeugdigen duidelijk te krijgen en te betrekken, omdat ze weinig vertrouwen hebben en het lastig vinden om te zeggen wat ze nodig hebben:

Dus die hebben ook heel erg van ja, we moeten niet iedereen vertrouwen, ik moet niet het achterste van mijn tong laten zien. Als ik zeg dat ik dit nodig heb dan gaan ze het volledig inzetten dan gaan ze er misbruik van maken. Dus ik merk dat - dat er uit gesprekken met jongeren ook wel heel weinig komt. (Prof9)

Thema 3. Artikel 25: Periodieke evaluaties

Iedere jeugdige dat door de bevoegde autoriteiten uit huis is geplaatst ter verzorging, bescherming of behandeling in verband met zijn of haar lichamelijke of geestelijke gezondheid, heeft het recht op een periodieke evaluatie van de behandeling die het kind krijgt en van alle andere omstandigheden die verband houden met zijn of haar plaatsing.

Professionals geven aan dat binnen de geslotenheid elke zes weken gesprekken plaats vinden met ouders en jeugdbescherming om de behandeling af te stemmen met elkaar. Maar dat dit ook frequenter kan indien dit in het belang van de jeugdige is:

Je hebt nu hele fijne mensen, heel bekwame mensen hoor. Echt waar vanuit Randstad. Maar het zijn geen mensen die verbonden zijn aan je organisatie en dat merk je dan ook wel in de samenwerking. Evaluatiemomenten zijn daardoor ook aangepast, die zijn wat dichter op mekaar gekomen zodat dat soort punten eerder bij mekaar ook getackeld kunnen worden. (Prof 8)

Thema 4. Artikel 28: Onderwijs

Het recht op onderwijs is een fundamenteel recht. Onderwijs moet gericht zijn op de ontwikkeling van de persoonlijkheid in het licht van de talenten en vaardigheden van het kind. Elke vorm van schooldiscipline moet rekening houden met de menselijke waardigheid van het kind en moet in overeenstemming zijn met het IVRK.

Professionals gaven aan dat de samenwerking met onderwijs dat hen wordt aangeboden lastig is. Het niveau van het onderwijs in een residentiële setting sluit niet aan bij het niveau van de jeugdigen waardoor er in de klas niet veel gebeurt: “En de kinderen geven ook heel vaak aan op school dat ze niks doen en alleen maar muziek zitten te luisteren op Spotify” (Prof8). Professionals vinden het belangrijk dat het onderwijs aansluit bij de doelgroep en dat er speciale begeleiding is op school die het gedrag van de jeugdige begrijpt.

Daarnaast komt het regelmatig voor dat de jeugdigen die naar school gaan en die in een conflict komen met de docent of een andere jeugdige worden teruggestuurd naar de groep: “Wij werken veel meer de-escalerend. School, die werkt misschien wat meer uit regie, waardoor ze veel sneller conflicten krijgen met elkaar en dan worden ze toch weer teruggestuurd naar de groep” (Prof13).

Fase 2.

De tweede fase van de analyse bestond uit twee stappen. In de eerste stap zijn de thema’s uit de eerste fase naast de drie kaders: het BIC-model, het IVRK en de kader Passende zorg gelegd (zie Tabel 2). Hieruit blijkt dat de thema’s Passende hulp en Mening van het kind in alle drie de kaders voorkomt. Het thema Veiligheid komt in twee kaders voor en Attitude, Scheiding van kind en ouder, Periodieke evaluaties en Onderwijs in één kader.

Tabel 2: Thema’s fase 1 in relatie met de drie kaders gelegd (BIC-model, IVRK en Passende zorg)

Thema’s	BIC-model	IVRK	Passende zorg
Passende hulp	++	+	++
Veiligheid	++	+	
Attitude	++		
Scheiding van kind en ouder	+	++	++
Mening van het kind		+	
Periodieke evaluatie		+	
Onderwijs		++	

Noot: ++ is expliciet, + impliciet

In de tweede stap van de analyse is naar de inhoud van de drie kaders zelf gekeken. Welke onderwerpen zijn vanuit de drie kaders onderbelicht in de resultaten (zie Tabel 3, 4 en 5). Hieruit blijkt dat dat er vijf onderdelen van het BIC-model terugkomen in de resultaten en negen niet. Dat er van de 22 Kinderrechten die van toepassing zijn op de residentiële setting uit het IVRK slechts vijf artikelen in de resultaten voorkomen. En bij het kader Passende zorg komen twee elementen terug in de resultaten en twee niet. Er is veel meer in de kaders te vinden dan waar de professionals zelf aan denken.

BIC-model

Tabel 3: Door professionals belichte en onderbelichte onderdelen van het BIC- model in de interviews.

Aanwezig in thema fase 1	Onderbelicht
Veilige en beschermde omgeving (veiligheid)	Zorg voor een goede gezondheid
Interesse in het kind: mening en visie (passende hulp)	Affectieve omgeving
Continuïteit in opvoeding en zorg, toekomstperspectief (passende hulp)	Ondersteunende en flexibele opvoedingsstructuur
Respect (attitude)	Ouders die adequaat voorbeeld geven
Onderwijs (onderwijs)	Veilige fysieke omgeving met voldoende ruimte
	Sociaal netwerk
	Contact met leeftijdgenoten en vrienden
	Adequate voorbeelden van de gemeenschap
	Stabiliteit in leefomstandigheden, met toekomstperspectief

IVRK

Tabel 4: In de resultaten aanwezig en onderbelichte artikelen uit het IVRK in de interviews

Aanwezig	Afwezig
Artikel 3: Belang van het kind	Artikel 2: Geen discriminatie
Artikel 9: Scheiding kind van ouder	Artikel 5: De rol van ouders bij ontwikkeling kind
Artikel 12: Mening van het kind	Artikel 6: Leven en ontwikkeling
Artikel 25: Periodieke evaluaties	Artikel 8: Eerbiediging identiteit
Artikel 28: Onderwijs	Artikel 11: Kinderontvoering
	Artikel 13: Vrijheid van meningsuiting
	Artikel 14: Vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst
	Artikel 16: Privacy
	Artikel 17: Recht op informatie
	Artikel 18: Verantwoordelijkheden van ouders
	Artikel 19: Bescherming tegen geweld

Tabel 4: (vervolg)

Aanwezig	Afwezig
	Artikel 20: Kind zonder ouderlijke zorg
	Artikel 23: Kind met handicap
	Artikel 24: Gezondheid en gezondheidszorg
	Artikel 27: toereikende levensstandaard
	Artikel 29: Doel onderwijs
	Artikel 30: Kinderen uit minderheidsgroepen
	Artikel 31: Vrije tijd, spel en recreatie
	Artikel 33: Drugsmisbruik
	Artikel 35: Ontvoering, verhandeling en verkoop kinderen
	Artikel 36: Andere vormen van uitbuiting
	Artikel 37: Foltering en vrijheidsbeneming
	Artikel 39: Passende zorg voor slachtoffers van geweld
	Artikel 42: Voorlichting

Noot: de artikelen 1, 4, 7, 10, 15, 21, 22, 26, 32, 34, 40, 41 en 43-54 zijn niet meegenomen in de analyse omdat de inhoud van deze Kinderrechten niet van toepassing zijn op specifieke situaties van jeugdigen in een residentiële setting.

Tabel 5: Aanwezigheid en afwezigheid van elementen Kader Passende zorg in de interviews.

Kader Passende zorg	Aanwezig in resultaten	Onderbelicht in resultaten
Het is waardegedreven; dus aantoonbaar effectief met beperkte inzet van geld, personeel en grondstoffen.	De beperkte inzet van geld, personeel en grondstoffen wordt gezien als een belemmering in de uitvoering van het werk van de professional. Wachtlijsten, jongere niet op de juiste plek is een gevolg van het niet goed werkende systeem. Professional is zich hiervan bewust maar kan vaak niet anders handelen door niet voldoende ondersteuning vanuit eigen organisatie of systeem.	
Komt samen met en gezamenlijk rondom de patiënt tot stand (samen beslissen).	Mening van kind wordt meegenomen en meegewogen in het door de professional neergezette kader.	

Tabel 5: (vervolg)

Kader Passende zorg	Aanwezig in resultaten	Onderbelicht in resultaten
Is de juiste zorg op de juiste plek en wordt waar mogelijk dicht bij de patiënt georganiseerd.		Door het systeem zitten de jongeren niet op de juiste plek of kan de nodige specialistische zorg niet dicht bij de jongere worden georganiseerd waardoor handelingsonverlegenheid ontstaat.
Gaat over gezondheid in plaats van over ziekte.		Focus ligt niet op de gezondheid van de jongere maar wat de jongere laat zien (gedrag).

Discussie

De vraag die in deze studie centraal stond was: *Op welke wijze wordt door professionals in de residentiële jeugdhulp omgegaan met kinderrechten als beoogde basis voor het pedagogisch handelen?* Een van de uitgangspunten in het handelen van professional zou het centraal stellen van kinderrechten moeten zijn. De geïnterviewde professionals maken expliciet pedagogische afwegingen op basis van opvoedingscondities, maar ze maken geen expliciete juridische afwegingen die gebaseerd zijn op wetgeving (indirect of direct) gebaseerd op kinderrechten. De juridisch-ethische kaders vergroten de handelingsruimte van de professionals om vanuit hun discretionaire bevoegdheid pedagogisch te kunnen handelen vanuit het belang van het kind. Zij ervaren echter eerder een beperking van die ruimte door angst voor de externe (achteraf) toetsing van hun handelen op basis van wet- en regelgeving die geënt is op kinderrechten. Juridische kaders scheppen a priori een veel breder veld van pedagogische mogelijkheden dan waar de professional zelf aan denkt, wat verder gaat dan veiligheid bieden aan en luisteren naar het kind.

De mening van het kind en de ouder worden belangrijk gevonden (artikel 5 en 12 IVRK). Uit de interviews blijkt dat professionals zowel jeugdigen als ouders willen betrekken bij inhoudelijke afwegingen en beslissingen. Echter dit gebeurt niet onvoorwaardelijk. De wijze waarop en mate waarin dit gebeurt hangen af van de visie, attitude en de vaardigheid om jeugdigen en ouders te kunnen betrekken, waarbij ook de context een rol speelt (vrijwillig of gedwongen kader). Jeugdigen hebben het recht op een veilige omgeving waarin ze zich kunnen ontwikkelen en ongestoord kunnen opgroeien (artikel 6 IVRK). Om te kunnen voldoen aan de ontwikkelingsopgaven van de adolescentie is het daarom belangrijk dat er aandacht is voor het waarborgen van enkele elementaire beginselen van zelfdeterminatie:

contact/verbondenheid, de mogelijkheid om (zelfervaren) competenties te kunnen ontwikkelen en autonomie (Ryan & Deci, 2017). Immers, door de uithuisplaatsing is de pedagogische basis voor de jeugdige dramatisch veranderd (NJI, 2022). De vrijheidsbeneming met de vrijheidsbeperking van de jeugdigen is bedoeld als bescherming, maar beperkt tegelijkertijd de sociaal-emotionele en cognitieve groeimogelijkheden van de jeugdigen (Stams & Van der Helm, 2017; Van der Helm et al., 2018) en ontnemt hen de steun van belangrijke gehechtheidsfiguren (Souverein et al., 2013).

Juist voor jeugdigen die opgroeien binnen de context van een gesloten instelling lijkt het belangrijk om de weg naar buiten zo open mogelijk te houden door onderwijs aan te bieden op het juiste niveau (Beld, 2019) en samen te werken met het natuurlijke sociale netwerk van de jeugdigen, waarbij zij in staat worden gesteld zelf beslissingen te nemen over hun leven, eventueel ondersteund door een natuurlijke mentor die de jongere zelf heeft uitgekozen (Koper, 2023; Van Dam et al., 2018b) of door de jongeren te voorzien van een professional die een mentor voor de jeugdige kan zijn. Mentorschap zou in het kader van opvoeding en jeugdzorg gedefinieerd kunnen worden als 'een duurzame en doelgeoriënteerde samenwerkingsrelatie, waarin een meer ervaren (vertrouwens)persoon een minder ervaren persoon begeleidt en sociaal-emotioneel ondersteunt, gericht op zijn of haar ontwikkelingsbehoeften en -opgaven', waarbij een drietal recente meta-analyses de positieve effecten ervan heeft aangetoond (Raposa et al., 2019; Van Dam et al., 2018a, 2021).

Er is steeds meer bewustwording dat het voorkomen of tegengaan van repressie aandacht behoeft (De Valk et al., 2018). Residentiële jeugdhulp instellingen hebben primair de taak om de individuele professional te faciliteren om de passende hulp te kunnen bieden aan de jeugdige en zijn of haar ouders. Dit stelt vanaf het begin af aan de juridische verplichting om alle maatregelen te nemen om het verblijf te rechtvaardigen in een setting waar repressie altijd op de loer ligt door het gesloten karakter van de setting. Richtlijnen, protocollen en veldnormen kunnen houvast bieden en richting geven aan het handelen van de professional maar ontslaat een professional nooit van de verplichting om zelf na te denken. Het uitgangspunt in de Hervormingsagenda Jeugd is "doen wat werkt, niet doen wat niet werkt" (Van de Maat, 2022, p.9). Het opschrijven van het beleid is niet voldoende, de professional moet voortdurend gefaciliteerd en ondersteund worden door de jeugdhulporganisatie in het therapeutisch, traumasensitief en behandelinteger werken. Deze ondersteuning moet minimaal bestaan uit de combinatie van actieve training en reflectie en evaluatiemogelijkheden, waaronder supervisie, consultatie en coaching (Goense, 2016, p.67; Nootboom et al., 2019).

Volgens de geïnterviewde professionals vinden er standaard evaluaties plaats. Volgens artikel 25 IVRK heeft de jeugdige recht op periodieke evaluaties van de behandeling en van alle andere omstandigheden die verband houden met zijn of haar plaatsing. Uit de jurisprudentie van de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ) blijkt dat ongewilde situaties te lang blijven bestaan en/of vrijheidsbeperkende maatregelen worden ingezet die geen wettelijke grondslag hebben (Höfte et al., 2024). Om recht te doen aan de situatie van de jeugdige en ouders is standaard evalueren niet voldoende. Hoe vaak dit moet gebeuren, is afhankelijk van wat de jeugdige nodig heeft om straks mee te kunnen doen in de samenleving en zal dus per geval in gezamenlijkheid moeten worden bekeken in een multidisciplinair team, waarbij de mening van de jeugdige zelf cruciaal is (artikel 12 IVRK).

Het centraal stellen van kinderrechten in het professioneel handelen kan alleen worden bereikt als de betreffende organisatie een veilig en therapeutisch leef- en werkklimaat biedt voor zowel de jeugdige als de professional (Van der Helm et al., 2011a), waarbij de psychologische basisbehoeften verbondenheid, autonomie en competentie in voldoende mate worden geborgd (Ryan & Deci, 2017; Van der Helm et al., 2018), wat zorgt voor een goed opgeleide professional die stevig in zijn of haar schoenen staat, wat de kans op emotionele uitputting beperkt (Lavee & Strier, 2018).

Het systeem van de jeugdhulp, mede door de wachtlijsten, zorgt er dikwijls voor dat de professional geen passende hulp op de juiste plek kan bieden (IGJ, 2024a). Het professioneel handelen wordt hierdoor bemoeilijkt, waardoor handelingsverlegenheid en onmacht ontstaan, wat kan leiden tot repressie. Dit frustrleert de professional en zorgt ervoor dat professionals hun eigen handelingsruimte onbedoeld beperken. Het kan hierbij voorkomen dat zij het systeem, terecht of onterecht, verantwoordelijk houden voor hun handelen en de 'feitelijke' situatie, zoals die zich aan hen voordoet, als normatief en onveranderbaar beschouwen. Ze kunnen hierdoor kiezen om in een veilige zone te blijven, mede door angst voor het professioneel toezicht van het Stichting Kwaliteitsregister Jeugd (SKJ).

Beperkingen

Een eerste beperking van deze studie is dat de respondenten afkomstig zijn uit slechts drie residentiële instellingen, waardoor de resultaten niet automatisch overdraagbaar zijn naar andere settings. Het kan niet worden uitgesloten dat de perceptie van de respondenten (enigszins) positief of negatief vertekend was, hoewel tegelijkertijd juist deze vertekeningen informatief kan zijn in het kader van dit kwalitatieve onderzoek. De opmerkingen over het doen van evaluaties waren

bijvoorbeeld heel positief geformuleerd, maar gaven daarmee juist aan dat er *geen* sprake was van maatwerk, waardoor onvoldoende recht wordt gedaan aan de jeugdige. Het doel van deze studie was om het perspectief van de professionals te leren kennen, omdat zij de uitvoerders van de jeugdhulp zijn. We wilden zien in hoeverre kinderrechten een rol spelen in hun handelen.

De keuze van de cases is overgelaten aan de professionals. Ook hier kan een vertekening inzitten. Hoewel gezocht is naar 'cases waarbij het met grote inspanning gelukt is of juist moeilijk was om tijdens het pedagogisch handelen de kinderrechten te waarborgen' bleken er in de cases geen expliciete juridische afwegingen naar voren te komen die gebaseerd zijn op wetgeving (indirect of direct) gebaseerd op kinderrechten.

Conclusie

Professionals in residentiële jeugdinstituten hebben een ruime discretionaire beoordelingsvrijheid met betrekking tot het professioneel en pedagogisch handelen. De professionele bewegingsruimte wordt bepaald door de juridische, pedagogische en ethische kaders, waarbij een eerste noodzakelijke voorwaarde het centraal stellen van kinderrechten is. Professionals beperken hun professionele ruimte door angst voor het extern toezicht op hun handelen vanuit wetgeving gebaseerd op kinderrechten. De professionals blijken in hun overwegingen ethische en juridische kaders slechts beperkt (achteraf) mee te nemen.

Om de juiste afwegingen te kunnen maken in het belang van jeugdigen en ouders en meer recht te doen aan hun (rechts)positie zullen professionals meer gebruik moeten maken van de ruimte die de juridische kaders hen geeft. Om dit te kunnen doen, vraagt dit vanuit de organisatie een voortdurende ondersteuning van de professional en het creëren van een veilig en therapeutisch leef- en werkklimaat. De (inter)nationale juridische kaders bieden deze ruimte, maar de organisaties en professionals grijpen deze mogelijkheid onvoldoende aan, waardoor professionals vaak niet de ruimte kunnen creëren om pedagogisch te handelen vanuit het belang van het kind. Het benutten van de pedagogische ruimte die de organisatie creëert op basis van kinderrechten kan de kwaliteit van het pedagogisch handelen van de professional versterken, wat recht doet aan de jeugdige en zijn of haar ouders. Dit vraagt om concreet instellingsbeleid met focus op het kinderrechtenspectief.

Aanbevelingen

Op basis van de resultaten uit deze studie kunnen er aanbevelingen worden gedaan aan residentiële jeugdhulpinstellingen, professionals en het onderwijs.

Residentiële jeugdinstanties

1. *Formuleer een concreet instellingsbeleid met focus op het kinderrechtenperspectief.*
2. *Waarborg een basis kennisniveau van kinderrechten, beroepscode en andere relevante kaders.*

Dit kan door scholing aan te bieden in het kader van leven lang leren. Richtlijnen en veldnormen ondersteunen de professional bij het maken van beslissingen die in overeenstemming zijn met kinderrechten en dienen door de organisatie geïmplementeerd te worden, waarbij ze doorlopend door de professional worden gebruikt.

3. *Creëer een veilig en therapeutisch leef- en werkklimaat.*
4. *Faciliteer en ondersteun professionals in het benutten van de pedagogische ruimte die de kaders bieden.*

Dit kan door een combinatie van actieve training en doorlopende ondersteuning (supervisie, intervisie, consultatie, coaching) aan te bieden.

Professional

1. *Neem beslissingen met juridische, ethische en pedagogische afwegingen in gezamenlijkheid.*

Implicaties van het handelen kunnen vooraf of achteraf in een moreel beraad worden besproken, waarin verschillende disciplines een stem hebben. Waar biedt het kader ruimte om oplossingen te zoeken? Gezamenlijkheid is niet alleen interprofessioneel, maar ook samen met jeugdigen en ouders. Denk aan Shared Decision Making of Supported Decision Making, met bijbehorende verslaglegging (pas toe of leg uit), waarbij als voorwaarde geldt dat er voorlichting plaatsvindt.

2. *Evalueer op maat*

Evaluatie van het behandelplan en het professioneel handelen moet ook 'just in time' plaatsvinden, op maat, wat bij de omstandigheden van de jeugdige past en niet (alleen) op vooraf geplande momenten.

Onderwijs

1. Waarborgen van mensen- en kinderrechten in het onderwijs

De opleiding van professionals (MBO/HBO/WO) kunnen meer aandacht besteden aan het juridisch kader, inclusief de mensen- en kinderrechten en de ethiek, waardoor de professional meer kennis krijgt van zijn of haar professionele ruimte en de gevolgen die beslissingen kunnen hebben voor de rechtspositie van jeugdigen en ouders.

Sleutelmomenten

Hoe kijken jullie terug op de gegeven begeleiding/ondersteuning aan de jongere en ouders?	Welke waardering geven jullie dit? Welke interventies zijn waarom ingezet? Welke factoren hebben invloed gehad op de pedagogische interventies? Hoe kijk je terug op de mate waarin en de wijze waarop ouders/jongeren zijn betrokken?
Wat zijn belangrijke bepalende momenten geweest?	Op welke momenten zijn ouders en jongeren betrokken? Hoe hebben jullie de ouders en jongeren betrokken? Welke afwegingen om ouders en jongeren wel of niet (op een bepaalde wijze) te betrekken? Ben je obstakels/dilemma's tegen gekomen? Vertel.. Welke beperkingen/onmacht heb je ervaren als professional in de samenwerking met anderen en/of in het systeem? Wat werkte juist wel? Waarom werkte dat? Met welke instanties/hulpverleners kon je afstemmen/samenwerken? Hier goed doorvragen op pedagogische en juridische aspecten van handelen.
Was het een passende ondersteuning en begeleiding voor de jongere en ouders?	Kunt u vertellen hoe jullie dit als professionals/ ouders en jongeren zien? Weet je wat volgens ouders/de jongere als passend wordt gezien?
Waar zijn jullie trots op in deze casus?	Wat volgens jullie de belangrijke factoren dat dit op deze manier opgepakt hebben/ gerealiseerd hebben.
Op welke manier bent u betrokken bij de hulp en beslissingen als professional over de hulpverlening aan ouders en kind?	Hoe en wanneer betrek je ouders en de jongere bij deze beslissingen? Wat zijn redenen om dat eventueel niet te doen?
In hoeverre heeft u het gevoel dat er naar uw mening is geluisterd?	En dan doorvragen op welke manier en concrete situaties (voorbeelden) uitvragen?

Omgang en samenwerking met hulpverleners

Wat maakt volgens u een goede professional?	En dan goed doorvragen naar aspecten van "goed hulpverlenerschap" met focus op vaardigheden/gedrag en attitude van betrokken hulpverleners. In het algemeen goed hulpverlenerschap uitvragen. En specifiek tot het maken van pedagogisch gemotiveerde keuzes samen met ouders en jeugdigen. (Wat moet je hiervoor kennen en kunnen om perspectieven van ouders en jeugdigen mee te wegen en kinderen echt recht te doen?)
---	---

Welke verwachtingen had u als professional ten aanzien van de samenwerking met andere professionals?

Welke zijn hiervan wel/niet uitgekomen?
Wat vindt u van hoe er met u in deze specifieke casus door andere professionals is omgegaan?
Wat zijn volgens u belemmerende of bevorderende factoren in het samenwerkingsproces geweest? Hoe zijn die volgens u van invloed geweest op de kwaliteit van de geboden hulpverlening?

Hoe kunnen we leren van jullie professionele ervaringen?

Welk advies zou je nu geven als het gaat om het laten meebeslissen van jongeren en ouders in crisis?

En wat heb je daarvoor nodig voor jezelf, collega's en in de samenwerking met andere partijen?

Wat zou u willen zeggen tegen scholen die toekomstige hulpverleners opleiden? Wat moeten ze echt leren?

Wilt u nog iets (anders) kwijt? Ben ik nog wat vergeten?

Bijlage B

COREQ Lijst

COREQ (Consolidated criteria for REporting Qualitative research) Checklist

A checklist of items that should be included in reports of qualitative research. You must report the page number in your manuscript where you consider each of the items listed in this checklist. If you have not included this information, either revise your manuscript accordingly before submitting or note N/A. **Topic**

	Item No.	Guide Questions/Description	Reported on Page No.
Domain 1: Research team and reflexivity			
<i>Personal characteristics</i>			
Interviewer/facilitator	1	Which author/s conducted the interview or focus group?	p. 8
Credentials	2	What were the researcher's credentials? E.g. PhD, MD	p. 8
Occupation	3	What was their occupation at the time of the study?	p. 8
Gender	4	Was the researcher male or female?	p. 8
Experience and training	5	What experience or training did the researcher have?	p. 8
<i>Relationship with participants</i>			
Relationship established	6	Was a relationship established prior to study commencement?	Neen
Participant knowledge of the interviewer	7	What did the participants know about the researcher? e.g. personal goals, reasons for doing the research	p. 8
Interviewer characteristics	8	What characteristics were reported about the interviewer/facilitator? e.g. Bias, assumptions, reasons and interests in the research topic	Geen

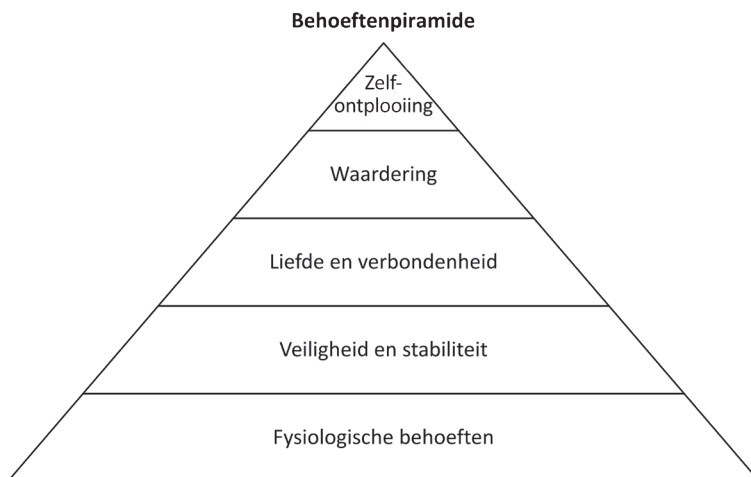
Domain 2: Study design			
<i>Theoretical framework</i>			
Methodological orientation and Theory	9	What methodological orientation was stated to underpin the study? e.g. grounded theory, discourse analysis, ethnography, phenomenology, content analysis	p.11/12
<i>Participant selection</i>			
Sampling	10	How were participants selected? e.g. purposive, convenience, consecutive, snowball	p. 8
Method of approach	11	How were participants approached? e.g. face-to-face, telephone, mail, email	p. 8
Sample size	12	How many participants were in the study?	p. 10
Non-participation	13	How many people refused to participate or dropped out? Reasons?	p. 8
<i>Setting</i>			
Setting of data collection	14	Where was the data collected? e.g. home, clinic, workplace	p. 11
Presence of non-participants	15	Was anyone else present besides the participants and researchers?	p. 9
Description of sample	16	What are the important characteristics of the sample? e.g. demographic data, date	p. 11
<i>Data collection</i>			
Interview guide	17	Were questions, prompts, guides provided by the authors? Was it pilot tested?	p. 9
Repeat interviews	18	Were repeat interviews carried out? If yes, how many?	See
Audio/visual recording	19	Did the research use audio or visual recording to collect the data?	p. 9
Field notes	20	Were field notes made during and/or after the interview or focus group?	See
Duration	21	What was the duration of the interviews or focus group?	p. 8
Data saturation	22	Was data saturation discussed?	p. 10
Transcripts returned	23	Were transcripts returned to participants for comment and/or	p. 10

Bijlage C

BIC-model

In artikel 3 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) is vastgelegd dat het belang van het kind de eerste overweging dient te zijn bij beslissingen die kinderen treffen. Bij alle maatregelen betreffende kinderen, vormen de belangen van het kind de eerste overweging. Kalverboer en Zijlstra hebben risicovolle en beschermende omgevingsfactoren die al dan niet bijdragen aan een gezonde ontwikkeling van kinderen beschreven en ontwikkelden op basis hiervan het Best Interests of the Child (BIC)-Model (Kalverboer & Zijlstra, 2006).

BIC Model			
Familie		Samenleving	
Huidige situatie	Verleden en toekomst	Huidige situatie	Verleden en toekomst
		11) Educatie	
		9) Respect	
6) Interesse in het kind 3) Affectief klimaat		12) Omgang met leeftijdsgenoten en vrienden 10) Sociaal netwerk	
5) Adequaat voorbeeldgedrag door de ouders 4) Ondersteunende en flexibele opvoedingsstructuur 2) Veilige directe fysieke omgeving	7) Continuïteit in de opvoeding en verzorging	13) Adequaat voorbeeldgedrag in de samenleving 8) Veilige bredere fysieke omgeving	14) Stabiliteit in levensomstandigheden, toekomstperspectief
1) Adequate verzorging			

Bic model gecombineerd met de behoeftenpiramide van Maslow <https://richtlijnenjeugdhulp.nl/gezinnen-met-meervoudige-en-complexe-problemen>.

Het BIC-model bestaat uit 14 opvoedingscondities die in het leven van het kind van voldoende kwaliteit moeten zijn om het kind een goede kindertijd te laten beleven en diens ontwikkeling te waarborgen. De BIC-methodiek is geïntegreerd in General Comment nr. 14 en is derhalve in overeenstemming met de visie van het VN-Kinderrechtencomité. 'De BIC-methodiek is toepasbaar bij alle soorten besluiten, binnen alle rechtsgebieden waarbij het belang van het kind eerste overweging moet zijn en waarbij de kwaliteit van de opvoedingsomgeving in het geding is'.

IVRK

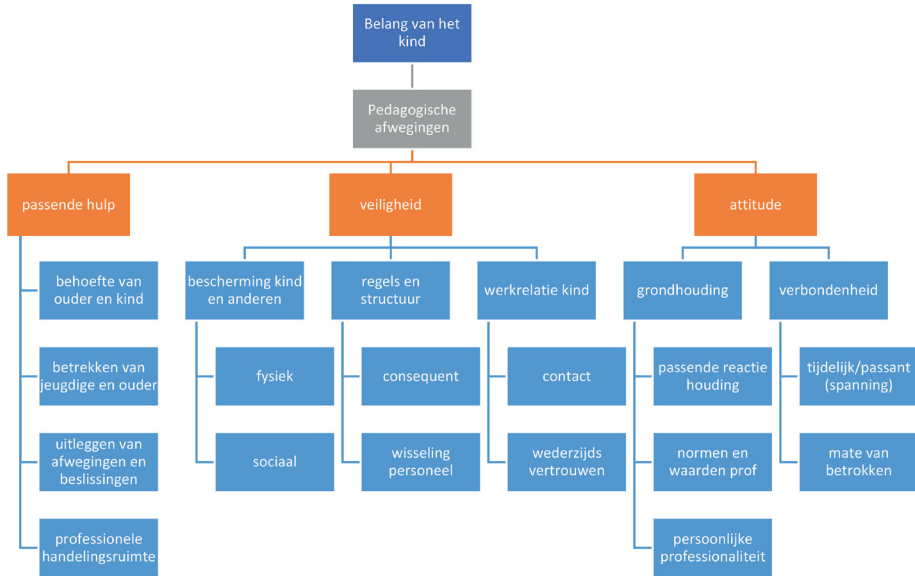
Het Kinderrechtenverdrag bevat in totaal 54 artikelen. In deze 54 artikelen zijn alle verschillende kinderrechten benoemd. Ze omvatten een breed scala aan levensterreinen, situaties en omstandigheden waar kinderen zoal mee te maken (kunnen) hebben. Al deze verschillende rechten zijn samen te vatten en onder te verdelen in dertien overkoepelende thema's: Familie, Gezond leven, Veiligheid, Educatie, Spelen, Privacy, Participatie, Handicap, Werk, Jeugdhulp, Jeugdstrafrecht, Migratie, Belang van het kind.

Kader Passende zorg

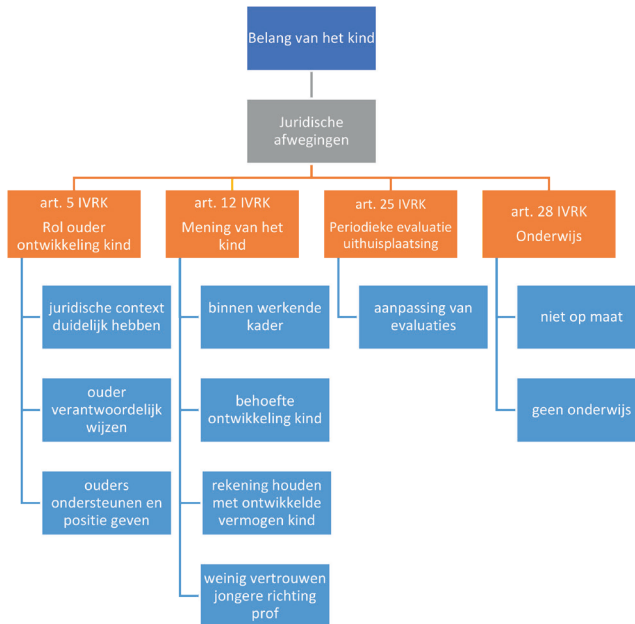
- Het is waardegedreven; dus aantoonbaar effectief met beperkte inzet van geld, personeel en grondstoffen;
- Komt samen met en gezamenlijk rondom de patiënt tot stand (samen beslissen);
- Is de juiste zorg op de juiste plek en wordt waar mogelijk dicht bij de patiënt georganiseerd;
- Gaat over gezondheid in plaats van over ziekte.

Bijlage D

Figuur 2: Codeboom pedagogisch handelen

Figuur 3: Codeboom juridische afwegingen

6

Algemene discussie

Algemene discussie

Introductie

Het doel van dit proefschrift was om een bijdrage te leveren aan de wetenschappelijke kennis over hoe het recht en de pedagogiek samen komen in het dagelijkse werk van jeugd- en gezinsprofessionals in de gesloten residentiële jeugdhulp. Professionals komen tijdens het pedagogisch handelen voortdurend voor tal van dilemma's te staan, waarin ze de beste beslissing in het belang van het kind moeten maken. Bij dit handelen zijn ze gebonden aan verschillende kaders; wettelijke kaders, vakinhoudelijke richtlijnen en beroepsethische kaders (BPSW, 2021).

Residentiële jeugdhulpinstellingen en professionals hebben een ruime beoordelingsvrijheid (discretionaire bevoegdheid) met betrekking tot het pedagogisch handelen. Een van de kaders is het centraal stellen van kinderrechten, met in aansluiting daarop aandacht voor de interactievaardigheden met jeugdigen, ouders en andere betrokken personen en professionals in de leefomgeving van de jeugdige. De professionals moeten zorgdragen dat de rechten maar ook de plichten van jeugdigen en hun ouders in de jeugdhulp op de juiste manier worden geborgd door zich te richten op de ontwikkeling en het perspectief voor de jeugdigen, waarbij een integrale kinderrechtenbenadering centraal staat (Sombroek & Liefwaard, 2023).

Een zeer ingrijpende bemoeienis in het gezinsleven is een uithuisplaatsing, aangezien hierdoor de pedagogische basis van de jeugdige dramatisch verandert. Een deel van de voor de jeugdige vanzelfsprekende personen (vrienden, familie) en professionals verdwijnen (leerkrachten, ambulante ondersteuners). Dit vraagt van de instelling en de professional te zorgen dat de rechten van het kind de leidraad vormen van de discretionaire bevoegdheid om te borgen dat de jeugdige de best passende hulp krijgt. Hierdoor kan de jeugdige zich zo volledig mogelijk ontplooiën als voorbereiding op een actief volwassen leven (artikel 29 IVRK), met het daarbij horende toekomstperspectief.

Er bestaat echter een verschil tussen de bedoeling van de wetgever en de manier hoe de professional omgaat met het juridisch kader. Waar de wetgever het kader bedoelde om discretionaire bevoegdheden te geven om te kunnen werken vanuit het belang van het kind, ziet de professional dit kader als een belemmering en soms zelfs als een bedreiging. In een rechtstaat wordt de interpretatie van een wet bepaald door de interactie tussen de dagelijkse pedagogische praktijk en het juridische kader, met daarbij horend de jurisprudentie die betrekking heeft op de directe en indirecte werking van - in dit geval - het kinderrechtenverdrag.

In dit laatste hoofdstuk zal eerst per studie een korte samenvatting worden gegeven en vervolgens een antwoord op de hoofdvraag van het proefschrift. Daarna worden de beperkingen en sterke punten van het proefschrift besproken en volgen enkele implicaties voor de pedagogische- en rechtspraktijk, het onderwijs en voor eventueel vervolgonderzoek.

Samenvatting van de studies

In de eerste studie is onderzocht of de zorg in gesloten residentiële jeugdhulp, zoals ervaren door jeugdigen, tegemoetkomt aan de eisen zoals beschreven in de artikelen van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) en de Jeugdwet. Allereerst werd kwantitatief het ervaren leefklimaat in open en gesloten residentiële instellingen en justitiële jeugdinrichtingen onderzocht. Het leefklimaat werd gemeten met het Prison Group Climate Instrument (PGCI; Van der Helm et al., 2011b), dat de kwaliteit van het leefklimaat op leefgroepen beoordeelt vanuit het perspectief van de drie basisbehoeften voor menselijke zelfbeschikking: verbondenheid, autonomie en competentie (Van der Helm et al., 2018; Ryan & Deci, 2017).

Het PGCI maakt onderscheid tussen vier schalen: *Ondersteuning*, *Groei*, *Repressie* en *Sfeer*. Uit de resultaten blijkt dat jeugdigen in de justitiële jeugdinrichtingen een opener en positiever leefklimaat ervaren dan de jeugdigen in de gesloten residentiële instellingen. De mate van ondersteuning, groei en sfeer is in de gesloten residentiële instelling lager en de mate van waargenomen repressie hoger dan in een justitiële jeugdinstelling.

De kwalitatieve studie omvatte een secundaire analyse van semi-gestructureerde interviews met jeugdigen in residentiële jeugdhulp instellingen. Uit de interviews blijken kinderrechten een ondergeschikt onderwerp te zijn in de gesloten residentiële jeugdhulp, mogelijk doordat professionals en andere medewerkers onvoldoende kennis hebben van kinderrechten en de Nederlandse wetgeving met betrekking tot jeugdhulp. Hoewel de juridische kaders gesloten jeugdinstellingen de ruimte geven om hun eigen beleid te formuleren met betrekking tot de uitvoering van jeugdhulp, lijkt dit beleid onvoldoende expliciet te zijn over kinderrechten.

In de tweede studie is onderzoek gedaan naar de rol en functie van de gekwalificeerde gedragswetenschapper bij het opstellen van de instemmingsverklaring voor de (destijds nieuwe) voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp en welke pedagogische waarde deze machtiging zou kunnen hebben voor de jeugdige. Uit semigestructureerde interviews zijn vijf thema's naar voren gekomen waarin verdieping gegeven wordt aan de uitvoering in de praktijk: de rol van de gekwalificeerde gedragswetenschapper; de omvang van de toets; het perspectief

op de voorwaarden; het perspectief op de ontwikkeling en de feitelijke meerwaarde van de maatregel.

Er bestaan verschillen tussen hoe de gedragswetenschapper naar zijn of haar taak kijkt en wat er in de wet staat. Volgens de Jeugdwet moet het verzoek de instemming krijgen van een gekwalificeerde gedragswetenschapper, die kort daarvoor de jongere heeft onderzocht. Het begrip “onderzoeken” heeft over het algemeen een heel andere, ruimere, betekenis voor gedragswetenschappers dan wat feitelijk wordt gevraagd: een toets of men kan instemmen met het verzoek. De voorwaardelijke machtiging kan een positief pedagogisch effect hebben, mits er sprake is van een heldere communicatie met de jeugdige, die gericht is op het creëren van kansen en de maatregel niet wordt gezien als straf.

In de derde studie, een juridisch pedagogisch onderzoek, is vanuit het (inter)nationale juridisch kader gekeken naar de rechtswaarborgen van vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp. Steeds vaker komen er signalen van jeugdigen en ouders dat vrijheidsbeperkende maatregelen op onjuiste wijze worden ingezet en/of als ‘straf’ worden ervaren en dat de rechtsbescherming van jeugdigen en ouders in de residentiële jeugdbescherming tekortschiet. Een analyse van bestaande jurisprudentie toont hoe de Nederlandse rechter en de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming oordelen over de toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp. In de discussie wordt ingegaan op de rechtswaarborgen die van belang zijn bij een rechtmatige inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen. Hierbij wordt benadrukt dat de toepassing rechtmatig is wanneer de maatregel een grondslag in de wet heeft, is opgenomen in het hulpverleningsplan en proportioneel, subsidiair en doelmatig is. Daarnaast wordt ingegaan op het voorkomen van handelingsdeprivatie en op de toekomst van de gesloten jeugdhulp.

In de vierde studie is onderzoek gedaan naar de wijze waarop door professionals in de residentiële jeugdhulp omgegaan wordt met kinderrechten als beoogde basis voor het pedagogisch handelen. Werken vanuit een integrale kinderrechtenbenadering is de basis voor professioneel pedagogisch handelen. Er zijn 11 semigestructureerde interviews gehouden, met 13 professionals, gekoppeld aan 8 specifieke cases, met als doel inzicht te krijgen in de pedagogische, juridische en ethische overwegingen van de professionals. Elke casus betrof een kritische beroepssituatie beschreven als een situatie waarin de professional zich gesteld ziet voor een professioneel probleem of dilemma.

In de praktijk maken deze professionals bewust pedagogische overwegingen bij beslissingen over zorg; juridische en zorgethische overwegingen worden echter niet

expliciet gemaakt. De juridisch-ethische kaders vergroten de handelingsruimte van de professionals om vanuit hun discretionaire bevoegdheid pedagogisch te kunnen handelen vanuit het belang van het kind. Echter ervaren de professionals eerder een beperking van die ruimte door angst voor de externe (achteraf) toetsing van hun handelen op basis van wet- en regelgeving die geënt is op kinderrechten. Het kinderrechtenverdrag dient niet, bewust, als basis voor hun handelen.

Om de juiste afwegingen te kunnen maken in het belang van jeugdigen en ouders en meer recht te doen aan hun (rechts)positie zullen professionals meer gebruik moeten maken van de ruimte die de juridische kaders hen geeft. Dit vraagt om bewustwording bij zowel de organisatie als de professional van het belang en de waarde van de ruimte binnen de juridische kaders en een concreet instellingsbeleid met focus op het kinderrechtenperspectief. Het benutten van de pedagogische ruimte die de organisatie creëert op basis van kinderrechten kan de kwaliteit van het pedagogisch handelen van de professional versterken, wat recht doet aan de jeugdige en zijn of haar ouders.

Beantwoording van de hoofdvraag

De hoofdvraag die centraal stond in dit proefschrift was: *Hoe vindt de pedagogische invulling van het juridisch kader plaats in de gesloten residentiële jeugdhulp?*

Het juridisch kader beïnvloedt het handelen van de professional. De bedoeling van de wetgever is dat de juridische kaders waarborgen geven om enerzijds organisaties en daarmee de daar werkzame professionals ruimte te bieden die nodig is om afwegingen te maken en beslissingen te nemen die in het belang van de jeugdige zijn en anderzijds de rechtspositie van de jeugdige en ouders te waarborgen.

De juridische kaders, aangevuld met pedagogische en ethische kaders, bepalen de handelingsruimte. Volgens de beroepscode (BPSW, 2021) is deze ruimte om autonoom te handelen het best te typeren als de vrijheid om de richting van het handelen in vaak complexe situaties te bepalen. Die vrijheid is nauw verbonden met de verantwoordelijkheid om daarover rekenschap af te leggen naar de jeugdige, ouders, collega's, de instelling en samenleving. Dat vereist echter dat professionals zich bewust zijn van die kaders, kennis ervan hebben en over de vaardigheid beschikken om deze kaders zorgvuldig af te wegen, te reflecteren op het handelen en te overleggen met collega's, experts en ervaringsdeskundigen.

Het blijkt dat professionals slechts ten dele kennis hebben van en zich bewust zijn van de juridische kaders. De afweging van verschillende kaders was in de interviews nauwelijks waarneembaar: pedagogische uitgangspunten werden benoemd,

juridische en ethische niet of nauwelijks. Pedagogische uitgangspunten werden zelden gekoppeld aan de beroepscode en vakinhoudelijke richtlijnen.

Zoals gezegd, bestaat er een verschil tussen de bedoeling van de wetgever met het juridisch kader en de opvatting ervan bij de professional. De juiste interpretatie wordt bepaald door de interactie tussen de dagelijkse pedagogische praktijk en het juridisch kader. Ingewikkelde keuzes en dilemma's die ontstaan rondom de inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen worden te weinig in gezamenlijkheid in een multidisciplinair team gemaakt, zonder dat hierop voldoende gereflecteerd wordt en dienaangaande evaluatie plaatsvindt (Artikel 25 IVRK). Het zo vaak als nodig evalueren kan bijdragen aan een rechtmatige inzet van de vrijheidsbeperking die proportioneel, subsidiair en doelmatig is. Professionals dienen de jeugdige en ouder te betrekken bij beslissingen die ze moeten maken en gemotiveerd uitleggen waarom ze welke beslissing hebben gemaakt.

Wanneer de randen van de kaders van het handelen worden opgezocht, ontstaan er ethische dilemma's. Wanneer professionals afwijken van de kaders omdat zij dit in het belang van de jeugdige vinden, moeten ze dit beargumenteerd en in gezamenlijkheid met de jeugdige en zijn of haar ouders doen, waardoor er een geïnformeerde gezamenlijke besluitvorming ontstaat, die uiteindelijk in overeenstemming is met de (universele) morele principes die ten grondslag liggen aan het IVRK. Het is wezenlijk in zo'n geval een collega te consulteren en het uiteindelijke besluit met de overwegingen navolgbaar op te nemen in het dossier van de jeugdige, zodat de uiteindelijke keuzes intersubjectief navolgbaar zijn en kunnen worden getoetst aan het uitgangspunt van kinderrechten indien daar naderhand inzicht in verkregen dient te worden.

Het handelen van de professional beïnvloedt het juridisch kader doormiddel van inspraak in wetsvoorstellen, jurisprudentie, veldnormen, richtlijnen. Doordat jeugdigen en ouders gebruik maken van het klachtrecht of een procedure starten bij de rechter wordt er jurisprudentie gevormd. Hierdoor kan het professionele handelen het recht beïnvloeden. De jurisprudentie zorgt ervoor dat de kaders kunnen verschuiven; soms worden die nauwer (Besluit jeugdwet, Wet rechtspositie gesloten jeugdhulp) en soms worden ze opgerekt. Het is een dynamisch proces. Uit het jurisprudentie-onderzoek in hoofdstuk vier blijkt dat de jeugdige slechts in tientallen zaken de weg naar de rechter heeft weten te vinden. Hieruit kan worden geconcludeerd dat jeugdigen en ouders de rechtspraak meer kunnen gebruiken om op maat rechtshulp te krijgen. De Jeugdwet is een kaderwet, heeft een algemene brede bedoeling met open normen. Door de toets van de rechter worden deze open normen meer specifiek.

Echter voordat naar de individuele professional wordt gekeken als actor, hebben vooral de residentiële organisaties zelf een verantwoordelijkheid op het mogelijk maken van het pedagogisch kunnen werken in deze context vanuit het belang van het kind. Dat vraagt van een instelling een helder instellingsbeleid gebaseerd op de kinderrechten, het faciliteren en ondersteunen van medewerkers en het creëren van een veilig pedagogisch leef- en werkklimaat.

Wanneer de randvoorwaarden niet op orde zijn, dan ligt beheersing als interventie met als mogelijk gevolg zelfs repressief handelen op de loer (De Valk, 2019). De juridische en ethische kaders kunnen bij gebrek aan proactief handelen van de instelling om kinderrechten te waarborgen gezien gaan worden als een harde grens, met negatieve consequenties bij het niet opvolgen van of overschrijding van de kaders. Professionals lijken in dat geval hun eigen handelingsruimte te beperken, doordat ze niet weten waar ze aan toe zijn. Ze blijven in een veronderstelde veilige zone, mede door angst voor het professioneel toezicht van het Stichting Kwaliteitsregister Jeugd (SKJ).

Professionals weten niet wat er gebeurt als je het recht laat spreken. Ze lijken onvoldoende te beseffen dat de interactie tussen interpretatie van een kader en (her)definiëren van de kaders een dialoog is via klachten en jurisprudentie (en soms ook moresprudentie).

Goed omgaan met de interactie tussen de pedagogische ruimte en juridische (en ethische) kaders vraagt van de professional dat ze de kaders kennen. Overigens ligt hier met name een verantwoordelijkheid en taak voor de organisaties. Dit vraagt om duidelijke afspraken en beleid hierop, een bewustzijn dat richtlijnen en protocollen een belangrijke rol kunnen spelen en houvast kunnen bieden aan de professional. Het uitgangspunt in de Hervormingsagenda Jeugd is “doen wat werkt, niet doen wat niet werkt” (Van de Maat, 2022, p.9).

De randvoorwaarden en het beleid van de organisatie moeten voorwaarde scheppend zijn. Echter beleid op papier is niet voldoende, de professional moet voortdurend ondersteund worden door de jeugdhulporganisatie in het behandelinteger kunnen werken vanuit het perspectief van kinderrechten. Dit moet minimaal bestaan uit de combinatie van actieve training en doorlopende ondersteuning, waarvan supervisie, consultatie en coaching deel uitmaken (Goense, 2016, p.67; Nooteboom et al, 2019). Stals (2012) heeft onderzocht dat implementeren van interventies alleen kan werken als er een implementatieplan wordt opgesteld met een analyse van wat er nodig is. Boendermaker (2023, p. 25) stelt in haar oratie dat de jeugdhulp zich moet gaan focussen op wat werkt: “een ondersteuningsstructuur inrichten voor professionals, gericht op de kwaliteit van de toepassing van de interventies en methoden waarmee

gewerkt wordt. En daarbij als eerste focussen op de centrale bouwstenen van jeugdzorg.”

De Jeugdwet is duidelijk over wanneer vrijheidsbeperkende maatregelen kunnen worden ingezet. Echter uit de jurisprudentie volgt dat de professional niet altijd de eisen zoals gesteld in de wet volgt. Ook de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) concludeert dat het de gesloten jeugdhulp niet lukt om aan alle jeugdigen de juiste, passende hulp te bieden (IGJ, 2024a, p.2). De Jong-de Kruif (2019, p.295) concludeert in haar proefschrift dat de jurisprudentie geen eenduidige definitie geeft van wat ‘passende zorg’ is. Waar de Hoge Raad¹ niet in gaat op de vereisten die aan een passende behandeling ten grondslag liggen, heeft A-G Langemeijer in zijn conclusie bij dit arrest² vragen geformuleerd die in ieder afzonderlijke zaak over vrijheidsbeneming aan de orde dienen te komen:

Het gaat om het vereiste van het in art. 5 lid 1, aanhef en onder d, EVRM genoemde oogmerk, gecombineerd met de vereisten van geschiktheid (is vrijheidsbeneming een geschikt middel om het doel te bereiken?), proportionaliteit (is het middel van vrijheidsbeneming niet onevenredig zwaar?) en subsidiariteit (is niet een minder belastend middel van vrijheidsbenemende maatregel beschikbaar?), kan meebrengen dat een vrijheidsbeneming sec. niet aan art. 5 lid 1 onder d, EVRM beantwoordt (HR 22 oktober 2010, r.o. 2.9).

De jurisprudentie van de RSJ laat zien dat deze eisen ook gelden voor de vrijheidsbeperking in de gesloten setting.

Sterke en zwakke punten onderzoek

Focus van dit proefschrift was de residentiële gesloten jeugdhulp. Data zijn verzameld in een beperkt aantal instellingen, bij slechts een deel van de betrokkenen, waardoor de resultaten niet te generaliseren zijn voor de gehele populatie. Mede door de afbouw van de gesloten accommodaties speelt de inzet van vrijheidsbeperking ook in andere jeugdhulpinstellingen, waardoor de resultaten mogelijk ook voor de gehele residentiële setting van toepassing zouden kunnen zijn. Het rapport van de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ, 2024b) dat gaat over zorgen over

---

1 HR 22 oktober 2010, ECLI:NL:HR:2010:BO1245.

2 HR 22 oktober 2010, ECLI:NL:PHR:2010:BO1245.

jeugdigen met een complexe hulpvraag buiten de gesloten jeugdhulp geeft hier ook serieuze aanwijzingen voor.

Bij drie studies is gebruik gemaakt van kwalitatief onderzoek, waarbij het doel was om jeugdigen en professionals voor zichzelf te laten spreken en hun subjectieve ervaringen te beoordelen. Het kan niet worden uitgesloten dat hun perceptie positief of negatief vertekend was, bijvoorbeeld door sociaal wenselijke antwoorden te geven. Anderzijds was juist deze vertekening weer belangrijke kwalitatieve informatie in deze dissertatie, rechtsreeks gerelateerd aan de beantwoording van de belangrijkste onderzoeksvragen.

Ondanks de beperkingen heeft dit onderzoek de potentie om een belangrijke bijdrage te leveren aan de kwaliteit van zorg in de residentiële setting. Het onderzoek brengt vanuit een meervoudig perspectief het recht en de pedagogiek samen. In het proefschrift komen jeugdigen, professionals en jurisprudentie aan bod. Dit is één van de eerste studies die via empirisch onderzoek de pedagogiek en het recht bij elkaar brengt en de interactie tussen de twee laat zien, wat duidelijke maakt binnen welke wettelijke, vakinhoudelijke richtlijnen en beroepsethische kaders de professional opereert. Hierdoor is dit proefschrift uniek en creëert hiermee een verdere grondslag voor de forensische orthopedagogiek als wetenschap.

Aanbevelingen

Implicaties voor pedagogische praktijk

Formuleer een concreet instellingsbeleid met focus op het kinderrechtenperspectief, beroepscode en andere relevantie kaders, waarbij een basis kennisniveau wordt geborgd in samenwerking met professionals, ervaringsdeskundigen en ouders.

Creëer een veilig en therapeutisch leef- en werkklimaat, waardoor de professional de mogelijkheid krijgt om gebruik te maken van zijn of haar discretionaire bevoegdheid.

Beslissingen met juridische, ethische en pedagogische afwegingen kunnen meer in gezamenlijkheid worden genomen. Implicaties van het handelen kunnen vooraf of achteraf in een moreel beraad worden besproken, waarin verschillende disciplines (inclusief het juridische) een stem hebben, om te onderzoeken waar het kader ruimte biedt om oplossingen te zoeken die in het belang van het kind zijn. Gezamenlijkheid is niet alleen interprofessioneel, maar ook samen met jeugdigen en ouders. Denk aan Shared Decision Making of Supported Decision Making.

Implicaties voor de rechtspraak

Uit de resultaten blijkt dat de professionals hun professionele ruimte niet volledig benutten. Er zijn veel kaders waar de professional rekening mee moet houden, wat zorgt voor een ontzettend complex geheel (Dörenberg, 2023, p. 136) Wat zou kunnen helpen, is om het juridisch kader te vereenvoudigen naar één juridisch kader (unificatie) voor alle jeugdigen die in aanraking komen met gedwongen zorg. Dit sluit aan bij de aanbevelingen van Dörenberg (2023) en de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming (RSJ, 2023).

Implicaties onderwijs

De opleiding van professionals (MBO/HBO/WO) kunnen meer aandacht besteden aan het juridisch kader inclusief de mensen- en kinderrechten en de ethiek, zodat zij de cruciale waarde van de kaders leren inzien voor hun pedagogische handelen.

Implicaties vervolgonderzoek

Het sociale en het juridische domein zouden overstijgend meer samen kunnen werken. Het recht, de pedagogiek en de ethiek zijn aanvullend aan elkaar en zouden ook in wetenschappelijk onderzoek meer in gezamenlijkheid kunnen worden onderzocht.

7

Literatuurlijst

Literatuurlijst

- Academische Werkplaats Risicojeugd. (2019). *Eindrapport Etappe 1 'Ik laat je niet alleen'*. Geraadpleegd op 1 augustus 2023, van <https://www.awrj.nl/projecten/ik-laat-je-niet-alleen/>
- Academische Werkplaats Risicojeugd. (2020). *Eindrapport Etappe 2 'Ik laat je niet alleen'*. Geraadpleegd op 1 augustus 2023, van <https://www.awrj.nl/projecten/ik-laat-je-niet-alleen/>
- Academische Werkplaats Risicojeugd. (2021). *Eindrapport Etappe 3 'Ik laat je niet alleen'*. Geraadpleegd op 1 augustus 2023, van <https://www.awrj.nl/wp-content/uploads/2018/12/Eindrapport-etappe-3-ik-laat-je-niet-alleen.pdf>
- Barkhuysen, T. (2004). Het EVRM als integraal onderdeel van het Nederlands materieel bestuursrecht. In T. Barkhuysen, A. B. Blomberg, M. K. Bulterman & J. M. Verschuuren (Eds.), *De betekenis van het EVRM voor het materiele bestuursrecht. Preadviezen voor de algemene vergadering van de Vereniging voor bestuursrecht* (pp. 7-113). Boom Juridisch.
- Beld, M. (2019). *Still Learning: The impact of classroom climate on students attending secondary special education*. Doctoraalscriptie. Vrije Universiteit Amsterdam.
- Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk. (2017). *Model Professioneel Statuut Jeugdhulp en Jeugdbescherming*. Geraadpleegd op 14 februari 2024, van <https://skjeugd.nl/wp-content/uploads/2017/11/20171019-model-Professioneel-Statuut-Jeugdhulp-en-Jeugdbescherming.pdf>
- Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk. (2021). *Beroepscode voor professionals in sociaal werk*. Geraadpleegd op 14 februari 2024, van <https://bpsw.nl/app/uploads/BPSW-Beroepscode-2021.pdf>
- Billen, E., Garofalo, C., Schwabe, L., Jeandarme, I., & Bogaerts, S. (2023). Emotional, cognitive and behavioral self-regulation in forensic psychiatric patients: Changes over time and associations with childhood trauma, identity and personality pathology. *Psychology Crime & Law. Advance online publication*. <https://doi.org/10.1080/1068316x.2022.2044813>
- Biesta, G. J. J., & Stams, G. J. J. M. (2001). Critical thinking and the question of critique: some lessons from deconstruction. *Studies in Philosophy and Education*, 20, 57-74.
- Boendermaker, L. (2023). *Leren implementeren. Waarom implementatie in de jeugdhulp nodig is*. Rede. Universiteit van Amsterdam.
- Boendermaker, L., & Bruinsma, W. (2007). *Aanbieders van gesloten jeugdzorg: Een overzicht van de stand van zaken. Verslag van de kenniskring gesloten jeugdzorg 2006-mei 2007*. Nederlands Jeugdinstituut.
- Bouma, H. (2019). *Taking the child's perspective: Exploring children's needs and participation in the Dutch child protection system*. Doctoraalscriptie. Rijksuniversiteit Groningen.
- Braada, B. (2014). *Dit is onderzoek! Handleiding voor kwantitatief en kwalitatief onderzoek*. Noordhoff Uitgevers.
- Bray, J. H., & Maxwell, S. E. (1985). *Multivariate analysis of variance* (No.54). Sage Publications.
- Bruning, M. R., Van der Zon, K. A. M., Smeets, D. J. H., & Van Boven, H. J. (2022). *Eindevaluatie Wet herziening kindbeschermingsmaatregelen – nieuwe rechtsgronden in een haperend jeugdbeschermingsstelsel*. Boom juridisch.
- Centraal Bureau Statistiek. (2021). *Jeugdhulp 2021*. CBS. Geraadpleegd op 28 juli 2021, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/rapportages/2022/jeugdhulp-2021/1-jongeren-met-jeugdhulp#:~:tekt=ln%202021%20kregen%20bijna%20444, stijging%20van%206%2C5%20procent>
- Centraal Bureau Statistiek. (2023). *Kerncijfers over de Jeugdzorg*. Geraadpleegd op 4 maart 2024, van [https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/85099NED?q=Chieze, M., Hurts, S., Kaiser, S., & Sentissi, O. \(2019\). Effects of seclusion and restraint in adult psychiatry: A systematic review. *Frontiers in Psychiatry*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2019.00491>](https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/85099NED?q=Chieze, M., Hurts, S., Kaiser, S., & Sentissi, O. (2019). Effects of seclusion and restraint in adult psychiatry: A systematic review. Frontiers in Psychiatry, 10. https://doi.org/10.3389/fpsy.2019.00491)
- Cohen, J. (1988). *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences (2e ed)*. Academic press.

- Cohen, J. (1992). A power primer. *Psychologisch Bulletin*, 112(1), 155-159. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.112.1.155>
- Colins, O., Vermeiren, R., Vreugdenhil, C., Van den Brink, W., Doreleijers, T., & Broekaert, E. (2010). Psychiatric disorders in detained male adolescents: A systematic literature review. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 55(4), 255-263.
- Commissie Geweld in de Jeugdzorg. (2019). *Onvoldoende beschermd – Geweld in de Nederlandse jeugdzorg van 1945 tot heden*. Geraadpleegd op 27 februari 2021, van <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/jeugdhulp/documenten/rapporten/2019/06/12/onvoldoende-beschermd-geweld-in-de-nederlandse-jeugdzorg-van-1945-tot-heden>
- Creswell, J. W. (2006). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing among Five Approaches*. Sage Publications.
- Defence for Children (2019). *Uithuisgeplaatst. En dan?* Geraadpleegd op 1 augustus 2023, van <https://defenceforchildren.nl/media/3544/uithuisgeplaatst-en-dan-webversie.pdf>.
- De Jong-De Kruijf, M.P. (2019). *Legitimiteit en rechtswaarborgen bij gesloten plaatsingen van kinderen*. Doctoraalscriptie. Universiteit Leiden.
- De Lange, M. D., Addink, A. M., Haspels, M., & Geurts, E. (2015). Richtlijn Residentiële jeugdhulp voor jeugdhulp en jeugdbescherming. *Beroepsvereniging van Professionals in Sociaal Werk/Nederlands Instituut van Psychologen/Nederlands vereniging van pedagogen en onderwijsdeskundigen*.
- De Kogel, C. H., & Nagtegaal, M. H. (2006). Toezichtprogramma's voor delinquenten en forensisch psychiatrische patiënten. Effectiviteit en veronderstelde werkzame mechanismen. Boom.
- De Swart, J. J. W., Van den Broek, H. ., Stams, G. J. J. M., Assher, J. J., Van der Laan, P. H., Holsbrink-Engels, G. A., & Van der Helm, G. H. P. (2012). The effectiveness of institutional youth care over the past three decades: A meta-analysis. *Children and Youth Services Review*, 34(9), 1818-1824. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2012.05.015>
- De Valk, S., Van der Helm, G. H. P., Beld, M., Schaftenaar, P., Kuiper, C., & Stams, G. J. J. M. (2015). Does punishment in secure residential youth care work? An overview of the evidence. *Journal of Children's Services*, 10(1), 3-16. <https://doi.org/10.1108/JCS-11-2014-0048>
- De Valk, S., Kuiper, C., Van der Helm, G. H. P., Maas, A. J. J. A., & Stams, G. J. J. M. (2016). Repression in secure residential youth care: A scoping review. *Adolescent Research*, 34(1), 195-216.
- De Valk, S., Kuiper, C., Van der Helm, G. H. P., Maas, A., & Stams, G. J. J. M. (2018). Measuring repression in residential youth care: Conceptualization, development and validation of the institutional repression questionnaire. *Adolescent Research Review*, 4(4), 357-368. <https://doi.org/10.1007/s40894-018-0091-6>
- De Valk, S., Kuiper, C., Van der Helm, G. H. P., Maas, A. J. J. A., & Stams, G. J. J. M. (2019). Repression in residential youth care: A qualitative study examining the experiences of adolescents in open, secure and forensic institutions. *Journal of Adolescent Research*, 34(6), 757-782. <https://doi.org/10.1177/0743558417719188>
- De Valk, S. M. (2019). *Under pressure: Repression in Residential Youth Care*. Doctoraalscriptie. Universiteit van Amsterdam.
- Doek, J. E. (2008). De herziening jeugdbescherming: IVRK-proof? In M. R. Bruning & J. kok (Eds.), *Herziening kindbeschermingsmaatregelen. Commentaren op het voorontwerp van de wet* (pp. 27-40). FJR-congresbundel. Kluwer.
- Dresen, C., Van Domburg, L., Harder, A., Knorth, E., Kranenburg, M., Nijhof, K., & Vermaes, I. (2017). *Jeugdzorg met een plus: Wat we wel en niet weten over de meest intensieve vorm van jeugdhulp*. Garant Publishers.
- Dörenberg, V.E.T. (2023). Gedwongen zorg aan jeugdigen – op de grenzen van het recht. In Vereniging voor gezondheidsrecht (Red.), *De jeugd, de zorg en het recht: Preadvies 2023* (pp. 107-138). Boom juridisch.
- Eltink, E. M. A. (2020). *Back to basic: Relations between residential group climate and*

juvenile antisocial behavior. Doctoraalscriptie. Universiteit van Amsterdam.

- Elwyn, G., Frosch, D., Thomson, R., Joseph-Williams, N., Lloyd, A., Kinnerly, P., Cording, E., Tomson, D., Dodd, C., Rollnick, S., Edwards, A., & Barry, M. (2012). Shared decision making: A model for clinical practice. *Journal of General Internal Medicine*, (27), 1361-1367. <https://doi.org/10.1007/s11606-012-2077-6>
- Elzakkars, I. (2017). Weighing the options. Compulsory treatment, mental capacity and decision making in anorexia nervosa. Universiteit Utrecht.
- Ezinga, M. A. J., & Höfte, S. J. C. (2016). *De voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp. De rol en de functie van de onafhankelijke gekwalificeerde gedragswetenschapper bij het opstellen van de instemmingsverklaringen*. Hogeschool Leiden.
- Fazel, S., Doll, H., & Långström, N. (2008). Mental disorders among adolescents in juvenile detention and correctional facilities: A systematic review and metaregression analysis of 25 surveys. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 47(9), 1010-1019. <https://doi.org/10.1097/CHI.ObO13e31817eecf3>
- Field, A. P., & Iles, J. (2016). *An adventure in statistics: The reality enigma*. Sage Publications. <https://doi.org/10.24377/LJUM.prism.volliss1article304>
- Frensch, K. M., & Cameron, G. (2002). Treatment of choice or a last resort? A review of residential mental health placements for children and youth. *Child & Youth Care Forum*, 31(5), 307-339. <https://doi.org/10.1023/A:1016826627406>
- Friele, R. D., Bruning, M. R., Bastiaanssen, I. L. W., De Boer, R., Bucx, A. J. E. H., De Groot, J. F., Pehlivan, T., Rutjes, L., Sondeijker, F., Van Yperen, T. A., & Hageraats, R. (2018). *Eerste evaluatie jeugdwet: Na de transitie nu de transformatie*. ZonMw. Geraadpleegd op 1 juli 2021, van <https://www.zonmw.nl/nl/artikel/eerste-evaluatie-jeugdwet>
- Friese, S. (2018). *ATLAS.ti 8 Windows user manual updated for program version 8.2*. ATLAS.ti Scientific Software Development GmbH.
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory strategies for qualitative research*. Aldine Publishing.
- Goffman, E. (1974). *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Harvard University Press.
- Goense, P. B. (2016). *Bridging the implementation gap: A study on sustainable implementation of interventions in child and youth care organizations*. Doctoraalscriptie. Rijksuniversiteit Groningen.
- Grotendorst, A., & Rondeel, M. (2005). Instellingsportretten. Kritische beroepssituaties in beeld. *Onderwijs & Gezondheidszorg*, 29(4), 18-22.
- Grotendorst, A., Rondeel, M., Van Wijngaarden, P. J., & Van der Zanden, G. (2005). *Wat doe je? Kritische beroepssituaties in de praktijk van sociaal-pedagogisch werkers*. Uitgeverij RBA4.
- Gutterswijk, R. V., Kuiper, C. H. Z., Lautan, N., Kunst, E. G., Van der Horst, F. C. P., Stams, G. J. J. M., & Prinzie, P. (2020). The outcome of non-residential youth care compared to residential youth care: A multilevel meta-analysis. *Children and Youth Services Review*, 113, Article 104950. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104950>
- Gutterswijk, R. V. (2023). Does it suit you? Tailor-made treatment for adolescent boys and girls in secure residential care. Doctoraalscriptie. Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Hair, J., Black, W., Babin, B., & Anderson, R. (2010). *Multivariate Data Analysis (7e Eds.)*. Prentice-Hall.
- Hatchel, H., Vogel, T., & Huber, C. G. (2019). Mandated treatment and its impact on therapeutic process and outcome factors. *Frontiers in Psychiatry*, 10. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2019.00219>
- Harder, A. T., & Knorth, E. J. (2021). *Uithuisgeplaatste jeugdigen in Nederland: definitie en cijfers*. Erasmus University Rotterdam.
- Heaton, J. (2008). Secondary analysis of qualitative data: An overview. *Historical Social Research/ Historische Sozialforschung*, 33(3 (125)), 33-45.

- Heynen, E., Roest, J., Willemars, G., & Van Hooren, S. (2017). Therapeutic alliance is a factor of change in arts therapies and psychomotor therapy with adults who have mental health problems. *The Arts in Psychotherapy*, 55, 111-115. <https://doi.org/10.1016/j.aip.2017.05.006>
- Höfte, S. J. C., Kuiper, C. H. Z., Van der Helm, G. H. P., De Valk, S. M., & Stams, G. J. J. M. (2021). Children's rights in secure residential youth care in the Netherlands. *The International Journal of Children's Rights*, 29(4), 946-971. <https://doi.org/10.1163/15718182-29040004>
- Höfte, S. J. C., Kuiper, C. H. Z., Van der Helm, G. H. P., Ezinga, M. A. J., & Stams, G. J. J. M. (2022). De voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp. *Tijdschrift voor Familie en Jeugdrecht*, 31, 156-164.
- Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd & Advies- en Klachtenbureau Jeugdhulp. (2022). *Vrijheidsbeperking in de open jeugdhulp*. Geraadpleegd op 13 september 2023, van <https://www.igj.nl/publicaties/publicaties/2022/05/13/vrijheidsbeperkende-maatregelen-in-open-residentiele-jeugdhulp>
- Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd. (2023a). *Toelichting toezicht Ombouw JeugdzorgPlus (gesloten jeugdhulp)*. Geraadpleegd op 13 september 2023, van <https://www.igj.nl/publicaties/publicaties/2023/05/03/toezicht-igj-op-ombouw-jeugdzorgplus>
- Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd. (2023b). *Weinig goede alternatieven voor JeugdzorgPlus, stevige regie nodig. Eerste bevindingen uit het toezicht op ombouw JeugdzorgPlus*. Geraadpleegd op 13 september 2023, van <https://www.igj.nl/publicaties/rapporten/2023/07/05/weinig-goede-alternatieven-voor-jeugdzorgplus-stevige-regie-nodig>
- Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (2024a). *Onvoldoende passende hulp in de JeugdzorgPlus*. Geraadpleegd op 11 april 2024, van <https://www.igj.nl/publicaties/rapporten/2024/01/17/rapporten-ombouw-jeugdzorgplus-januari-2024>
- Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (2024b). *Zorgen over jongeren met een complexe hulpvraag buiten de gesloten jeugdhulp*. Geraadpleegd op 29 april 2024, van <https://www.igj.nl/publicaties/publicaties/2024/04/25/zorgen-over-jongeren-met-een-complexe-hulpvraag-buiten-de-gesloten-jeugdhulp>
- James, C., Asscher, J. J., Stams, G. J. J. M., & Van der Laan, P. H. (2016). The effectiveness of aftercare for juvenile and young adult offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 60, 1159-1184.
- Jeugdzorg Nederland. (2019). *Kwaliteitskader JeugdzorgPlus 2.0*. Geraadpleegd op 13 september 2023, van <https://www.jeugdzorgnederland.nl/wp-content/uploads/2017/03/kwaliteitskader-jeugdzorgplus-2.0.pdf>.
- Jeugdzorg Nederland. (2020). *Plaatsingsgegevens JeugdzorgPlus 2020*. Geraadpleegd op 26 april 2024, van <https://www.jeugdzorgnederland.nl/wp-content/uploads/2021/04/JeugdzorgPlus-2020-2.pdf>
- Jeugdzorg Nederland. (2023). *Plaatsingsgegevens JeugdzorgPlus 2023*. Geraadpleegd op 26 april 2024, van <https://www.jeugdzorgnederland.nl/wp-content/uploads/2024/04/Factsheet-JeugdzorgPlus-2023.pdf>
- Jeugdzorg Nederland. (2022). *Veldnormen terugdringen vrijheidsbeperkende maatregelen*. Geraadpleegd op 30 augustus 2023, van <http://www.jeugdzorgnederland.nl/wp-content/uploads/2017/03/JEU-Veldnormen-okt2022-2.pdf>
- Kalverboer, M. E., & Zijlstra, A. E. (2006). *Het belang van het kind in het Nederlands recht: Voorwaarden voor ontwikkeling vanuit een pedagogisch perspectief*. SWP.
- Kamerstukken II* 2012/13, 33684, nr. 3, p. 54. Geraadpleegd op 12 juli 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-33684-3.html>
- Kamerstukken II* 2012/13, 33684, nr. 3, p. 47.
- Kamerstukken II* 1992/93, 22855, nr. 3. Geraadpleegd op 3 juli 2021, van <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/0000015890>

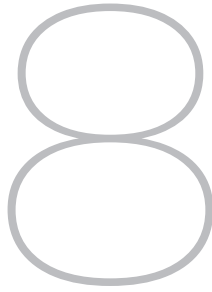
- Kanuha, V. K. (2000). "Being native" versus "Going native": Conducting social work research as an insider. *Social Work, 5*, 439-447.
- KidsRights. (2023). *The Kidsrights Index 2023*. Geraadpleegd op 2 april 2024, van <https://files.kidsrights.org/wp-content/uploads/sites/6/2023/06/25233024/KidsRights-Index-2023-Report.pdf>
- Kinderombudsman. (2019). *Het beste besluit: geef kinderen invloed*. Geraadpleegd op 8 maart 2024, van <https://www.kinderombudsman.nl/publicaties/brochure-het-beste-besluit>
- Koper, N. (2023). Better together: supporting youth with mental health needs by utilizing the social network. Doctoraalscriptie. Universiteit Utrecht.
- Kvale, S. (1996). *Interview views: An introduction to qualitative research interviewing*. Sage Publications.
- Langeveld, M.J. (1945). *Beknopte theoretische pedagogiek*. Wolters.
- Legemaate, L., Ploem, M. C., Uit Beijerste, J., Mevis, P. A. M., Van der Wold, M. J. F., Akerboom, C. P. M., Schol, M. J., Winter, H. B., & Woenstenburg, N. O. M. (2014). *Thematische wetsevaluatie; Gedwongen zorg*. ZonMw.
- Leloux-Opmeer, H., Kuiper, C., Swaab, H., & Scholte, E. (2016). Characteristics of children in foster care, family-style group care, and residential care: A scoping review. *Journal of Child and Family Studies, 25*, 2357. <https://doi.org/10.007/s10826-016-0418-5>
- Liefwaard, T. (2009). Vrijheidsbeneming van kinderen in het licht van internationale mensenrechten. *NCJM-Bulletin: Nederlands tijdschrift voor de mensenrechten, (4)*, 358-372.
- Lipsey, M. W. (2009). The primary factors that characterize effective interventions with juvenile offenders: A meta-analytic overview. *Victims & Offenders, 4*(2), 124-147. <https://doi.org/10.1080/15564880802612573>
- Martin, E., González- Garcíá, C., Del Valle, J. F., & Bravo, A. (2017). Therapeutic residential care in Spain. Population treated and therapeutic coverage. *Child & Family Social Work, 23*(1), 1-7. <https://doi.org/10.1111/cfs.12374>
- Mason, M. (2010). Sample size and saturation in PhD studies using qualitative interviews. *Forum: Qualitative Social Research, 11*(3), Article 8.
- Mijnarends, I. (2011). Het internationale kader. In I. Weijers & F. Imkamp (Eds.), *Jeugdstrafrecht in internationaal perspectief* (pp. 73-105). Boom Juridische Uitgevers.
- Ministerie van Justitie en Veiligheid. *DJI in getal 2013-2017*. (2018). Geraadpleegd op 13 september 2019, van <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-a0b572e7-703f-4a52-af;a-7a84747a9e6d/pdf>
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2022). *Van groot naar klein. Van gesloten naar open. Van uit huis naar thuis*. Geraadpleegd op 12 september 2023, van <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-c9fa31123074196221e93e75ec07903ebeb3d685/pdf>
- Moerman, G. A. (2010). *Probing behaviour in open interviews: A field experience on the effects of probing tactics on quality and content of the received information*. VU University Amsterdam.
- Nederlands Jeugdinstituut. (2022). *Opgroeien doe je samen*. Geraadpleegd op 2 augustus 2023, van <https://www.nji.nl/publicaties/opgroeien-doe-je-samen>
- Nederlands Jeugdinstituut. (2023). *Cijfers over JeugdzorgPlus*. Geraadpleegd op 18 augustus, van <https://www.nji.nl/cijfers/jeugdzorgplus>
- Nooteboom, L., Mulder, E., Kuiper, C. H. Z., Van den Driesschen, S., Eilander, J., & Vermeiren, R. (2019). *Bouwstenen van evalueren voor jeugdhulpprofessionals*. Geraadpleegd op 29 april 2024, van <https://www.werkplaatssamen.nl/wp-content/uploads/2019/12/Bouwstenen-van-Evalueren-voor-Jeugdhulpprofessionals-Gezin-aan-Zet.pdf>
- Olujic, F., & Forder, C. (2012). Gesloten jeugdzorg in het licht van de mensenrechten en de rechten van het kind. In C. Forder, W. Duijst & A. Wolthuis (Eds.), *Kindvriendelijke opsluiting, gesloten plaatsing in het licht van mensenrechten* (pp. 3-63). NCJM-stichting Boekerij.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research and evaluation methods*. 3rd Sage Publications; Thousand Oaks.

- Parhar, K. K., Wormith, J. S., Derksen, D. M., & Beauregard, A. M. (2008). Offender coercion in treatment: A meta-analysis of effectiveness. *Criminal Justice and Behavior*, 35(9), 1109-1135. <https://doi.org/10.1177/0093854808320169>
- Raad voor Strafrechttoepassing en Jeugdbescherming. (2023). *Vrijheidsbeperkende maatregelen in de open residentiële jeugdhulp?* Geraadpleegd op 11 december 2023, van <https://www.rsj.nl/documenten/rapporten/2023/11/13/advies-vrijheidsbeperkende-maatregelen-in-de-open-residentiele-jeugdhulp>
- Raposa, E. B., Rhodes, J., Stams, G. J. J. M., Card, N., Burton, S., Schwartz, S., Sykes, L. Y., Kanchewa, S., Kupersmidt, J., & Hussain, S. (2019). The effects of youth mentoring programs: A meta-analysis of outcome studies. *Journal of Youth and Adolescence*, 48, 423-443.
- Stellaard, S. D. (2023). *Boemerangbeleid: Over aanhoudende tragiek in passend onderwijs- en jeugdzorgbeleid*. Boom. <https://doi.org/10.5463/thesis.141>
- Roest, J. (2022). *The therapeutic alliance in child and adolescent psychotherapy and residential youth care*. Doctoraalscriptie. Universiteit Amsterdam.
- Ros, N. M., Van der Helm, G. H. P., Wissink, I., Stams, G. J. J. M., & Schaftenaar, P. (2013). Institutional climate and aggression in a secure psychiatric setting. *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 24(6), 713-727. <https://doi.org/10.1080/14789949.2013.848460>
- Roy, C., Morizot, J., Lamothe, J., & Geoffrion, S. (2020). The influence of residential workers social climate on the use of restraint and seclusion: A longitudinal study in a residential treatment center for youth. *Children and Youth Services Review*, 114. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105035>
- Rubin, H. J., & Rubin, I. S. (2012). *Qualitative Interviewing: The Art of Hearing Data*. 3rd Edition. Sage Publications.
- Ruitenbergh, G. C. A. M. (2003). *Het internationaal kinderrechtenverdrag in de Nederlandse rechtspraak*. SWP.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. The Guildford Press. <https://doi.org/10.1521/978.14625/28806>
- Schaftenaar, P. (2018). Contact gezocht, Rationeel werken en het alledaagse als werkzame principes in de klinische forensische zorg (proefschrift). Universiteit voor Humanistiek.
- Schulze, H. J. (2000). *Stability and complexity: Perspectives for a child-oriented family policy*. VU University Press.
- Shenton, A. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information*, 22, 63-75.
- Sombroek, M., & Liefwaard, T. (2023). Het recht op gezondheid vanuit internationaal kinderrechtelijk perspectief. In Vereniging voor gezondheidsrecht (Red.), *De jeugd, de zorg en het recht: Preadvies 2023* (pp. 15-44). Boom juridisch.
- Sonderman, J., Van der Helm, G. H. P., Gutterstwijk, R., & Stams, G. J. J. M. (2015). Leefklimaat voor meisjes in de gesloten jeugdzorg en justitiële jeugdinrichtingen. In R. Engels, & Nijhof (Eds.), *Meisjes in de zorg, Signalering, preventie en behandeling* (pp. 131-138). Boom Uitgevers.
- Souverein, F., Van der Helm, G. H. P., & Stams, G. J. J. M. (2013). 'Nothing works' in secure residential and correctional youth care? *Journal of Children's Services Review*, 35, 1941-1945. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2013.09.010>
- Spronk, S. I. (2011). *Children's Right to Health in the Child Rights Convention*. Universiteit Leiden. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1759897>
- Stadnyk, R., Townsend, E. A., Wilcock, A. (2010). Occupational justice. In C. H. Christiansen, & E. A. Townsend (Red.), *Introduction to occupation: The art and science of living* (pp. 329-358). Prentice Hall. <https://doi.org/10.3109/11038120903287182>
- Stals, K. (2012). *De cirkel is rond. Onderzoek naar succesvolle implementatie van interventies in de jeugdzorg*. Doctoraalscriptie. Universiteit Utrecht.

- Stams, G. J. J. M., & Van der Helm, G. H. P. (2017). What works in residential programs for aggressive and violent youth? Treating youth at risk for aggressive and violent behavior in (secure) residential care. In P. Sturmey (red.) en N. J. Hoboken (Eds.), *The Wiley Handbook of Violence and Aggression*. <https://doi.org/10.1002/9781119057574.whbva116>
- Stichting Kwalietskader Jeugd. (2017). *Competentieprofiel hbo jeugd- en gezinsprofessional*. Geraadpleegd op 8 maart 2024, van <https://skjeugd.nl/wp-content/uploads/2017/12/Competentieprofiel-hbo-professionals-in-jeugdhulp-en-jeugdbescherming-versie-1-1.pdf>
- Stichting Kwalietskader Jeugd. (2022). *Reglement Professioneel Toezicht*. Geraadpleegd op 12 maart 2024, van <https://tuchtrecht.skjeugd.nl/tuchtrecht/over-tuchtrecht/professioneel-toezicht/>
- Strauss, A. L., & Corbin, J. M. (1990). *Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques*. Sage Publications.
- Strijbosch, E. L. L., Huijs, J. A. M., Stams, G. J. J. M., Wissink, I. B., Van der Helm, G. H. P., De Swart, J. J. W., & Van der Veen, Z. (2015). The outcome of institutional youth care compared to non-institutional youth care for children of primary school age and early adolescence: A multi-level meta-analysis. *Children and Youth Services Review, Elsevier*, 58(c), 208-218. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2015.09.018>
- Thomas, D. (2007). A General inductive approach for analyzing qualitative evaluation data. *American Journal of Evaluation*, 27, 237-246.
- Tong, A., Sainsbury, P., & Graig, J. (2007). Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ): A 32-item checklist for interviews and focus groups. *Int J Qual Health Care*, 19(6), 49-357.
- Unicef. 2020. *World of influence. Understanding what shapes child well-being in rich countries*. Geraadpleegd op 2 februari 2024, van https://www.unicef.nl/files/Report%20Card%2016%20UNICEF_3%20sept_2020.pdf
- Van Bodegom, B. (2017). *Verbale pralines. Ambigüiteit in verhalen over professioneel handelen van ergotherapeuten in een weerbarstige samenleving*. Universiteit voor Humanistiek.
- Van Dam, L. (2018). *Who and what works in natural mentoring?* Doctoraalscriptie. Universiteit van Amsterdam.
- Van Dam, L., Blom, D., Kara, E., Assink, M., Stams, G. J. J. M., Schwartz, S., & Rhodes, J. (2021). Youth initiated mentoring: A meta-analytic study of a hybrid approach to youth mentoring. *Journal of Youth and Adolescence*, 50(2), 219-230.
- Van Dam, L., Smit, D., Wildschut, B., Branje, S. J. T., Rhodes, J. E., Assink, M., & Stams, G. J. J. M. (2018a). Does natural mentoring matter? A multilevel meta-analysis on the association between natural mentoring and youth outcomes. *American Journal of Community Psychology*, 62, 203-220.
- Van Dam, L., Stams, G. J. J. M., & Höfte, S. (2018b). Een VOG voorleggen als je de buurjongen helpt?! Nee! *Kind En Adolescent*, 39(3), 241-244. <https://doi.org/10.1007/s12453-018-0183-x>
- Van Gink, K. (2019). *Strike while the iron is cold: The adaptation, implementation and effectiveness of non-violent resistance in residential settings for children and adolescents*. Vrije Universiteit Amsterdam.
- Van der Helm, G. H. P., Boekee, I., Stams, G. J. J. M., & Van der Laan, P. H. (2011a). Fear is the key: Keeping the balance between flexibility and control in a Dutch youth prison. *Journal of Children's Services*, 6(4), 248-263. <https://doi.org/10.1108/17466661111190947>
- Van der Helm, G. H. P., Kuiper, C. H. Z., & Stams, G. J. J. M. (2018). Group climate and treatment motivation in secure residential and forensic youth care from the perspective of self-determination theory. *Children and Youth Services Review*, 93, 339-344. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.07.028>
- Van der Helm, G. H. P., Stams, G. J. J. M., & Van der Laan, P. H. (2011b). Measuring group climate in a forensic setting. *The Prison Journal*, 91(2), 158-177. <https://doi.org/10.1177/0032885511403595>
- Van der Helm, G. H. P., & Stams, G. J. J. M. (2012). Conflict and coping by clients and group workers in secure residential facilities. *Progression in Forensic Psychiatry: about Boundaries*, 553-564.

- Van IJzendoorn, M. H., Bakermans-Kranenburg, M.J., Duschinsky, R., Fox, N. A., Goldman, P. S., Gunnar, M. R., Johnson, D. E., Nelson, C. A., Reijman, S., Skinner, G. C. M., Zeanah, C. H., & Sonuga-Barke, E.J.S. (2020). Institutionalisation and deinstitutionalisation of children: a systematic and integrative review of evidence regarding effects on development. *Lancet Psychiatry*, 7(8), 703-720. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(19\)30399-2](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(19)30399-2)
- Van de Maat, A. (2022). *Kwaliteit en blijvend leren in de jeugdhulp: Van praten naar doen*. Geraadpleegd op 12 april 2024, van <https://www.voordejeugdenhetgezin.nl/documenten/rapporten/2023/05/17/kwaliteit-en-blijvend-leren-in-de-jeugdhulp-van-praten-naar-doen>
- Van den Tillaart, J., Eltink, E., Stams, G., Van der Helm, P., & Wissink, I. (2018). Aggressive incidents in residential youth care. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(13), 3991-4007. <https://doi.org/10.1177/0306624X18758898>
- Vatne, S., & Fagermoen, M. S. (2007). To correct and to acknowledge: Two simultaneous and conflicting perspectives of limit-setting in mental health nursing. *Journal of Psychiatric Mental Health Nursing*, 14(1), 41-8. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2850.2007.01037.x>
- Verenigde Naties. (1950). Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens. Geraadpleegd op 3 juli 2021 van, https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf
- Verenigde Naties. (1989). Verdrag inzake de rechten van het kind. Geraadpleegd op 3 juli 2021, van <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>
- Verenigde Naties. (1990). Regels voor de bescherming van minderjarigen die van hun vrijheid zijn beroofd (De Havana-rules). Geraadpleegd op 3 juli 2021, van https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/United_Nations_Rules_for_the_Protection_of_Juveniles_Deprived_of_their_Liberty.pdf
- Verenigde Naties. (2019). Studies van de Verenigde Naties over jeugdigen die van hun vrijheid zijn beroofd. Geraadpleegd op 3 juli 2021, van https://www.chr.up.ac.za/images/publications/UN_Global_Study/United%20Nations%20Study%20on%20Children%20Deprived%20of%20Liberty%202019.pdf
- Verkroost, D. S. (2022). *Met zachte drang*. Doctoraalscriptie. Universiteit Leiden.
- Whiteford, G. (2000). Occupational deprivation: Global challenge in the new millennium. *Britisch Journal of Occupational Therapy*, 63(5), 200-204. <https://doi.org/10.1177/030802260006300503>
- Whiteford, G., Jones, K., Weekes, G., Ndlovu, N., Long, C., Perkes, D., & Brindle, S. (2020). Combatting occupational deprivation and advancing occupational justice in institutional settings: Using a practice-based enquiry approach for service transformation. *British Journal of Occupational Therapy*, 83(1), 52-61. <https://doi.org/10.1177/0308022619865223>
- Whittaker, J. W., Del Valle, J. F., & Holmes, L. (2014). *Therapeutic residential care with children and youth: Developing evidence-based international practice*. Jessica Kingsley Publishers.
- Whittaker, J. K., Holmes, L., Del Valle, J. F., Ainsworth, F., Andreassen, T., Anglin, J. P., Bellonci, C., Berridge, D., Bravo, A., Canali, C., Courtney, M., Currey, L., Daly, D., Gillian, R., Grietens, H., Harder, A., Holden, M., James, S., Kendrick, A., ... Zeira, A. (2016). Therapeutic residential care for care for children and youth: A consensus statement of the international work group on therapeutic residential care. *Residential Treatment for Children and Youth*, 33(2), 89-106. <https://doi.org/10.1080/0886571X.2016.1215755>
- Wissink, I. B., Creemers, H. E., Moonen, X. M. H., & Stams, G. J. J. M. (2019). *Hoofdstuk 4 deelrapport 2 commissie geweld in de jeugdzorg; Sectorstudie geweld in de residentiële LVB-jeugdsector*. Vrije Universiteit Amsterdam. Geraadpleegd op 14 juli 2021, van https://pure.uva.nl/ws/files/52298443/Sectorstudie_Geweld_in_de_residentiele_LVB_jeugdsector.pdf

Samenvatting

Samenvatting

Het juridisch kader als pedagogische ruimte

Iedere jeugdige heeft recht op veilige, ondersteunende en verzorgende opvoedings-situaties waarin het zich zo optimaal mogelijk kan ontwikkelen. Soms komt een gezonde ontwikkeling echter in het gedrang door onveilige of ongunstige kind- en gezinsomstandigheden. Als intensieve (gezins)ondersteuning onvoldoende effectief is gebleken om de veiligheid van het kind te waarborgen, kan een (tijdelijke) uithuisplaatsing een passend alternatief zijn. Echter is dit een zeer ingrijpende bemoeienis in het gezinsleven, waardoor de pedagogische basis van de jeugdige dramatisch verandert. Een deel van de voor de jeugdige vanzelfsprekende personen (vrienden, familie) en professionals verdwijnen (leerkrachten, ambulante ondersteuners).

Het (inter)nationale recht stelt speciale eisen aan gedwongen behandeling van jeugdigen. Nederland heeft zich met het ratificeren van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM) en het Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind (IVRK) verbonden om de rechten van de jeugdige te waarborgen en te eerbiedigen.

Het doel van dit proefschrift was om een bijdrage te leveren aan de wetenschappelijke kennis over hoe het recht en de pedagogiek samen komen in het dagelijkse werk van jeugd- en gezinsprofessionals in de gesloten residentiële jeugdhulp.

In de eerste studie is onderzocht of de zorg in gesloten residentiële jeugdhulp, zoals ervaren door jeugdigen, tegemoetkomt aan de eisen zoals beschreven in de artikelen van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK) en de Jeugdwet. Allereerst werd kwantitatief het ervaren leefklimaat in open en gesloten residentiële instellingen en justitiële jeugdinrichtingen onderzocht. Het leefklimaat werd gemeten met het Prison Group Climate Instrument (PGCI; Van der Helm et al., 2011), dat de kwaliteit van het leefklimaat op leefgroepen beoordeelt vanuit het perspectief van de drie basisbehoeften voor menselijke zelfbeschikking: verbondenheid, autonomie en competentie (Van der Helm et al., 2018; Ryan & Deci, 2017). Uit de resultaten blijkt dat jeugdigen in de justitiële jeugdinrichtingen een opener en positiever leefklimaat ervaren dan de jeugdigen in de gesloten residentiële instellingen. De mate van ondersteuning, groei en sfeer is in de gesloten residentiële instelling lager en de mate van waargenomen repressie hoger dan in een justitiële jeugdinstelling.

De kwalitatieve studie omvatte een secundaire analyse van semi-gestructureerde interviews met jeugdigen in residentiële jeugdhulp instellingen. Uit de interviews

blijken kinderrechten een ondergeschikt onderwerp te zijn in de gesloten residentiële jeugdhulp, mogelijk doordat professionals en andere medewerkers onvoldoende kennis hebben van kinderrechten en de Nederlandse wetgeving met betrekking tot jeugdhulp. Hoewel de juridische kaders gesloten jeugdinstanties de ruimte geven om hun eigen beleid te formuleren met betrekking tot de uitvoering van jeugdhulp, lijkt dit beleid onvoldoende expliciet te zijn over kinderrechten.

In de tweede studie is onderzoek gedaan naar de rol en functie van de gekwalificeerde gedragswetenschapper bij het opstellen van de instemmingsverklaring voor de (destijds nieuwe) voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp en welke pedagogische waarde deze machtiging zou kunnen hebben voor de jeugdige. Uit semigestructureerde interviews zijn vijf thema's naar voren gekomen waarin verdieping gegeven wordt aan de uitvoering in de praktijk: de rol van de gekwalificeerde gedragswetenschapper; de omvang van de toets; het perspectief op de voorwaarden; het perspectief op de ontwikkeling en de feitelijke meerwaarde van de maatregel. Er bestaan verschillen tussen hoe de gedragswetenschapper naar zijn of haar taak kijkt en wat er in de wet staat. Volgens de Jeugdwet moet het verzoek de instemming krijgen van een gekwalificeerde gedragswetenschapper, die kort daarvoor de jongere heeft onderzocht. Het begrip "onderzoeken" heeft over het algemeen een heel andere, ruimere, betekenis voor gedragswetenschappers dan wat feitelijk wordt gevraagd: een toets of men kan instemmen met het verzoek. De voorwaardelijke machtiging kan een positief pedagogisch effect hebben, mits er sprake is van een heldere communicatie met de jeugdige, die gericht is op het creëren van kansen en de maatregel niet wordt gezien als straf.

In de derde studie, een juridisch pedagogisch onderzoek, is vanuit het (inter)nationale juridisch kader gekeken naar de rechtswaarborgen van vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp. Steeds vaker komen er signalen van jeugdigen en ouders dat vrijheidsbeperkende maatregelen op onjuiste wijze worden ingezet en/of als 'straf' worden ervaren en dat de rechtsbescherming van jeugdigen en ouders in de residentiële jeugdbescherming tekortschiet. Een analyse van bestaande jurisprudentie toont hoe de Nederlandse rechter en de Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming oordelen over de toepassing van vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp. In de discussie wordt ingegaan op de rechtswaarborgen die van belang zijn bij een rechtmatige inzet van vrijheidsbeperkende maatregelen. Hierbij wordt benadrukt dat de toepassing rechtmatig is wanneer de maatregel een grondslag in de wet heeft, is opgenomen in het hulpverleningsplan en proportioneel, subsidiair en doelmatig is. Daarnaast wordt ingegaan op het voorkomen van handelingsdeprivatie en op de toekomst van de gesloten jeugdhulp.

In de vierde studie is onderzoek gedaan naar de wijze waarop door professionals in de residentiële jeugdhulp omgegaan wordt met kinderrechten als beoogde basis voor het pedagogisch handelen. Er zijn 11 semigestructureerde interview gehouden, met 13 professionals, gekoppeld aan 8 specifieke cases, met als doel inzicht te krijgen in de pedagogische, juridische en ethische overwegingen van de professionals. In de praktijk maken deze professionals bewust pedagogische overwegingen bij beslissingen over zorg; juridische en zorgethische overwegingen worden echter niet expliciet gemaakt. De juridisch-ethische kaders vergroten de handelingsruimte van de professionals om vanuit hun discretionaire bevoegdheid pedagogisch te kunnen handelen vanuit het belang van het kind. Echter ervaren de professionals eerder een beperking van die ruimte door angst voor de externe (achteraf) toetsing van hun handelen op basis van wet- en regelgeving die geënt is op kinderrechten. Het kinderrechtenverdrag dient niet, bewust, als basis voor hun handelen.

Dit proefschrift laat zien dat het werk van jeugd- en gezinsprofessionals versterking behoeft. Het juridisch kader en het handelen van de professional beïnvloeden elkaar. Residentiële jeugdhulpinstellingen en professionals moeten zorgdragen dat de rechten, maar ook de plichten, van jeugdigen en hun ouders in de jeugdhulp op de juiste manier worden geborgd door zich te richten op de ontwikkeling en het perspectief voor de jeugdigen. Wat iemand precies nodig heeft, verschilt per individu. Om de juiste afwegingen te kunnen maken in het belang van jeugdigen en ouders en meer recht te doen aan hun (rechts)positie zullen professionals meer gebruik moeten maken van de ruimte die de juridische kaders hen geeft. Dit vraagt om bewustwording bij zowel de organisatie als de professional van het belang en de waarde van de ruimte binnen de juridische kaders en een concreet instellingsbeleid met focus op het kinderrechtenperspectief.

Bijdrage van auteurs

Hoofdstuk 2 is een vertaling van het gepubliceerde artikel: Höfte, S. J. C., Kuiper, C. H. Z., Van der Helm, G. H. P., De Valk, S. M., & Stams, G. J. J. M. (2021). Children's Rights in Secure Residential Youth Care in the Netherlands. *The International Journal of Children's Rights*, 29(4), 946-971. <https://doi.org/10.1163/15718182-29040004>

Bijdragen: S.H. heeft het onderzoek opgezet. De voorbereiding en analyse van de data is uitgevoerd door S.H., het eerste concept werd geschreven door S.H. en C.K. heeft op alle versies van het artikel commentaar gegeven. S.v.D. heeft de kwantitatieve studie van commentaar voorzien en G.S. heeft de eindversie van het artikel van commentaar voorzien. Alle auteurs lazen het definitieve artikel en keurden het goed.

Hoofdstuk 3 is gepubliceerd als: Höfte, S.J.C., Kuiper, C.H.Z., Van der Helm, G.H.P., Ezinga, M.A.J., & Stams G.J.J.M. (2022). De voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp: De rol en de functie van de gekwalificeerde gedragswetenschapper bij het opstellen van de instemmingsverklaring. *Tijdschrift voor Familie en Jeugdrecht*, 37, 156-164.

Financiering: Dit onderzoek is gefinancierd door het Nederlands Instituut van Psychologen (NIP) en de Nederlandse vereniging van pedagogen en onderwijskundigen (NVO).

Bijdrage auteurs: S.H. heeft het onderzoek samen met M.E. opgezet. De voorbereiding en analyse van de data is uitgevoerd door S.H. en M.E., het eerste concept werd geschreven door S.H. en C.K. heeft op alle versies van het artikel commentaar gegeven. G.S. en G.P. hebben de eindversie van het artikel van commentaar voorzien. Alle auteurs lazen het definitieve artikel en keurden het goed.

Hoofdstuk 4 is ingediend voor publicatie als: Höfte, S. J. C., Gommans, M., Stams, G. J. J. M., & Kuiper, C. H. Z. (ter perse). Rechtswaarborgen bij vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp. [Manuscript in voorbereiding]. Forensische orthopedagogiek, Universiteit van Amsterdam.

Bijdrage auteurs: S.H. heeft het onderzoek opgezet. De voorbereiding en analyse van de data is uitgevoerd door S.H., het eerste concept werd geschreven door S.H. en C.K. heeft op alle versies van het artikel commentaar gegeven. G.S. en M.G. hebben de eindversie van het artikel van commentaar voorzien. Alle auteurs lazen het definitieve artikel en keurden het goed.

Hoofdstuk 5 is ingediend voor publicatie als: Höfte, S. J. C., Bunthof, A., Stams, G. J. J. M., & Kuiper, C. H. Z. (2024). *Jeugdigen en ouders recht doen, een pedagogisch kinderrechten perspectief* [Manuscript in voorbereiding]. Forensische orthopedagogiek, Universiteit van Amsterdam.

Financiering: De interviews zijn uitgevoerd als onderdeel van een RAAK-publiek-onderzoek “Kinderen recht doen”, gefinancierd door het Regieorgaan SIA (RAAK. PU07.028).

Bijdrage auteurs: S.H. heeft het onderzoek opgezet. De voorbereiding en analyse van de data is uitgevoerd door S.H. en A.B., het eerste concept werd geschreven door S.H. en C.K. heeft op alle versies van het artikel commentaar gegeven. A.B. en G.S. hebben de eindversie van het artikel van commentaar voorzien. Alle auteurs lazen het definitieve artikel en keurden het goed.

Engelse samenvatting

The legal framework as pedagogical scope for action

Children have the right to a safe, supportive and nurturing home environment in which they can develop to their full potential. Sometimes, however, healthy development is compromised by unsafe or unfavourable child and family circumstances. If intensive (family) support proves insufficient to ensure the child's safety, (temporary) out-of-home placement may be an appropriate alternative. However, such a drastic interference in family life dramatically changes the pedagogical basis of the child. Friends and family members as well as professionals (teachers, ambulatory support workers) who are relied on by the child disappear.

(Inter)national law lays down specific requirements for forced treatment of children. By ratifying the European Convention on Human Rights (ECHR) and the United Nations Convention on the Rights of the Child (UNCRC), the Netherlands has committed itself to protecting and respecting the rights of children.

The aim of this thesis is to contribute to the scientific knowledge on how law and pedagogy come together in the daily work of youth and family professionals in secure residential youth care.

The first study examined whether secure residential youth care in the Netherlands, as experienced by the children, complies with children's rights as laid down in the United Nations Convention on the Rights of the Child (UNCRC) and the Dutch Youth Act. Firstly, the perceived living group climate in open and secure residential institutions and correctional facilities was quantitatively examined. The living group climate was measured using the Prison Group Climate Instrument (PGCI; Van der Helm et al., 2011), which assesses the quality of the living climate from the perspective of the three basic needs for human self-determination: contact, autonomy and competence (Van der Helm et al., 2018; Ryan & Deci, 2017). The results show that children in correctional institutions experience a more open and positive living environment than those in secure residential institutions. Levels of support, growth and atmosphere are lower in the secure residential institution and the level of perceived repression is higher than in the juvenile correctional institution.

The qualitative study included secondary analysis of semi-structured interviews with children in residential youth care institutions. From the interviews, children's rights do not seem to be prioritised in secure residential youth care, possibly due to the fact that professionals and other staff do not have sufficient knowledge of children's rights and Dutch legislation regarding youth care. Although the legal framework leaves room for secure youth institutions to formulate their own policies regarding

the implementation of youth care, these policies do not seem to be explicit enough with regard to children's rights.

The second study explored the role and function of qualified behavioural scientists in preparing the consent statement for the (then new) conditional authorisation for secure youth care and what pedagogical value this authorisation could have for these children. From semi-structured interviews, five themes emerged that give depth to the implementation in practice: the role of the qualified behavioural scientist; the scope of the test; the perspective on conditions; the perspective on development and the actual added value of the conditional authorisation for secure youth care. There are differences between how the behavioural scientists see their task and what the law says. According to the Youth Act, the conditional authorisation must have the consent of a qualified behavioural scientist who has examined the child shortly before the request is made to a judge. The term 'examine' generally has a very different and broader meaning for behavioural scientists than what is actually being required, namely, a test of consent to the request. The conditional authorisation can have a positive pedagogical effect, provided there is clear communication with the child that is aimed at creating opportunities and the measure is not seen as punishment.

The third study, a legal pedagogical study, focuses on the (inter)national legal framework of the legal safeguards of the use of freedom-restricting measures in secure residential youth care. There are several indications from children and parents that freedom-restricting measures are perceived as 'punishment' and the legal protection of children and parents in residential youth protection is inadequate. Through an analysis of existing case law, we examined how the Dutch court and the Council for the Administration of Criminal Justice and Protection of Juveniles rule on the application of freedom-restricting measures in secure residential youth care. The discussion addresses the legal safeguards relevant to the lawful use of freedom-restricting measures. The application is unlawful when the measure has no legal basis, is not included in the care plan and is not proportionate, subsidiary and effective. In addition, we address the prevention of occupational deprivation and the future of secure residential youth care.

The fourth study investigated how children's rights are handled by professionals in residential youth care as an intended basis for pedagogical action. We conducted 11 semi-structured interviews with 13 professionals, linked to eight specific cases, with the aim of understanding the pedagogical, legal and ethical considerations of the professionals. In practice, these professionals consciously take pedagogical considerations into account when making decisions about care; however, legal and

ethical considerations are not made explicit. The legal-ethical frameworks increase the professionals' scope for action to act pedagogically from their discretionary power in the best interest of the child. However, the professionals rather experience a restriction of this space through fear of external (retrospective) review of their actions based on laws and regulations. The Children's Rights Convention does not, consciously, serve as the basis for their actions.

This dissertation shows that youth and family professionals behaviour need strengthening. The legal framework and the professional's actions influence each other. Residential youth care institutions and professionals must ensure that the rights, but also the duties, of children and their parents in youth care are properly safeguarded by focusing on the development and perspective of the child. Each individual has different needs. In order to make the right considerations in the best interests of the children and the parents and to do more justice to their (legal) position, professionals will have to make more use of the space given to them by the legal frameworks. This requires both organisational and professional awareness of the importance and value of the space within the legal frameworks and a concrete institutional policy with a focus on the children's rights perspective.

Dankwoord

Eindelijk is het zo ver, wat heb ik uitgekeken naar dit moment, het schrijven van het dankwoord van mijn proefschrift. Ik voel mij zo dankbaar maar vooral opgelucht dat ik deze mijlpaal bereikt heb. De groei in mijn persoonlijke ontwikkeling die ik de afgelopen jaren heb mogen maken en de uitdagingen waar ik voor gestaan heb waren onmogelijk zonder de hulp van een aantal bijzondere mensen om mij heen.

Allereerst gaat mijn grote dank uit naar alle jongeren, ouders en professionals die hebben meegedaan aan de verschillende studies van dit proefschrift en hun verhaal met mij hebben willen delen. Het luisteren naar jullie levensverhalen en de mooie gesprekken die dit bracht zijn voor mij zeer waardevol geweest. Dit is een van de redenen geweest om nooit te stoppen en dit proefschrift af te ronden.

In het bijzonder wil ik mijn promotoren bedanken, Chris Kuiper en Geert-Jan Stams. Chris, jij bent in de afgelopen jaren een heel bijzonder persoon voor mij geworden. De manier waarop jij mij kan inspireren en motiveren om door te gaan, met je positieve niet oordelende houding, is voor mij van onschatbare waarde. Ik wil je bedanken voor het vertrouwen die je in mij had en je onvoorwaardelijke steun in moeilijke perioden. Geert-Jan, wat was het een feestje om met je samen te werken. Dank voor het vertrouwen en de concrete feedback. Ik heb genoten van je humor, je kennis en onze gesprekken over hoe het recht een grondslag is voor de forensische orthopedagogiek.

Graag wil ik ook mijn co-auteurs, Sophie de Valk, Menno Ezinga en Anja Bunthof bedanken voor hun bijdragen aan de studies uit dit proefschrift. Daarnaast wil ik de leden van de promotiecommissie hartelijk danken voor het lezen en beoordelen van dit proefschrift.

Ook wil ik Peer van der Helm bedanken. Peer, zonder jou was ik überhaupt nooit op dit pad terecht gekomen. Ik vergeet nooit de eerste keer dat ik met je sprak, bij de verdediging van je proefschrift 'First do not harm'. Ik was nog op zoek naar een afstudeeronderwerp voor mijn studie Nederlands recht, jij zei: "Ik weet nog wel een onderwerp, laten we binnenkort even afspreken en dan kun je als je wilt ook op dit onderwerp promoveren". Enigszins naïef, zonder dat ik echt wist waar ik aan begon heb ik je aanbod aangenomen, maar je hebt gelijk gekregen. Jouw zicht op wat nodig is en waar de dilemma's in de jeugdzorg liggen is uniek.

Verder wil ik mijn werkgever Hogeschool Leiden en specifiek Astrid Scholten bedanken voor het vertrouwen en de tijd die ik heb gekregen om dit proefschrift af te ronden. Delen van het proefschrift zijn inmiddels ook verwerkt in het onderwijs waardoor mijn promotie ook bijdraagt aan de kennisvermeerdering binnen het

Hoger Beroepsonderwijs. Daarnaast wil ik mijn collega's bij het lectoraat bedanken voor de interesse, de betrokkenheid en fijne samenwerking. In het bijzonder wil ik Madelif bedanken, heel veel dank voor je scherpe opmerkingen met betrekking tot alle APA-regels en je positieve instelling. Ook wil ik alle medeonderzoekers van het kenniscentrum bedanken voor de gesprekken en het sparren over goed onderzoek doen. In het bijzonder wil ik Renske bedanken voor alle (juridische) discussies die we hebben gevoerd over hoe wij als juristen het recht en de pedagogiek samen willen brengen. Ook wil ik alle studenten van Hogeschool Leiden en de UvA bedanken die ik in mijn klas heb mogen ontvangen. Juristen willen de wereld nog wel eens zwart en wit zien maar jullie hebben mij laten inzien dat dit niet werkt in de praktijk. Dank voor de spiegel die jullie mij soms voorhouden en het meedenken naar wat wel werkt.

Speciale dank gaat uit naar mijn paranimfen, Veronique en Mireille. Veronique, mijn steun en toeverlaat. Ik kan altijd bij je terecht en onze gesprekken zorgen ervoor dat ik steeds weer verder kan groeien. Dank voor je luisterend oor en jouw vertrouwen in mij heeft er mede voor gezorgd dat dit proefschrift hier nu ligt! Mireille, jouw creatieve en out of the box manier van werken is van zoveel waarde voor mij, dank daarvoor! Samen hebben we een missie, de juridische kennis de pedagogische praktijk in brengen, hopelijk kunnen samen een verschil maken.

Tot slot wil ik mijn lieve ouders, schoonouders, familie en vrienden bedanken voor de onvoorwaardelijke steun die ik van jullie heb mogen krijgen. Jullie vertrouwen in mij gaf mij de motivatie om door te gaan en het proefschrift af te ronden. In het bijzonder natuurlijk Maurice en Jake, de liefdes van mijn leven, mijn spiegels. Maurice, zonder jou zou dit proefschrift er nooit liggen, dank voor de ruimte die ik kreeg om het af te maken ondanks dat het soms een echte achtbaan is geweest. Jake, jouw energie en vrolijkheid is een energizer voor mij. Ik kan niet beschrijven wat een geluk ik met jullie heb. Nu is het tijd voor ons gezin, ik kijk uit naar onze avonturen!

Curriculum Vitae

Susanne Johanna Catharina Höfte werd geboren op 17 juli 1986 te Hengelo (ov). Zij behaalde in 2005 haar Atheneumdiploma aan Lyceum de Grundel te Hengelo (ov). In 2011 rondde zij haar Bachelor Nederlands Recht af en behaalde in 2012 haar Master Nederlands Recht (afstudeerrichting Straf- en Jeugdrecht) aan de Radboud Universiteit Nijmegen.

Vanaf 2013 tot en met 2015 werkte Susanne als jurist Civiel- en Arbeidsrecht bij Stichting Achmea Rechtsbijstand. Vanaf 2015 tot en met eind 2016 was zij verbonden als jurist en onderzoeker bij Hogeschool Leiden. Vanaf 2017 tot en met 2019 werkte zij als beleidsadviseur en onderzoeker bij Horizon Jeugdzorg en Onderwijs (IHUB). Gedurende deze periode werkte ze mee aan calamiteitenonderzoeken op verzoek van de Inspectie IGJ, schreef ze verschillende juridische beleidsnotities en handelde klachten van jongeren en ouders af.

Vanaf 2018 is zij als buitenpromovenda en gastdocent Jeugdrecht werkzaam voor de opleiding Forensische Orthopedagogiek aan de Universiteit van Amsterdam.

Vanaf 2019 is zij als onderzoeker werkzaam bij het lectoraat Residentiële Jeugdzorg, die vanaf 2024 onderdeel is gaan uitmaken van de onderzoeksgroep Waarde(n)volle Zorg en is ze sinds 2020 werkzaam als docent Sociaal Werk, waar ze in 2022 haar Basiskwalificatie Didactische Bekwaamheid (BDB) en Basiskwalificatie examineren (BKE) heeft behaald.

Lijst van publicaties

Publicaties proefschrift

Höfte, S. J. C., Bunthof, A., Stams, G. J. J. M., & Kuiper, C. H. Z. (2024). *Jeugdigen en ouders recht doen, een pedagogisch kinderrechten perspectief* [Manuscript in voorbereiding]. Forensische orthopedagogiek, Universiteit van Amsterdam.

Höfte, S. J. C., Gommans, M., Kuiper, C. H. Z., & Stams, G. J. J. M. *Rechtswaarborgen bij vrijheidsbeperkende maatregelen in de gesloten jeugdhulp*. [Manuscript in voorbereiding]. Forensische orthopedagogiek, Universiteit van Amsterdam.

Höfte, S. J. C., Kuiper, C. H. Z., Van der Helm, G. H. P., Ezinga, M. A. J., & Stams G. J. J. M. (2022). De voorwaardelijke machtiging gesloten jeugdhulp: De rol en de functie van de gekwalificeerde gedragswetenschapper bij het opstellen van de instemmingsverklaring. *Tijdschrift voor Familie en Jeugdrecht*, 31, 156-164.

Höfte, S. J. C., Kuiper, C. H. Z., Van der Helm, G. H. P., De Valk, S. M., & Stams, G. J. J. M. (2021). Children's rights in secure residential youth care in the Netherlands. *The International Journal of Children's Rights*, 29(4), 946-971. <https://doi.org/10.1163/15718182-29040004>

Andere publicaties

Eltink, E. & Höfte, S. J. C. (2020). Forensische orthopedagogiek: een juridisch kader. In: J. Hendriks, G. J. J. M. Stams & J. Asscher (Red), *Handboek Forensische Orthopedagogiek*. Lemniscaat.

Gommans, M., Höfte, S. J. C., & De Boer, R. (2022). Recht doen aan gezinshuiskinderen. *Tijdschrift voor Jeugdrecht*, 1, 20-26.

Höfte, S.J.C., & Kuiper, C.H.Z. (2013). Wetgeving geestelijke gezondheidszorg. In: G.H.P. van der Helm e.a. (Red), *Leefklimaat in de klinische forensische zorg*. WSP.

Höfte, S. J. C., Van der Helm, G. H. P., & Stams, G. J. J. M. (2012). Het Internationaal recht en knelpunten in de uitvoering van de gesloten jeugdzorg: adviezen voor de praktijk. *Justitiële Verkenningen*, 6, p. 84-99.

Kuiper, C. H. Z., & Höfte, S. J. C. (2021). Coronatijd... Onderwijs op afstand: beviel het en mocht het? *School en Wet*, 2.

Van Dam, L., Stams, G. J. J. M., & Höfte, S. (2018). Een VOG voorleggen als je de buurjongen helpt?! Nee! *Kind En Adolescent*, 39(3), 241-244. <https://doi.org/10.1007/s12453-018-0183-x>

